

Julia Savic

Från: Filip Vestling <filip.vestling@regeringskansliet.se>
Skickat: den 31 juli 2023 09:42
Till: KN Registrator
Ämne: Remiss av rapporten Kortare ledtider för elnätsutbyggnad (Ei R2023:09), KN2023/03008

Bifogade filer: Remiss av regeringsuppdrag Kortare ledtider för elnätsutbyggnad.pdf; Kortare ledtider för elnätsutbyggnad Ei.pdf

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Kategorier: Julia
AppServerName: p360_prod
DocumentID: RR 2023-192:01
DocumentIsArchived: -1

Hej.

Bifogat detta meddelande finns ett remissmissiv avseende rapporten Kortare ledtider för elnätsutbyggnad (Ei R2023:09). Bifogat finns också själva rapporten.

Vänliga hälsningar
Filip Vestling

Filip Vestling

Kansliråd
Energienheten
Klimat- och näringslivsdepartementet
103 33 Stockholm
Tfn 08-405 87 96
filip.vestling@regeringskansliet.se
www.regeringen.se

Regeringskansliet

Klimat- och näringslivsdepartementet
Energienheten, Säker tillförsel och marknader
Departementssekreterare
Linnéa Carlén
08-405 15 86

Rapporten Kortare ledtider för elnätsutbyggnad – Utveckla arbetssätt och parallella processer

Remissinstanser

1. Affärsverket svenska kraftnät
2. Ale kommun
3. Arvika kommun
4. Birdlife Sverige
5. Bodens kommun
6. Boverket
7. Båstads kommun
8. Elsäkerhetsverket
9. Energiföretagen Sverige
10. Enköpings kommun
11. Falkenbergs kommun
12. Falu kommun
13. Företagarna
14. Försvarets radioanstalt
15. Försvarsmakten
16. Gävle kommun
17. Göteborgs kommun
18. Hagfors kommun
19. Hallsbergs kommun

20. Hedemora kommun
21. Hofors kommun
22. Härryda kommun
23. Jönköpings kommun
24. Kalix kommun
25. Kammarkollegiet
26. Kristianstads kommun
27. Kungälv kommun
28. Lantbrukarnas riksförbund
29. Lantmäteriet
30. Lerums kommun
31. Luftfartsverket
32. Luleå kommun
33. Länsstyrelsen i Kronobergs län
34. Länsstyrelsen i Norrbottens län
35. Länsstyrelsen i Södermanlands län
36. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
37. Marks kommun
38. Nacka tingsrätt
39. Naturskyddsföreningen
40. Naturvårdsverket
41. Nyköpings kommun
42. Oxelösunds kommun
43. Piteå kommun
44. Regelrådet
45. Region Halland
46. Region Skåne
47. Region Stockholm
48. Region Västra Götaland
49. Sametinget

50. Sjöfartsverket
51. Skogen, Kemin, Gruvorna och Stålet (SKGS)
52. Skogsstyrelsen
53. Sollentuna kommun
54. Statens energimyndighet
55. Stockholms universitet
56. Svenskt näringsliv
57. Svensk vindenergi
58. Svenska samernas riksförbund
59. Sveriges Kommuner och Regioner
60. Sveriges lantbruksuniversitet (SLU)
61. Trafikverket
62. Umeå kommun
63. Umeå universitet
64. Vilhelmina kommun
65. Åsele kommun
66. Örebro kommun
67. 2030-sekretariatet

Remissvaren ska ha kommit in till Klimat- och näringslivsdepartementet **senast den 31 oktober 2023**. Svaren bör lämnas per e-post till kn.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till linnea.carlen@regeringskansliet.se. Ange diarienummer KN2023/03008 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen i rapporten.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Rapporten kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av promemorian via ett [beställningsformulär hos Elanders Sverige AB](#).

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria [Svara på remiss \(SB PM 2021:1\)](#). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Susanna Hammarberg
Tillförordnad enhetschef

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

Kortare ledtider för elnätutbyggnad

Utveckla arbetssätt och parallella processer

Energimarknadsinspektionen (Ei) är en myndighet med uppdrag att arbeta för väl fungerande energimarknader.

Det övergripande syftet med vårt arbete är att Sverige ska ha väl fungerande distribution och handel av el, naturgas, fjärrvärme och fjärrkyla. Vi ska också ta tillvara kundernas intressen och stärka deras ställning på marknaderna.

Konkret innebär det att vi har tillsyn över att företagen följer regelverken. Vi har också ansvar för att utveckla spelreglerna och informera kunderna om vad som gäller. Vi reglerar villkoren för de monopolföretag som driver elnät och naturgasnät och har tillsyn över företagen på de konkurrensutsatta energimarknaderna.

Energimarknaderna behöver spelregler – vi ser till att de följs.

Förord

Idag tar det ofta alltför lång tid från att behovet av en kraftledning identifierats tills att ledningen tas i drift. Tiden är beroende av flera olika faktorer såsom projektets omfattning och miljöpåverkan, typ av nätkoncession, kontakter och avtal med markägare samt möjligheter till alternativa lösningar.

Ei fick tillsammans med Lantmäteriet och länsstyrelserna i september 2021 i uppdrag av regeringen att utveckla och testa nya arbetssätt för en koordinerad process för de tillstånd och rättigheter som krävs för att bygga ut eller förstärka det svenska elnätet. Ei har lett arbetet som nu avrapporteras.

Berörda myndigheter samt ett urval av nätägare och företag har lämnat åtgärdsförslag som syftar till att korta ledtiderna i nätutvecklingsprocessen. Dessa åtgärder har sedan testats i fem pågående projekt. Ei gör bedömningen att myndigheterna och nätägarna gemensamt kan korta ledtiderna med en tredjedel genom de åtgärder som identifierats i det här uppdraget. Tiden för nätutvecklingsprocessen är dock beroende av flera projektspecifika faktorer. Utifrån de testade åtgärderna lämnar Ei förslag som nätägarna och myndigheterna kan genomföra i respektive organisation samt tillsammans utan författningsändringar. Ei lämnar dessutom några förslag på författningsändringar och frågor som bör utredas vidare.

Flera av förslagen handlar om samarbete och gemensam dialog, om förändrade arbetssätt hos var och en av berörda aktörer men också tillsammans. En kunskapsplattform har skapats genom att hela nätutvecklingsprocessen har kartlagts och dokumenterats, samt att ett forum har bildats för kompetensöverföring och dialog med syfte att verka för att bidra till betydande ledtidförkortningar för byggnation av elnät.

Eskilstuna, april 2023

Ulrika Hesslow
Generaldirektör

Jenny Johnson
Projektledare

Innehåll

Sammanfattning	6
Uppdraget	6
Nätutvecklingsprocessen	6
Framtagande och testning av åtgärdsförslag	7
Ei:s analys.....	7
Kommunikationsplattform – stöd för en effektivare process	8
Författningsförslag	9
Förslag för fortsatt utredning	9
Författningsförslag	10
Förslag till lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144).....	10
Förslag till lag om ändring i ellagen (1997:857).....	11
Förslag till förordning om ändring i förordningen (2016:742) med instruktion för Energimarknadsinspektionen	12
1 Inledning	13
1.1 Bakgrund.....	13
1.2 Uppdraget.....	13
1.3 Avgränsning	14
1.4 Metod och genomförande.....	15
1.5 Samråd.....	16
1.6 Projektorganisation.....	17
1.7 Rapportstruktur	17
2 Nätutvecklingsprocessen för nätkoncession för linje	18
2.1 Inledning	18
2.3 Nätägarens roll och ansvar i nätutvecklingsprocessen.....	23
2.4 Kommunernas roll i nätutvecklingsprocessen.....	24
2.5 Länsstyrelsens roll och ansvar i nätutvecklingsprocessen	26
2.6 Ei:s roll och ansvar i nätutvecklingsprocessen.....	30
2.7 Lantmäteriets roll och ansvar i nätutvecklingsprocessen.....	36
2.8 Internationell utblick	46
2.9 Jämförelse med planerings- och tillståndprocessen för vägar och järnvägar.....	47
3 Framtagande av åtgärdsförslag	52
3.1 Inledning	52
3.2 Tillvägagångssätt	52
3.3 Analys av den bearbetade åtgärdslistan	54
3.4 Översikt av åtgärdsförslagen efter stegen i processen.....	61
4 Bearbetning av åtgärdsförslagen	68
4.1 Nätutvecklingsprojekten.....	68
4.2 Arbetet med åtgärdsförslagen.....	70
5 Förslag – Analys och rekommendationer	74

5.1	Inledning	74
5.2	Strukna åtgärdsförslag	74
5.3	Direkt genomförbara åtgärder hos nätägarna.....	76
5.4	Direkt genomförbara åtgärder hos myndigheterna	80
5.5	Kunskapsplattformen.....	98
5.6	Sammanfattning	99
6	Förslag – Författningsändringar och vidare utredning.....	101
6.1	Kungörelse och verkställbarhet av beslut enligt 17 § ledningsrättslagen	101
6.2	Styrning och finansiering av kunskapsplattformen	103
6.3	Styrning och finansiering av fortsatt arbete hos berörda myndigheter..	104
6.4	Ändring av giltighetstiden för tillstånd och dispenser	106
6.5	Överklaganden.....	107
6.6	Ersättning för markåtkomst.....	107
7	Konsekvensutredning.....	113
7.1	Uppdraget	113
7.2	Samråd.....	114
7.3	Branschbeskrivning	114
7.4	Förslag avseende kungörelse och verkställbarhet av beslut enligt 17 § ledningsrättslagen.....	117
7.5	Förslaget avseende kunskapsplattformen	121
8	Författningskommentarer	124
8.1	Förslag till lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144)	124
8.2	Förslag till lag om ändring i ellagen (1997:857)	124
9	Referenser.....	126
	Bilaga 1 Internationell utblick.....	128
	Bilaga 2 Trafikverkets process	129
	Trafikverkets uppdrag.....	129
	Övergripande planeringsförutsättningar och roller.....	129
	Jämförelse mellan olika processteg	130
	Bilaga 1: Sammanfattning av Trafikverkets planeringsprocess	137
	Bilaga 2: Lagar	142
	Bilaga 3: Referenser	143
	Bilaga 3 Nationella utredningar som berör nätutvecklingsprocessen	145
	Bilaga 4 Bruttolista åtgärder.....	146
	1 Nätutredning	146
	2 Samråd & Ansökan	147
	3 Prövning av nätkoncession för linje.....	152
	4 Projektering, rättigheter, tillstånd, dispenser	156
	5 Byggnation	158
	6 Övrigt	159
	Bilaga 5 Bild nätutvecklingsprocessen	160

Sammanfattning

Idag tar utbyggnaden av en kraftledning från att behovet identifierats tills att ledningen tas i drift ofta alltför lång tid. Tiden för nätutvecklingsprocessen är beroende av flera olika faktorer såsom projektets omfattning och miljöpåverkan, typ av nätkoncession, kontakter och avtal med markägare samt möjligheter till alternativa lösningar. Det krävs som regel flera tillstånd från olika myndigheter, framför allt beslut om nätkoncession från Energimarknadsinspektionen (Ei) och i de allra flesta fall beslut om ledningsrätt från Lantmäteriet.

Uppdraget

Ei fick tillsammans med Lantmäteriet och länsstyrelserna den 9 september 2021 i uppdrag av regeringen att utveckla och testa nya arbetssätt för en koordinerad process för hantering av de tillstånd och rättigheter som krävs för att bygga ut eller förstärka det svenska elnätet. Ei ska leda arbetet och redovisa uppdraget till Regeringskansliet senast den 1 maj 2023.

Av uppdraget framgår att Ei, efter dialog med relevanta länsstyrelser, ska välja ut ett begränsat antal projekt som är lämpliga att hantera inom ramen för uppdraget. Ei ska sedan tillsammans med Lantmäteriet och relevanta länsstyrelser koordinera sina respektive arbetssätt och processer i syfte att förkorta tiden för den samlade hanteringen av projekten. Ei ska också skapa en plattform för kunskapsutbyte och vidare lärande.

Nätutvecklingsprocessen

Processen att bygga nya elnät kan i sin enklaste form delas in i fem steg. I det första steget nätutredning genomför nätägaren förberedande aktiviteter som leder fram till ett beslut om att påbörja arbetet för att anlägga en ledning. Behovet av utökad kapacitet i nätet kan komma från en extern kund som vill bygga en vindkraftpark eller fabrik, eller från interna behov att öka effekten i någon del av nätet. I steget samråd genomför nätägaren de aktiviteter som krävs för att sammanställa en ansökan om nätkoncession. I steget nätkoncession prövar Ei ansökan och fattar beslut om nätkoncession. Efter att nätägaren fått nätkoncession påbörjas steget projektering, där fokus ligger på att säkra tillgång till mark, söka tillstånd och dispenser som krävs samt att detaljplanera och förbereda för själva byggnationen. Det sista steget är byggnationen av ledningen.

Framtagande och testning av åtgärdsförslag

Inom regeringsuppdraget har åtgärdsförslag som syftar till att minska ledtiderna i nätutvecklingsprocessen lämnats av berörda myndigheter samt ett urval av nätägare och företag. Dessa åtgärdsförslag har sedan testats i fem pågående nätutvecklingsprojekt som Ei har valt ut efter dialog med Lantmäteriet samt berörda länsstyrelser. De fem projekten är:

- Svenska kraftnäts ledning Vitåfors–Porjusberget
- Vattenfalls anslutning av ljusbågsugn Oxelösund
- Eons ledning Bredhälla–Horshaga fly
- Ellevios ledning Timmersdala–Mariestad
- Vattenfalls regionnätsförstärkning i Göteborgsområdet.

Ei:s analys

Utifrån arbetet med åtgärdsförslagen tillsammans med berörda myndigheter och nätägare gör Ei bedömningen att myndigheterna tillsammans med nätägarna kan korta ledtiderna med en tredjedel genom de åtgärder som identifierats i det här uppdraget. Detta gäller åtgärder som nätägarna och myndigheterna kan genomföra direkt utan författningsändringar. Tiden för nätutvecklingsprocessen är dock beroende av flera olika projektspecifika faktorer såsom projektets omfattning och miljöpåverkan samt kontakter och avtal med markägare.

Ei rekommenderar följande direkt genomförbara åtgärder hos nätägarna:

- Tidig dialog med Försvarmakten
- Tidig naturvärdesinventering och fältbesök
- Kommunikation med allmänheten och markägarna
- Förbereda och underlätta för konsultationsordningen
- Kontinuerlig dialog med länsstyrelsen och kommun i samrådssteget
- Miljökonsekvensbeskrivning (MKB) till länsstyrelsen innan den lämnas in till Ei
- Tillstånd och dispenser (Natura 2000 m.m.)
- Tidigarelägga stolpprojektering och avstyckning av mark m.m.

Exempel på åtgärder som riktar sig till nätägarna och kan ha en stor effekt på ledtiderna är tidig dialog med Försvarmakten och markägare, tidigt planera för

naturvärdesinventeringar samt att tidigarelägga stolpprojektering. Detta kan innebära en tidsbesparing på sammanlagt flera år.

Ei presenterar följande direkt genomförbara åtgärder hos myndigheterna:

- Ökad förutsägbarhet av handläggningstider (Ei, Lantmäteriet och länsstyrelserna)
- Nätägarens dialog med länsstyrelserna (länsstyrelserna)
- Nätägarens dialog med Ei och Lantmäteriet (Ei och Lantmäteriet)
- Sakägarförteckning inför samråd respektive inför ansökan till Ei (Lantmäteriet)
- Tillträde till mark för undersökning (Ei)
- Parallellställa koncessionshandläggningen med ledningsrättsprocessen (Ei och Lantmäteriet)
- Förenklad delgivning i koncessionsärenden (Ei)
- Förenklad delgivning i ledningsrättsprocessen (Lantmäteriet)
- Lantmäteriprocessen – modifierad 2-stepsprocess (Lantmäteriet)

Att processen har sekventiella delar försvårar samarbete och kunskapsutbyte mellan aktörer som involveras vid olika steg under processen. En betydande åtgärd som bedöms ha stor möjlighet till ledtidförkortning är att en såväl tidig som kontinuerlig dialog förs mellan nätägaren och berörda myndigheter.

Kommunikationsplattform – stöd för en effektivare process

Ei har inom uppdraget skapat en plattform för kunskapsutbyte och vidare lärande. Kunskapsplattformen samlar kompetens för att skapa möjlighet att effektivisera och vidareutveckla processen, för vidare lärande och för att samverka inom det gemensamma kompetensområdet. Plattformen ska bidra till att möta behovet av samarbetsformer mellan berörda myndigheter och nätägare.

Plattformen har skapats genom att hela nätutvecklingsprocessen har kartlagts och dokumenterats, samt att ett forum har bildats för kompetensöverföring och dialog kring befintliga processer med syfte att verka för att bidra till betydande ledtidförkortningar för byggnation av elnät. Ei ser stora nyttor med att hålla plattformen levande. Avsikten är att den ska användas som ett verktyg vid fortsatt effektivisering av nätutvecklingsprocessen, under förutsättning att övriga myndigheter kan bidra.

I projektet har det identifierats flera fördelar och möjligheter till en effektivare handläggning med någon form av gemensam digital yta, där viss dokumentation kan delas mellan myndigheter och nätägare. Detta behandlas inte i rapporten utan kommer att hanteras framöver, antingen i det nya regeringsuppdrag som Ei har tilldelats i sitt regleringsbrev för 2023 eller separat.

Författningsförslag

Ei lämnar även några författningsförslag. Dessa är:

- Ei:s beslut om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen (1973:1144) ska kungöras i Post- och Inrikes Tidningar. Sådana medgivanden ska också gälla omedelbart.
- Det ska framgå av förordningen (2016:742) med instruktion för Energimarknadsinspektionen att Ei inom åtgärder för kunskapsutbyte och vidare lärande ska skapa förutsättningar för en väl planerad och resurseffektiv elnätsutbyggnad samt höja kunskapen om processen för elnätsutbyggnad och elnätsutbyggnadens roll i samhällsutvecklingen hos såväl myndigheter och företag som hos allmänheten.

Förslag för fortsatt utredning

Ei föreslår att Regeringskansliet i dialog med berörda myndigheter finner en lämplig form för styrning och finansiering som syftar till

- att Ei, Lantmäteriet och länsstyrelserna fortsätter att samverka för att samordna hanteringen av ärenden som rör elnätsutbyggnad genom att utveckla gemensamma processer och arbetssätt, och
- att Ei, Lantmäteriet och länsstyrelserna inom sitt respektive verksamhetsområde verkar för kortare ledtider för elnätsutbyggnad genom prioriteringar och utveckling av interna processer och arbetssätt.

Tre frågor anser Ei bör utredas särskilt:

- Frågan om giltighetstiden för tillstånd och dispenser som påverkar nätutvecklingsprocessen,
- Frågan om överklaganden av beslut inom nätutvecklingsprocessen med avseende på vem som kan överklaga de olika besluten, antalet instanser och krav på prövningstillstånd samt vem som ska bära rättegångskostnader,
- Frågan om ändrade ersättningsregler för markåtkomst vid utbyggnad av elnätet.

Författningsförslag

Förslag till lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144)

Härigenom föreskrivs i fråga om ledningsrättslagen (1973:1144) att 17 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Om en förrättning avser en ledning för vilken koncession krävs men ännu inte erhållits, får förrättningen inledas, om den som ska bevilja koncessionen medger det.

Ett medgivande får avse en viss del av förrättningen, om förrättningen avser ledningsrätt för en starkströmsledning.

Ett medgivande gäller omedelbart.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2024.

¹ Senaste lydelse lag (2021:742).

Förslag till lag om ändring i ellagen (1997:857)

Härigenom föreskrivs i fråga om ellagen (1997:857) att 2 kap. 64 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

64 §²

Nätmyndigheten ska genom ett meddelande i Post- och Inrikes Tidningar kungöra ett beslut

1. att bevilja nätkoncession enligt 1 §,
2. att medge byggande eller användning enligt 8 §,
3. att förlänga en nätkoncessions giltighetstid enligt 22, 25 eller 26 §,
4. att ändra en nätkoncession enligt 27 eller 28 §,
5. att ändra eller upphäva ett koncessionsvillkor enligt 29 eller 30 §,
6. om vad som ska gälla för en nätkoncession efter en omprövning enligt 31 §,

7. att lägga samman nätkoncessioner enligt 39 §, *och*

8. att dela upp en nätkoncession enligt 41 §.

7. att lägga samman nätkoncessioner enligt 39 §,

8. att dela upp en nätkoncession enligt 41 §, *och*

9. att medge att en

ledningsrättsförrättning inleds enligt 17 § ledningsrättslagen (1973:1144).

I meddelandet ska beslutets huvudsakliga innehåll och var beslutet hålls tillgängligt anges.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2024.

² Senaste lydelse lag (2021:741).

Förslag till förordning om ändring i förordningen (2016:742) med instruktion för Energimarknadsinspektionen

Härigenom föreskrivs i fråga om förordning (2016:742) med instruktion för Energimarknadsinspektionen att det ska införas en ny paragraf, 7 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 a §

Energimarknadsinspektionen ska genom åtgärder för kunskapsutbyte och vidare lärande skapa förutsättningar för en väl planerad och resurseffektiv elnätsutbyggnad samt höja kunskapen om processen för elnätsutbyggnad och elnätsutbyggnadens roll i samhällsutvecklingen.

Ikraftträdande

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2024.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Senast 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären för att därefter uppnå negativa utsläpp. I regeringens budgetproposition för 2023 beskrivs att en ökad elektrifiering är en viktig komponent i omställningen till nettonollutsläpp i transportsektorn och industrin. Att svenskt näringsliv kan möta en ökad efterfrågan på klimatneutral produktion och klimatneutrala transporter kommer också att vara en viktig konkurrensfördel globalt. För att möta det kraftigt ökade behov som elektrifieringen medför behöver åtgärder vidtas, både för att använda och producera el på ett effektivt sätt och för att förstärka möjligheterna att överföra el. En förutsättning för det senare är effektivare tillståndprocesser och kortare ledtider för elnätutbyggnad.

Idag tar utbyggnaden av en kraftledning från att behovet identifierats tills att ledningen tas i drift ofta alltför lång tid. Tiden för nätutvecklingsprocessen är beroende av flera olika faktorer såsom projektets omfattning och miljöpåverkan, typ av nätkoncession, kontakter och avtal med markägare samt möjligheter till alternativa lösningar. Det krävs som regel flera tillstånd från olika myndigheter, framför allt beslut om nätkoncession från Energimarknadsinspektionen (Ei) och i de allra flesta fall beslut om ledningsrätt från Lantmäteriet. Ofta tillkommer ytterligare prövningar, till exempel om en åtgärd eller verksamhet kan medföra påverkan på eller intrång i skyddade områden såsom naturreservat, skyddade kulturmiljöer, vattenskyddsområden eller liknande. I dagsläget genomförs många av de tillståndprocesser som krävs efter varandra, sekventiellt. Samtidigt kan det finnas stora tidsvinster om ansvariga myndigheter prövar dessa ärenden parallellt och koordinerat. Genom effektivare tillståndprocesser kan elektrifieringen av svensk transport- och industrisektor genomföras snabbare och enklare samtidigt som ett bibehållet miljöskydd säkerställs.

1.2 Uppdraget

Ei fick tillsammans med Lantmäteriet och länsstyrelserna den 9 september 2021 i uppdrag av regeringen att utveckla och testa nya arbetssätt för en koordinerad process för hantering av de tillstånd och rättigheter som krävs för att bygga ut eller förstärka det svenska elnätet. Ei ska leda arbetet och redovisa uppdraget till Regeringskansliet senast den 1 maj 2023.

Av uppdraget framgår att Ei, efter dialog med relevanta länsstyrelser, ska välja ut ett begränsat antal projekt som är lämpliga att hantera inom ramen för uppdraget.

Ei ska sedan tillsammans med Lantmäteriet och relevanta länsstyrelser koordinera sina respektive arbetssätt och processer i syfte att förkorta tiden för den samlade hanteringen av projekten. Ei ska också skapa en plattform för kunskapsutbyte och vidare lärande. Genomförandet ska ske med stöd av Vinnova, utifrån deras samverkansprogram och arbete med regel- och policyutveckling.

I valet av projekt gäller vissa urvalskriterier, exempelvis ska de ha potential att bidra till klimat- och samhällsnytta, Sveriges framtida konkurrenskraft och till att förebygga uppkomst av regional och lokal effektbrist. Projekten bör även befinna sig i olika faser av nätutvecklingsprocessen. Projekten ska innebära förstärkning eller utbyggnad av region- eller transmissionsnätsledningar. Med projekt avses ärenden som innefattar byggnation av kraftledning som kräver nätkoncession för linje.

1.3 Avgränsning

Utredningen och analysen i denna rapport fokuserar på de åtgärdsförslag som Ei, länsstyrelserna och Lantmäteriet kan implementera i den löpande verksamheten utan författningsändringar samt de åtgärder som myndigheterna kan arbeta vidare med. Projektet har i några fall separerat de åtgärder som testats i nätutvecklingsprojekten från den vanliga linjeverksamheten, däremot har projektet haft som utgångspunkt att de föreslagna åtgärderna ska i hög utsträckning vara genomförbara i linjeverksamheten.

Nätägarna har även en nyckelroll i nätutvecklingsprocessen och är involverade i processens samtliga steg. I analysen redogörs för ett antal åtgärdsförslag som identifierades under genomförandet av uppdraget och som nätägarna själva kan genomföra för att underlätta och förkorta processen.

Affärsverket svenska kraftnät är den systemansvariga myndigheten för kraftsystemet i Sverige. Projektet har inte tittat närmre på Svenska kraftnäts roll, exempelvis kopplat till den nationella nätplaneringen, utan Svenska kraftnät har medverkat i projektet i egenskap av nätägare³.

I nätutvecklingsprocessen finns möjlighet för sakägare att överklaga myndighetsbeslut till mark- och miljödomstolen och vidare till mark- och miljööverdomstolen, vilket påverkar ledtiderna för processen. Domstolsinstansernas prövningstid berörs dock inte närmare i denna rapport.

Projektet har kartlagt nätutvecklingsprocessen i Sverige. En internationell utblick har genomförts inom ramen för uppdraget för att visa på erfarenheter och

³ De företag som äger det svenska elnätets delar, från transmissionsnät till regionala och lokala nät kallas i detta projekt för nätägare. Dessa företag kallas ofta för nätföretag (ellagens terminologi), nätbolag eller koncessionshavare.

tillvägagångssätt som har tillämpats i andra länder för att korta ledtiderna för elnätutbyggnad. Rapporten har avgränsats till länder i Europa vars marknader liknar den svenska, eller som lyfts fram som goda exempel, se Bilaga 1.

1.4 Metod och genomförande

Ei har efter dialog med Lantmäteriet samt länsstyrelserna i Norrbotten, Västra Götaland, Södermanland och Kronoberg valt ut ett begränsat antal nätutvecklingsprojekt som ska möjliggöra testning av olika åtgärdsförslag för att korta ledtiderna vid nätutbyggnad. Nätägarna själva fick möjlighet att skicka in nomineringar på olika projekt som de bedömde kunde vara kandidater i uppdraget. Med projekt avses ärenden som innefattar byggnation av kraftledning som kräver nätkoncession för linje⁴. Totalt skickades 18 nomineringar in från nätägarna. Fem av dessa valdes den 25 januari 2022 ut att vara med. I valet av projekt fanns ett antal urvalskriterier som togs hänsyn till. Varje projekt som valdes skulle uppfylla ett eller flera av följande kriterier:

- 1 Ärendenas potential att bidra till de globala hållbarhetsmålen med särskilt fokus på målen för i) konkret nytta för begränsad klimatpåverkan samt ii) för konkurrenskraft och innovationskapacitet.
- 2 Ärendenas representativitet för att bidra till ett brett lärande för att hantera den elektrifiering som till följd av arbetet med klimatomställning initieras inom transport- eller industrisektorn.
- 3 Ärendenas potential, att förebygga regional och lokal effektbrist.
- 4 Ärendenas potential att gynna bred samhällsnytta och potential att gagna hållbar utveckling lokalt och regionalt.

Projekt⁵ befann sig även i olika faser av nätutvecklingsprocessen. De fem projekt som valdes ut inom ramen för uppdraget var:

- Svenska kraftnäts ledning Vitåfors–Porjusberget
- Vattenfalls anslutning av ljusbågsugn Oxelösund
- Eons ledning Bredhälla–Horshaga fly
- Ellevios ledning Timmersdala–Mariestad
- Vattenfalls regionnätsförstärkning i Göteborgsområdet.

⁴ Projekten innebar en förstärkning eller utbyggnad av region- eller transmissionsnätsledningar.

⁵ <https://www.ei.se/om-oss/projekt/pagaende/kortare-ledtider-for-elnatsutbyggnad/kortare-ledtider-for-elnatsutbyggnad/2022-01-25-natutvecklingsprojekt-som-ska-inga-i-uppdraget-att-korta-ledtiderna-for-elnatsutbyggnad-har-valts-ut>

Varje nätutvecklingsprojekt har haft en projektgrupp med representanter från Ei, Lantmäteriet, berörd länsstyrelse, nätägaren och i vissa fall berörd kund. Projektgrupperna har haft löpande dialog och avstämningar.

I projektet har även en så kallad sammankallandegrupp skapats där de som varit sammankallande för projektgrupperna ingått. Syftet med gruppen har varit att skapa överhörning och dela erfarenheter från och mellan projekten. För att fånga upp mer strategiska frågor och vägval som rör hela uppdraget har även en myndighetsövergripande grupp skapats. Varje berörd myndighet har utöver det haft ett antal olika typer av interna grupper kopplade till uppdraget.

Ei har anlitat tre konsultfirmor för att stödja projektarbetet inom ramen för uppdraget. Sonder AB har genomfört en kartläggning⁶ av de processer och arbetsmoment som ingår i nätutvecklingsprocessen för utbyggnad av region- och transmissionsnät. Sonder AB har även genomfört två workshops med berörda myndigheter för att få in synpunkter på det arbete som genomförts.

Sweco AB har genomfört en sammanställning av de ledtidförkortande åtgärdsförslag som har lämnats av berörda myndigheter, Affärsverket svenska kraftnät, Eon, Ellevio, Vattenfall samt SSAB. Sweco AB har även genomfört en kartläggning av nationella utredningar med koppling till nätutvecklingsprocessen.

Widegren Energy har kartlagt och kategoriserat åtgärdsförslagen samt genomfört en sammanställning av studier och regelverk för tillståndprocesser inom EU. Widegren Energy har också utfört en mindre intervjuundersökning med kommuner och en jämförelse med Trafikverkets process

Ei har också genomfört ett öppet seminarium där Ei presenterat uppdraget tillsammans med analyser där intressenterna har haft möjlighet att lämna synpunkter.

1.5 Samråd

Ei har som nämnts i uppdragsbeskrivningen arbetat tillsammans med Lantmäteriet och länsstyrelserna där specifikt länsstyrelsen i Norrbotten, Västra Götaland, Södermanland och Kronoberg deltagit. Ei har under arbetets gång även haft dialog och kunskapsutbyte med Svenska kraftnät, Vattenfall, Ellevio, Eon, Skellefteå kraft och SSAB. Genomförandet av uppdraget har även gjorts i dialog med Vinnova.

⁶ <https://ei.se/download/18.7cefc84418125d1aa4cdeed/1655210210782/Kortare-ledtider-f%C3%B6r-eln%C3%A4tsutbyggnad-20220613.pdf>

Utöver det har Ei haft bilaterala samtal och mottagit skriftliga synpunkter från ett antal aktörer, såsom kommuner och regioner, branschorganisationer samt markägare.

Avrapporteringen sker som en rapport från Ei. Ei har dock diskuterat förslagen och åtgärderna med Lantmäteriet och berörda länsstyrelser. Dessa har fått rapporten på remiss och har kunnat lämna synpunkter.

1.6 Projektorganisation

Uppdraget har genomförts av en projektgrupp bestående av projektledaren Jenny Johnson, biträdande projektledare Hanna Öhlund och projektmedlem Roger Husblad. Projektägare har varit Daniel Norstedt. I en myndighetsövergripande grupp har Linda Sabel från Lantmäteriet och Nina Kiani Janson från Länsstyrelsen Västra Götaland medverkat.

Tidigare projektmedlemmar var Marielle Lahti, Albin Carlén och Louise Hwargård.

1.7 Rapportstruktur

Rapporten har följande upplägg. Kapitel 2 innehåller en övergripande processbeskrivning av nätutvecklingsprocessen samt de olika aktörernas ansvar och roller. I kapitel 3 beskrivs projektets arbete med framtagandet av åtgärdsförslag. Kapitel 4 ger en redogörelse för arbetet i de utvalda nätutvecklingsprojekten. Kapitel 5 innehåller en analys av åtgärdsförslagen. Projektets författningsförslag presenteras i kapitel 6, och kapitel 7 innehåller en konsekvensutredning. Kapitel 8 innehåller författningskommentarer och kapitel 9 referenser.

Rapporten har fem bilagor. Bilaga 1 innehåller en internationell utblick. I bilaga 2 finns en redogörelse för och jämförelse med Trafikverkets process. Bilaga 3 är en sammanställning av nationella utredningar som berör nätutvecklingsprocessen. I bilaga 4 finns en bruttolista över de åtgärdsförslag som har tagits fram inom projektet. Bilaga 5 är en bild över nätutvecklingsprocessen.

2 Nätutvecklingsprocessen för nätkoncession för linje

2.1 Inledning

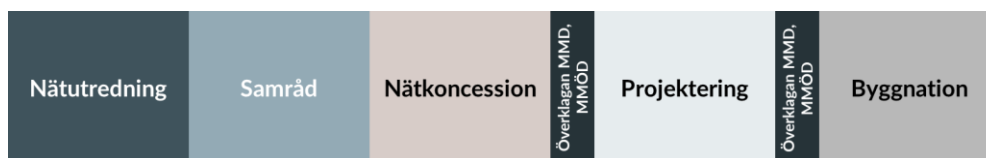
Processen att bygga nya elnät består av många olika moment varav en del är lagreglerade. I detta kapitel beskrivs översiktligt hur processen för att bygga ut eller förstärka det svenska region- och transmissionsnätet ser ut idag. Därefter beskrivs nätägares, kommuners och regioners samt berörda myndigheters roll och ansvar i nätutvecklingsprocessen. Projektet har som underlag fått in scheman över olika projektprocesser från Ei, Lantmäteriet, berörda länsstyrelser och ett antal nätägare.

2.2 Övergripande beskrivning av nätutvecklingsprocessen

Flera delar av processen är beroende av varandra på olika sätt, medan andra delar sker parallellt med varandra. Nätutvecklingsprocessen som beskrivs nedan innefattar tre så kallade arbetsströmmar och fem steg som beskriver processen från det att ett behov av nätförstärkning/utbyggnad av ett elnät identifierats, till att ledningen kan tas i drift. I processen ansvarar nätägaren för att bygga och underhålla sin del av elnätet och har ensamrätt på överföring av el i sitt nät. Länsstyrelserna ansvarar för att utvecklingen av elnätet följer framför allt miljölagar och förordningar samt säkerställer att elledningen inte kommer i konflikt med de allmänna intressen som finns på platsen. Ei ansvarar för att pröva och besluta om nätkoncession. I de fall nätägaren ansöker om ledningsrätt ansvarar Lantmäteriet för att säkerställa att nätägaren får tillträde till den mark som behövs för att bygga ledningen.

Processen kan i sin enklaste form delas in i fem steg. I det första steget *nätutredning* genomför nätägaren förberedande aktiviteter som leder fram till ett beslut om att påbörja arbetet för att anlägga en ledning. Behovet av utökad kapacitet i nätet kan komma från en extern kund som vill bygga en vindkraftpark eller fabrik, eller från interna behov att öka effekten i någon del av nätet. I steget *samråd* genomför nätägaren de aktiviteter som krävs för att sammanställa en ansökan om nätkoncession. I steget *nätkoncession* prövar Ei ansökan och fattar beslut om nätkoncession. Efter att nätägaren fått nätkoncession påbörjas steget *projektering*, där fokus ligger på att säkra tillgång till mark, söka tillstånd och dispenser som krävs samt att detaljplanera och förbereda för själva byggnationen. Det sista steget är *byggnationen* av ledningen.

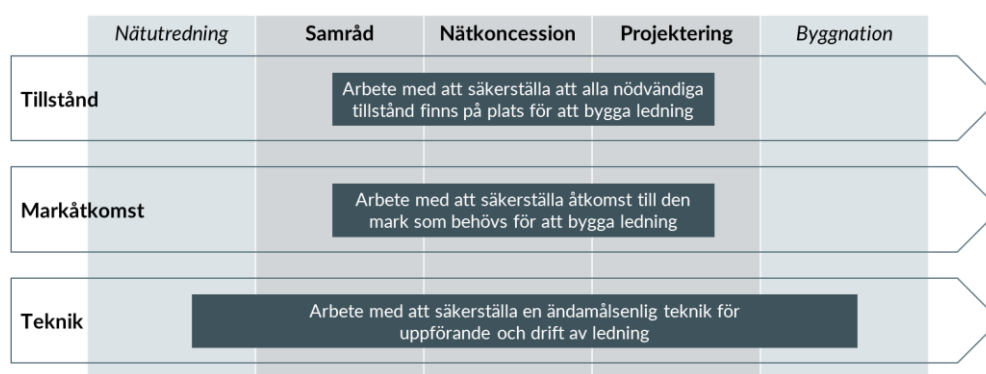
Figur 1. Nätutvecklingsprocessens fem steg

I processen finns möjlighet för sakägare att överklaga myndighetsbeslut till mark- och miljödomstolen (MMD), och vidare till mark- och miljööverdomstolen (MMÖD).

Nätutvecklingsprocessens fem steg löper alla genom tre så kallade arbetsströmmar. Arbetsströmmar är ett sätt att visualisera de aktiviteter som kan genomföras både sekventiellt och parallellt i processen.

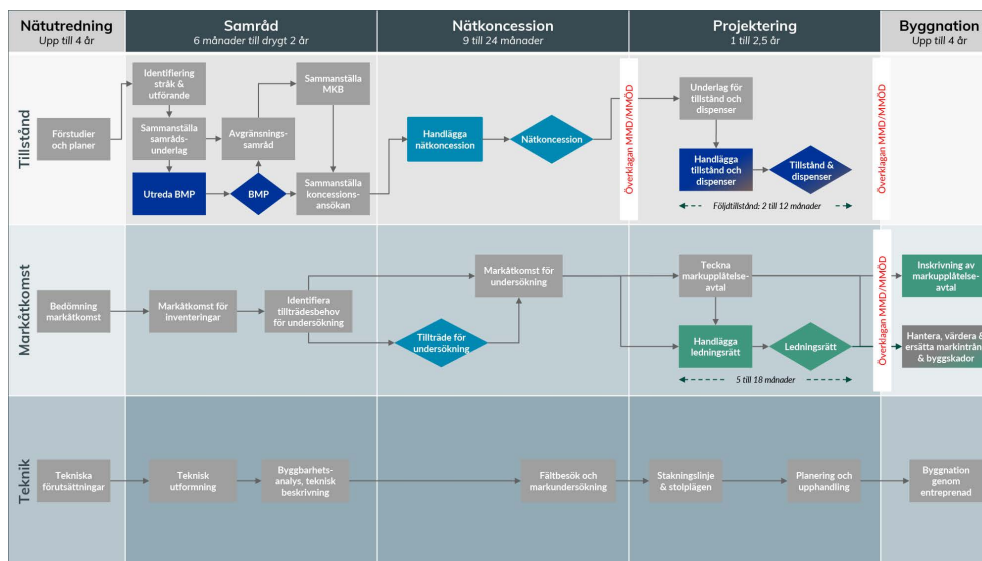
Figur 2. Nätutvecklingsprocessens tre arbetsströmmar

I arbetsströmmen *tillstånd* genomförs aktiviteter som syftar till att säkerställa att nödvändiga tillstånd och dispenser finns på plats för att bygga ledningen. I strömmen *markåtkomst* genomförs aktiviteter för att säkerställa åtkomst till den mark som behövs för att bygga ledningen. I strömmen *teknik* genomförs aktiviteter för att säkerställa en ändamålsenlig teknik som uppfyller alla krav på uppförande och drift av ledningen.

Bilden nedan visar en övergripande visualisering av nätutvecklingsprocessen och innehåller de steg och arbetsströmmar som presenterats i Figur 1 och 2 ovan. Bilden finns även i bilaga 5.

Figur 3. Övergripande processkarta.

Bilden har kompletterats med ett antal övergripande aktiviteter, som är väsentliga för processens framdrift. Aktiviteterna har således valts ut eftersom de innehåller moment för att processen ska fortskrida. Processkartan visar i vilken ordning aktiviteterna sker i processen samt de aktiviteter som genomförs parallellt.

De steg där myndigheterna har en betydande roll är markerade i färg och nätägarens aktiviteter är markerade i grått. Processkartans aktiviteter har olika färg och utförande beroende på vem som ansvarar för aktiviteten, samt om aktiviteten innefattar ett tvingande myndighetsbeslut⁷. Utöver Ei, Lantmäteriet, länsstyrelserna och nätägarna finns även kommunerna med i processkartan ovan. Kommuner ansvarar för att besluta om tillstånd och dispenser.

2.2.1 Nätutvecklingsprocessen har tre arbetsströmmar

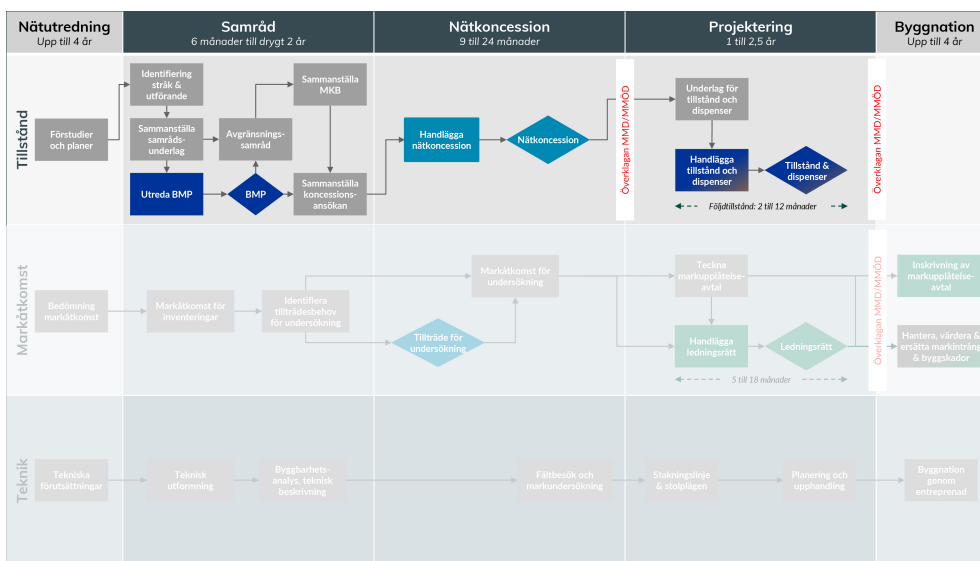
I följande avsnitt beskrivs de så kallade arbetsströmmarna översiktligt med fokus på respektive arbetsströms område.

Tillstånd

I arbetsströmmen *tillstånd* arbetar nätägaren med att säkerställa att nödvändiga tillstånd och dispenser finns på plats för att påbörja byggnationen av ledningen. Nätägaren söker tillstånd och dispenser under flera tillfällen i processen. Både under nätkoncession och under projekteringssteget.

⁷ Rektangel = Aktivitet, Romb = Tvingande myndighetsbeslut, Grå = Nätägare, Mellanblå = Ei, Grön = Lantmäteriet, Mörkblå = Länsstyrelse, Brun = Kommun.

Figur 4. Arbetsströmmen Tillstånd

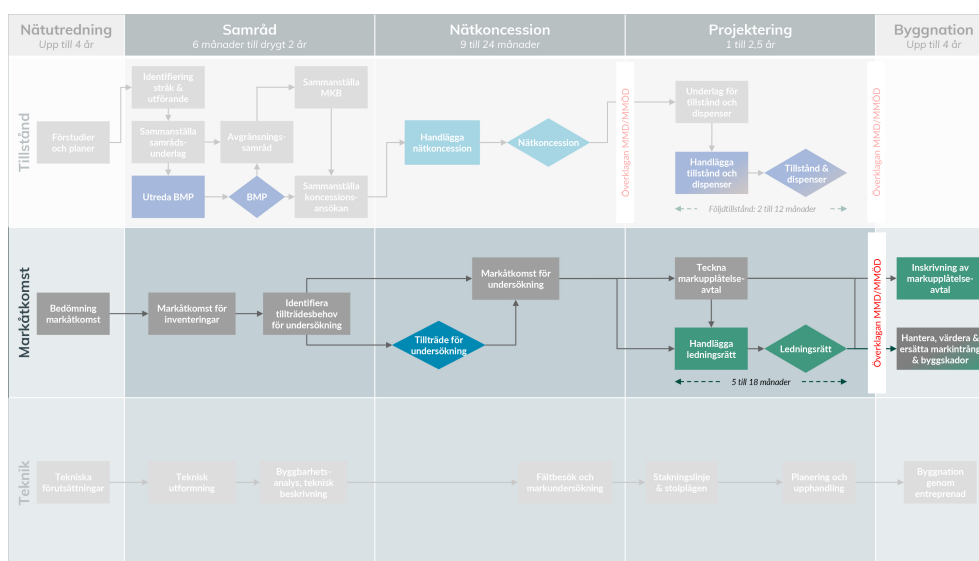

Arbetet i tillståndsströmmen består av nätägarens sammanställning av ansökningar för tillstånd samt handläggningen av dessa ansökningar hos berörda myndigheter och kommuner. Bilden ovan finns även i bilaga 5.

Markåtkomst

I arbetsströmmen *markåtkomst* är målet för nätägaren att få tillgång till marken för undersökning och byggnation. Nätägaren tecknar i den mån det går markupplåtelseavtal med berörda markägare. Arbetet i strömmen består även av nätägarens sammanställning av ansökan för ledningsrätt och handläggning hos Lantmäteriet.

Figur 5. Arbetsströmmen Markåtkomst

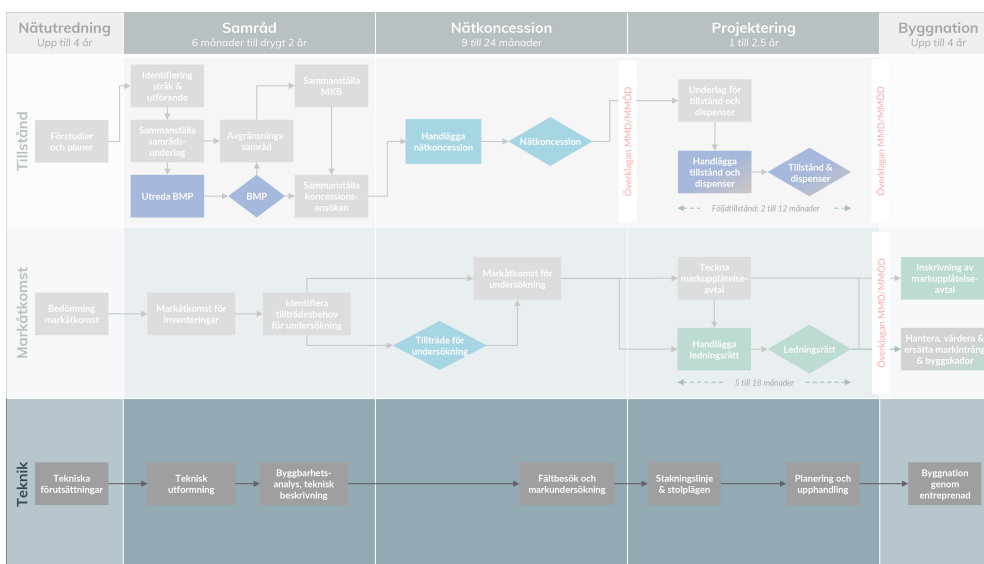

Huvuddelen av arbetet i strömmen för markåtkomst sker parallellt med arbetet i tillstånds- och teknikströmmarna. Bilden ovan finns även i bilaga 5.

Teknik

I arbetsströmmen *teknik* är arbetet fokuserat på att säkerställa en ändamålsenlig teknik för uppförande och drift av ledning. Arbetet under teknikströmmen bidrar med beslutsunderlag till samrådsprocessen som sker i tillståndsströmmen. Nätägaren påbörjar även en undersökning avseende ledningens tekniska förutsättningar. Nätägaren genomför bygghetsanalyser, tar fram tekniska beskrivningar, genomför fältbesök och markundersökning. De kartlägger även stakningslinje och stolplägen.

Figur 6. Arbetsströmmen Teknik

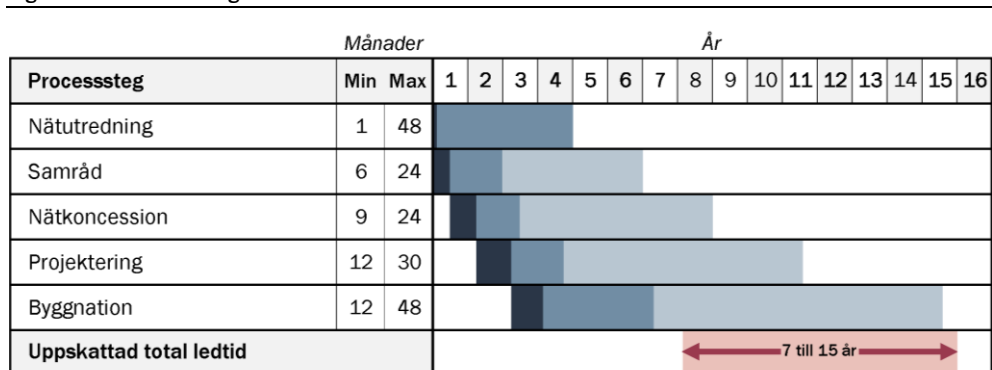
Efter att nätkoncession har beviljats påbörjar nätägaren ett mer detaljerat arbete med projektering och byggnation, där byggnationen genomförs av upphandlad entreprenör. Bilden ovan finns även i bilaga 5.

2.2.2 Övergripande beskrivning av ledtider i nätutvecklingsprocessen

Nätutvecklingsprocessen bedöms ta från 7 år upp till 15 år från det att nätägaren påbörjar steget nätutredning till dess att en ledning som kräver linjekoncession är färdigbyggd. Processen kan gå snabbare eller ta längre tid beroende på projektets komplexitet. I de fall processen tar 15 år innefattas även överklagandetiden, som påverkar ledtiden betydligt.

Figur 7 nedan illustrerar en summering av ledtiderna i processens steg exklusive tiden för eventuella överklaganden. Ledtiderna baseras på uppskattningar från ett antal nätägare, stickprovsanalyser från Lantmäteriet samt statistik från Ei. Statistiken baseras på olika typer av ärenden.

Figur 7. Sammanfattning av ledtider

I bilden visas den kortaste möjliga tiden i mörk färg och spannet till den maximala tiden i en ljusare färg. Den ljusaste gula stapeln visar den ackumulerade maxtiden⁸. Att alla steg utförs på minsta möjliga tid är ett osannolikt utfall. En mer realistisk uppskattning från både nätägare och myndigheter är att processen i bästa fall tar 7 år. För att få en realistisk uppskattning av spannets andra ytterlighet (15 år) har även överklagandetiden inkluderats. Nätutredning och byggnation har de bredaste ledtidsspannen i processen. Nätutredning bedöms ta allt mellan ett par veckor och fyra år. Byggnation av sträckningen tar upp emot fyra år. Det beror på en rad olika faktorer kring ledningens faktiska utformning, teknik och markförhållanden. De tre stegen mellan nätutredning och byggnation har i stort samma ledtider, trots att deras ingående aktiviteter och komplicerande faktorer har olika karaktär. .

Processtegen har hittills utförts i princip helt sekventiellt. Samrådssteget påbörjas när nätutredningen är klar och avslutas med en färdig koncessionsansökan. Nätkoncessionssteget utgörs av tillståndshandläggning hos Ei. Projekteringssteget har ett antal olika aktiviteter såsom detaljplanering, tillstånd och åtkomst till mark. Till sist påbörjas byggnationen när projekteringen är färdig.

2.3 Nätägarens roll och ansvar i nätutvecklingsprocessen

De företag som äger det svenska elnätets delar, från transmissionsnät till regionala och lokala nät kallas här för nätägare. En nätägare ansvarar för sin del av det fysiska nätet och har ensamrätt på överföring av el i sitt nät. Ett behov av att antingen förstärka en befintlig ledning eller bygga en ny ledning uppstår internt hos nätägaren, eller hos dess kunder.

Nätägaren är involverad i nätutvecklingsprocessens samtliga steg och ska på olika sätt hålla kontakt med berörda sakägare, exempelvis genom direkt dialog och samråd. Nätägarens ansvar är att ta fram underlag, genomföra samråd med samtliga berörda sakägare och myndigheter, ta hänsyn till natur- och kulturvärden, genomföra miljöinventeringar, ansöka om tillstånd och dispenser,

⁸ När en aktivitet avslutas om den och alla föregående aktiviteter har tagit sin maxtid.

säkerställa markåtkomst för undersökning och byggnation samt upphandla och genomföra projektering och byggnation. En av nätägarens uppgifter är att ansöka om nätkoncession hos Ei, där bland annat en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) är en viktig komponent. För en mer ingående beskrivning av innehållet i respektive moment, se rapporten *Nätutvecklingsprocessen för utbyggnad av region- och transmissionsnät*⁹

2.3.1 Teknikval

I början av nätutvecklingsprocessen är det nätägarnas ansvar att först utreda bästa möjliga teknik utifrån förutsättningarna där de planerar att bygga kraftledningen. Valet av teknisk utformning och lokalisering sker efter genomfört samråd enligt 6 kap. miljöbalken (1998:808). Därefter är det Ei som ska göra en lämplighetsprövning och en miljöprövning genom att bland annat bedöma om anläggningen är lämplig enligt ellagen (1997:857) och miljöbalken, se avsnitt 2.6.2. Så som nätutvecklingsprocessen ser ut idag involveras inte Ei i teknikvalsfrågor förrän koncessionsansökan är inskickad till Ei. Se även avsnitt 5.2.1 som beskriver hur teknikvalsfrågan hanteras inom detta regeringsuppdrag.

2.4 Kommunernas roll i nätutvecklingsprocessen

För att få en ökad förståelse för kommunernas roll och önskemål kopplat till tillståndsprocessen för elnätsutbyggnad har Ei uppdragit åt konsultfirman Widegren Energy att genomföra undersökning med representanter från kommuner.¹⁰

2.4.1 Kommunernas ansvar

De roller och sakområden där kommunerna anses ha ett formellt ansvar och tydligt intresse av nätutvecklingsprocessen är:

- Strategiska frågor: Samordna och följa upp kommunens strategiska planering (översiktsplaner) och planer för näringslivsutveckling
- Exploateringsfrågor: I första hand kopplat till markägarrollen då kommunens mark tas i anspråk. Detta innebär bland annat att man är motpart till nätägarna i frågor om markåtkomst.
- Samhällsbyggnadsfrågor: Kommunernas ansvar för den fysiska planeringen berörs i vissa fall. Förutom strategisk planering (översiktsplaner) berörs även

⁹Sonder AB, *Nätutvecklingsprocessen för utbyggnad av region- och transmissionsnät*, Stockholm: 2022 <https://ei.se/download/18.7cefc84418125d1aa4cdeed/1655210210782/Kortare%20ledtider%20f%C3%B6r%20eln%C3%A4tutbyggnad%2020220613.pdf> (Hämtad: 2023-03-15)

¹⁰ En mindre intervjuundersökning har genomförts med representanter från Göteborgs stad och Oxelösunds kommun. Intervjuerna har genomförts vid två tillfällen. Det första med medarbetare från Exploateringsförvaltningen, Mark och boende, Göteborgs stad och det andra med medarbetare från Kommunstyrelseförvaltningen och Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen, Oxelösunds kommun.

bygglovshantering i vissa fall, till exempel för ställverk och transformatorstationer.

- Stadsmiljöfrågor: Kommunerna ansvarar också för vissa typer av dispenser som i nästa skede prövas av länsstyrelsen, bland annat dispens från strandskydd och vissa tillfälliga dispenser till exempel för upplåtelse av allmän plats och dispenstransporter.

2.4.2 Deltagande i nätutvecklingsprocessen

Kommunerna har strategiska intressen i nätutvecklingsprocessen, men den är också förknippad med vissa praktiska problem för kommunerna.

Strategiskt intresse

En strategiskt viktig fråga för kommunerna är att säkra elförsörjningen i kommunen, så att till exempel planerade industrietableringar kan genomföras. Kommunens engagemang handlar i första hand om att balansera kravet på säkra framtida elleveranser med det egna lokaliseringssintresset.¹¹

För att rätt kunna bedöma påverkan på olika lokaliseringssintressen behövs dock ett mer detaljerat underlag än vad kommunerna får av nätägaren i processens inledande skede. Ledningssträckningar i form av korridorer uppfattas inte som tillräckligt tydliga för att skapa intresse på politisk nivå och bedöma kommuninvånarnas intresse för frågan. Erfarenheter visar också att eventuella protester dyker upp först då förslagen konkretiseras.

Sökanden, det vill säga nätägaren, är den som har informationsansvaret och ska ta in synpunkter från medborgarna om projekten, även om kommunen i vissa situationer kan ha ett eget ansvar för samråd.

Praktiska problem

Den kommunala beslutsprocessen är tidskrävande. Kommunstyrelsebeslut kräver också en ganska omfattande dokumentation och vissa ledtider. Från att ett samlat beslutsunderlag från alla berörda förvaltningar finns färdigt krävs normalt ytterligare fyra veckor för att få fram ett formellt beslut.

Kommunerna¹² bedömer att tillståndsprocessen många gånger kräver betydande resurser. Detta gäller i första hand kravet på expertutlåtande och inte så mycket den formella hanteringen. För detta anlitar kommunerna ofta konsulter, till exempel när det gäller buller, naturinventering, markvärdering och avtalsfrågor. Ett annat resursproblem hänger ihop med att tillståndsprocessen ofta är ryckig,

¹¹ Intervjuerna visar att kommunen sällan kommer in tidigt i processen, dvs. i samband med översiktsplaneringen, och att möjligheten att påverka utbyggnadsprocessen och utbyggnadstakten därför är små.

¹² Framfört av Oxelösunds kommun.

eftersom kommunerna involveras vid flera tillfällen under processens gång. Långa perioder är det lugnt med väldigt lite information från projekten och sedan kommer krav på besked med mycket kort varsel. Detta gäller både i vissa skeden av koncessionsprövningen och vid handläggning av ledningsrättsärenden.

2.5 Länsstyrelsens roll och ansvar i nätutvecklingsprocessen

2.5.1 Myndighetsbeskrivning

Länsstyrelsernas uppdrag är att företräda staten i landets 21 län. Det innebär att verka för att nationella mål får genomslag i länet, samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser, främja länets utveckling och nogra följa tillståndet i länet. Det innefattar även att främja samverkan mellan kommuner, regioner, statliga myndigheter och andra relevanta aktörer i länet samt ansvara för de tillsynsuppgifter som riksdagen eller regeringen har ålagt länsstyrelsen. I länsstyrelsens uppdrag ingår också att förvalta länet.

Rörande nätutveckling är länsstyrelsernas arbete fokuserat på naturvård, kulturmiljö, miljö- och hälsoskydd, samhälls- och infrastrukturplanering och rennärning. Länsstyrelsen är samrådspart för nätägaren, beslutsfattare gällande betydande miljöpåverkan (BMP) och diverse följdtilstånd och dispenser samt remissinstans för Ei. Eftersom det finns 21 länsstyrelser är det inte möjligt att närmare beskriva respektive process som för Ei och Lantmäteriet i avsnitten 2.6.3 och 2.7.4.

2.5.2 Samråd

En ansökan om nätkoncession föregås av den process för miljöbedömningar av verksamheter och åtgärder som regleras i 6 kap. miljöbalken.

Inför en ansökan om nätkoncession ska samråd genomföras av nätägaren.¹³ Det första steget för nätägaren är att genomföra ett undersökningssamråd om frågan om BMP inte är avgjord. Undersökningen innebär att nätägaren samråder i frågan om BMP och om MKB:ns innehåll och utformning med bland annat länsstyrelsen. Nätägaren ska göra en bedömning om BMP i samrådsunderlaget.¹⁴ Om verksamheten kan antas medföra BMP ska även ett avgränsningssamråd¹⁵ genomföras, även då är länsstyrelsen en part i samrådet.

¹³ 6 kap. 23–25 §§ miljöbalken.

¹⁴ 8 § miljöbedömningsförordningen (2017:966).

¹⁵ Avgränsningssamrådet innebär att den som avser att bedriva verksamheten eller vidta åtgärden samråder om verksamhetens eller åtgärdens lokalisering, omfattning och utformning, de miljöeffekter som verksamheten eller åtgärden kan antas medföra i sig eller till följd av yttre händelser samt om miljökonsekvensbeskrivningens innehåll och utformning (6 kap. 28 § första stycket miljöbalken).

I samråden verkar länsstyrelsen för att innehållet i MKB:n får den omfattning och detaljeringsgrad som behövs för tillståndsprövningen. Länsstyrelsen ska även ge vägledning kring avgränsning av MKB för att säkerställa att rätt frågor behandlas. I länsstyrelsernas geodatakatalog¹⁶ tillhandahålls öppna geodata och i planeringskatalogen finns underlag som kan användas som planeringsunderlag. I samrådet ger länsstyrelsen råd kring vilka inventeringar och utredningar som behöver genomföras. Har länsstyrelsen kännedom om särskilda förhållanden för det aktuella området som nätägaren behöver beakta i den fortsatta processen lämnar länsstyrelsen den informationen i samrådet.

2.5.3 Betydande miljöpåverkan

När nätägaren har genomfört ett undersökningssamråd är det länsstyrelsen som beslutar om verksamheten kan antas medföra BMP eller inte. Nätägaren kan själva bedöma att verksamheten medför BMP i samrådet och bestämma att en specifik miljöbedömning ska genomföras. Gör nätägaren detta ställningstagande krävs inte undersökning med efterföljande beslut av länsstyrelsen.

Länsstyrelsens beslut i frågan om BMP är avgörande för om en specifik miljöbedömning ska göras eller inte göras. Länsstyrelsen ska fatta beslutet senast 60 dagar efter att nätägaren har lämnat in ett fullständigt underlag samt en samrådsredogörelse till länsstyrelsen.¹⁷ Länsstyrelsens beslut får inte överklagas särskilt.¹⁸

Vid beslut om BMP ska länsstyrelsen ta hänsyn till¹⁹

- verksamhetens eller åtgärdens utmärkande egenskaper
- verksamhetens eller åtgärdens lokalisering
- de möjliga miljöeffekternas typ och utmärkande egenskaper.

I 11–13 §§ miljöbedömningsförordningen specificeras vad som ska tas särskild hänsyn till när det gäller att bedöma BMP utifrån kriterierna ovan.

Om länsstyrelsen beslutar att verksamheten kan antas medföra BMP ska även ett avgränsningssamråd genomföras. MKB:n ska identifiera, beskriva och bedöma ledningens direkta och indirekta effekter på bland annat djur, mark och vatten.²⁰ En naturvärdesinventering och fågelinventering ska i de flesta fall tas fram som underlag till MKB:n. Det huvudsakliga syftet med en naturvärdesinventering är att beskriva och värdera naturmiljöer av betydelse för biologisk mångfald inom ett

¹⁶ <https://gis.lansstyrelsen.se/>

¹⁷ 14 § miljöbedömningsförordningen.

¹⁸ 6 kap. 27 § miljöbalken.

¹⁹ 10 § miljöbedömningsförordningen.

²⁰ 6 kap. 35 § miljöbalken.

avgränsat område. En fågelinventering syftar till att beskriva de naturvårdsarter som finns i området samt hur fåglarna använder området. Den svenska standarden för naturvärdesinventering publicerades 2014 och fungerar som en vägledning. När i tiden det är lämpligt att genomföra fältinventeringar skiljer sig åt mellan olika delar i landet, och vissa inventeringar av arter kan bara göras vissa tider på året. Naturvärdesinventering och fågelinventering utförs vanligen av naturvårdskonsulter och ideella organisationer.

2.5.4 Remiss från Ei

Ei ska inhämta yttrande från bland annat länsstyrelsen innan nätkoncessionen beviljas.²¹ När Ei anser att ansökan om nätkoncession är komplett skickas den på remiss till bland annat länsstyrelsen. Detta är första tillfället som länsstyrelsen får ta del av den färdiga MKB:n eller den lilla MKB:n²².

Liksom vid samrådet och beslut om BMP är flera sakområden på länsstyrelsen inblandade i remissyttrande till Ei. Länsstyrelsen gör en sammanvägd bedömning. Länsstyrelsen utgår vid granskning av ansökan samt MKB/liten MKB från sitt samrådsyttrande till nätägaren. De synpunkter och inspel till nätägaren som lämnades i samrådet stäms av om de har hanterats, exempelvis om tillräckliga inventeringar och undersökningar har genomförts. Om det är något som länsstyrelsen tidigare påpekat som saknas eller om nya uppgifter har tillkommit i ansökan eller MKB som kräver ytterligare utredningar eller beskrivningar lämnar länsstyrelsen synpunkter till Ei angående behov av kompletteringar.

Om kompletteringar inte är nödvändiga lämnar länsstyrelsen i yttrandet till Ei sina sammanvägda ställningstaganden angående ledningen utifrån de sakområden som länsstyrelsen bevakar. I yttrandet anges om de försiktighetsåtgärder som nätägaren har angett är tillräckliga eller om ytterligare anpassningar krävs för att minimera ledningens påverkan på något allmänt intresse. I yttrandet till Ei ska det också framgå om ledningen kräver tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken (Natura 2000-tillstånd). Även länsstyrelsens bedömning av ledningens påverkan på skyddsvärd miljö och skyddade arter som berörs ska framgå, samt om det finns några kända flygstråk för fåglar och känd problematik kring den aktuella ledningen och fåglar i närområdet.

2.5.5 Följdtillstånd

Byggande av en ny ledning kan kräva flera andra prövningar än nätkoncession. En del av dessa handläggs av länsstyrelsen. Det kan vara tillstånd eller dispenser i

²¹ 18 § förordningen (2021:808) om nätkoncession.

²² En liten MKB ska vara mindre omfattande än den MKB som tas fram för verksamheter och åtgärder med betydande miljöpåverkan.

skyddade områden, artskyddsdispenser, vattenverksamhet, samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken och tillstånd för ingrepp i fornlämning.

Vissa naturmiljöer och naturområden omfattas av olika former av lagskydd, och många verksamheter och åtgärder kräver tillstånd för att få genomföras. En verksamhet eller åtgärd som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön, och som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken, ska anmälas för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Anmälan för samråd ska göras hos den myndighet som utövar tillsynen enligt bestämmelser i 26 kap. miljöbalken. Tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen eller Försvarsinspektören. Genom samrådsbestämmelserna i 12 kap. 6 § beaktas hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken, bland annat genom att tillsynsmyndigheten kan förelägga den anmälningsskyldige, i detta fall nätägaren, att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön. Om sådana åtgärder inte är tillräckliga, och det är nödvändigt för skyddet av naturmiljön, får myndigheten förbjuda verksamheten.

2.5.6 Komplexerande faktorer

Om nätägaren lämnar ofullständiga underlag i samråd och ansökan kan det innebära både ett stort antal krav på inventeringar och undersökningar samt att sådana krav kan tillkomma sent i processen. Om det går lång tid mellan samråd och remiss från Ei kan tolkning av lagstiftning, praxis, riktlinjer inom länsstyrelsen samt vägledning från andra myndigheter ha ändrats, vilket kan innebära att kompletteringar behöver göras i ett sent skede av processen. Processen kring samråd är komplexerande i sig. Det finns stor risk för upprepning och dubbelarbete när samma ledning går igenom alla tre steg, det vill säga undersökningssamråd, beslut om BMP och avgränsningssamråd.

2.5.7 Ledtider

Länsstyrelsen deltar i undersöknings- och avgränsningssamråd, det är dock nätägarens processer i samrådssteget som påverkar ledtiderna i det skedet. Länsstyrelsen fattar beslut om BMP, om nätägaren inte gjort en egen bedömning att det är BMP. Länsstyrelsen ska fatta beslut om BMP senast 60 dagar efter att nätägaren har lämnat in ett fullständigt underlag samt en samrådsredogörelse.²³

Handläggningstider för följd tillstånd hos länsstyrelsen varierar beroende på vilken prövning som ska göras samt ärendets komplexitet. Eventuella överklaganden av följd tillstånd innebär längre ledtider.

²³ 14 § miljöbedömningsförordningen.

I Tabell 1–4 nedan illustreras berörda länsstyrelser²⁴ handläggningstider för ärenden som kräver nätkoncession för stegen samråd, BMP samt remissyttrande till Ei. Tiderna i tabellerna baseras på statistik för ärenden som beslutats under 2019–2021.

Tabell 1. Ledtider Länsstyrelsen Norrbotten

Aktiviteter (månader)	min	max
Samråd	0,2	3,7
BMP	0,45	2,3
Remiss	1,1	2,7

Tabell 2. Ledtider Länsstyrelsen Västra Götaland

Aktiviteter (månader)	min	max
Samråd	0,2	2,3
BMP	0,2	1,8
Remiss	0,2	3,2

Tabell 3. Ledtider Länsstyrelsen Södermanland

Aktiviteter (månader)	min	max
Samråd	0,45	2,3
BMP	0,2	1,8
Remiss	1,8	2,9

Tabell 4. Ledtider Länsstyrelsen Kronoberg

Aktiviteter (månader)	min	max
Samråd	0,69	1,8
BMP	0,45	1,8
Remiss	1,6	2,7

2.6 Ei:s roll och ansvar i nätutvecklingsprocessen

2.6.1 Myndighetsbeskrivning

Ei är en myndighet med uppdrag att arbeta för väl fungerande energimarknader.

Det övergripande syftet med Ei:s arbete är att Sverige ska ha väl fungerande distribution och handel av el, naturgas, fjärrvärme och fjärrkyla. Ei ska också ta tillvara kundernas intressen och stärka deras ställning på marknaderna.

²⁴ Länsstyrelserna i Norrbotten, Västra Götaland och Södermanland.

Konkret innebär det att Ei har tillsyn över att företagen följer regelverken. Ei har också ansvar för att utveckla spelreglerna och informera kunderna om vad som gäller. Ei reglerar villkoren för de monopolföretag som driver elnät och naturgasnät och har tillsyn över företagen på de konkurrensutsatta energimarknaderna. Ei ansvarar för tillsynen, regelgivningen och tillståndsprövningen enligt ellagen.

2.6.2 Prövning av nätkoncession

För att bygga och använda en starkströmsledning krävs nätkoncession²⁵. Det finns två typer av koncession: nätkoncession för område (områdeskoncession) och nätkoncession för linje (linjekoncession). I denna rapport behandlas enbart linjekoncession.

Förutsättningar för att bevilja nätkoncession

För en linjekoncession innebär bestämmelserna bland annat att anläggningen ska vara lämplig från allmän synpunkt²⁶. Syftet med prövningen av ledningens lämplighet är att hindra att samhällsekonomiskt onödiga ledningar byggs. Bland annat bedömer Ei om det redan finns tillräcklig överföringskapacitet eller om ledningen byggs på ett sådant sätt att onödigt stora kostnader läggs på kundkollektivet.

En linjekoncession prövas med avseende på sin sträckning och får i princip inte strida mot detaljplaner eller områdesbestämmelser²⁷. Eftersom en linjekoncession prövas med avseende på sträckningen så görs även en miljöprövning²⁸ av den sökta sträckningen. Miljöbedömningen enligt 6 kap. miljöbalken innebär bland annat att sökanden håller samråd med den allmänhet och de myndigheter som kan bli berörda av verksamheten och tar fram en MKB som sedan ska vara ett underlag för prövningen av miljöfrågorna i ärendet.

En nätkoncession ska förenas med de villkor²⁹ som behövs för att skydda allmänna intressen och enskild rätt samt med de villkor för anläggningens utförande och nyttjande som behövs av säkerhetsskäl eller för att i övrigt skydda människors hälsa och miljön med mera.

²⁵ 2 kap. 1 § ellagen.

²⁶ 2 kap. 12 § ellagen.

²⁷ 2 kap. 13 § ellagen.

²⁸ Av 2 kap. 17 § ellagen följer att 2–4 kap. och 5 kap. 3–5 och 18 §§ miljöbalken ska tillämpas vid en prövning av frågor om beviljande av nätkoncession för linje. Av samma paragraf följer även att det ska göras en miljöbedömning av ledningen i enlighet med 6 kap. miljöbalken.

²⁹ 2 kap. 18 § ellagen.

En nätkoncession gäller i regel tills vidare, men kan under vissa förutsättningar begränsas till att gälla en viss tid³⁰. En ledning som omfattas av linjekoncession ska i regel färdigställas inom fem år från att koncessionsbeslutet vunnit laga kraft³¹.

Det finns två paragrafer som reglerar ändring av en nätkoncession för linje. Det vanliga förfarandet³² innebär att ledningen prövas på ungefär samma sätt som en ny linjekoncession. För mindre ändringar finns ett förenklat förfarande³³.

Ansökan om nätkoncession för linje

En ansökan om linjekoncession ska bland annat innehålla uppgifter³⁴ om det överföringsbehov som ledningen ska tillgodose, uppgift om ledningens spänning, uppgift om eventuella undersökta alternativa ledningssträckningar, en MKB, teknisk beskrivning, kostnadsberäkning, karta över ledningens sträckning och en förteckning över ägare och innehavare av särskild rätt till de fastigheter som ledningen ska dras fram över eller av fastigheter som på något annat sätt berörs av anläggningen.

En ansökan om nätkoncession får lämnas in elektroniskt. För ansökningar om linjekoncession har Ei en elektronisk ansökningstjänst för att underlätta detta (Dinkel).

Tillträde till mark

I ellagen³⁵ finns regler om att Ei kan besluta att den som ska ansöka om nätkoncession eller bygga en ledning ska få tillträde till någon annans mark för att vidta de undersökningsarbeten som behövs för att precisera ledningens sträckning eller avgöra hur byggandet och driften av ledningen påverkar miljön. Ei kan besluta att en sådan undersökning får påbörjas redan innan beslutet om tillträde har vunnit laga kraft (verkställighetsförordnande). Den som genomför undersökningen är skyldig att ersätta eventuell skada som undersökningsarbetet orsakar. Ei kan besluta att sökanden ska ställa säkerhet för sådan ersättning. Om Ei beslutar om verkställighetsförordnande och sökanden inte är staten, en kommun, en region eller ett kommunalförbund, så måste Ei kräva att säkerhet ställs.

Om nätägaren sedan beviljas nätkoncession ger koncessionen i sig inga rättigheter gentemot markägaren. Rätten att utföra arbeten på markägarens mark måste således säkras på något annat sätt. Detta kan göras genom att nätägaren förvärvar marken, genom en frivillig överenskommelse eller genom att nätägaren ansöker

³⁰ 2 kap. 21 § ellagen, 1 2 kap. 31–37 §§ ellagen finns regler om att en nätkoncession som gäller tills vidare kan omprövas efter 40 år.

³¹ 2 kap. 44 § ellagen.

³² 2 kap. 27 § ellagen.

³³ 2 kap. 28 § ellagen.

³⁴ 5–6 §§ förordningen om nätkoncession.

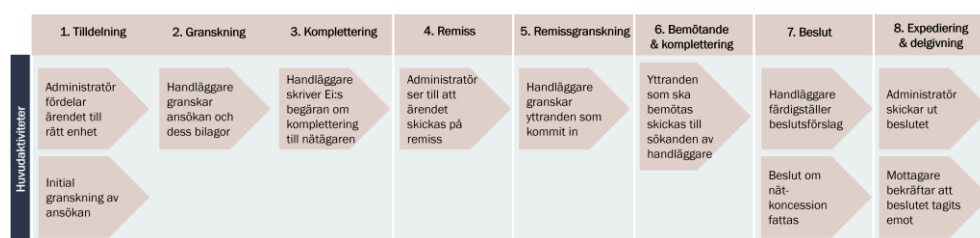
³⁵ 2 kap. 57–62 §§.

om ledningsrätt hos Lantmäteriet enligt ledningsrättslagen (1973:1144), se avsnitt 2.7.2 och 2.7.3. En ledningsrätt är en rättighet som fastställs genom en ledningsrättsförrättning. Som huvudregel får en ledningsrättsförrättning för en koncessionspliktig ledning inte inledas innan koncession har erhållits, men Ei kan medge att så sker³⁶. Enligt ett nytt andra stycke i bestämmelsen, infört 2021, kan Ei även medge att endast en del av ledningsrättsförrättningen får påbörjas.

2.6.3 Handlägga koncessionsansökan

Ei:s interna handläggningsprocess består av ett antal aktiviteter. Ett urval av dessa ingår i den översiktliga processkartan i avsnitt 2.2. Figur 8 nedan beskriver aktiviteterna i Ei:s handläggningsprocess för nätkoncession.

Figur 8. Ei:s interna handläggning

Nedan följer en översiktlig beskrivning av innehållet för aktiviteterna 1–8.

Tilldelning

När nätägaren skickat in sin koncessionsansökan sker en översiktlig granskning av ansökan av en administratörsgrupp. De granskar att koncessionskartan är korrekt, registrerar GIS-filer samt granskar förteckningarna över fastighetsägare och rättighetsinnehavare. Dessa handlingar ska finnas med i ansökan enligt förordningen (2021:808) om nätkoncession. Ifall någon av dessa handlingar är felaktiga begär Ei komplettering från nätägaren. Från och med den 1 mars 2022 ska Ei även, enligt lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket, konsultera med företrädare för det samiska folket i ärenden som kan få särskild betydelse för dem. I sådana ärenden innebär det att när en ansökan kommit in till Ei skickar Ei en förfrågan om konsultation till samiska företrädare.³⁷

Granskning och utredning

Nästa steg är att en handläggare går igenom ansökan. Om ansökan inte är komplett tar den ansvariga handläggaren fram förslag på vilken information nätägaren behöver komplettera med. Handläggaren anmäler sedan ansökan till

³⁶ 17 § ledningsrättslagen.

³⁷ Samiska företrädare är Sametinget, samebyar och i vissa fall samiska organisationer. Syftet med konsultationerna är att främja det samiska folkets inflytande över sina egna angelägenheter. När det finns en konsultationsskyldighet ska den konsultationsskyldige i ett tidigt skede informera den samiska företrädaren om ärendet och fråga om denna begär konsultation.

avdelningens kvalitetsäkringsforum, där ansökan diskuteras med andra handläggare. Kvalitetsforumet beslutar om ansökan behöver kompletteras.

Komplettering

Om kvalitetsforumet kommer fram till att ansökan behöver kompletteras skickar handläggaren en begäran om komplettering till nätägaren. I utskicket anger handläggaren en senaste svarsdag då ansökan ska kompletteras. Om nätägaren behöver mer tid att inkomma med informationen måste nätägaren begära anstånd.

Remiss

När ansökan är komplett skickas ansökan på remiss. Om en remissinstans behöver mer tid för att inkomma med svar kan de begära anstånd. Ansökan, MKB, kartor och annat material som remitteras läggs på Ei:s webbplats. Inventeringar som innehåller sekretessbelagd information skickas direkt till kommun och länsstyrelse. Om ledningen kan antas medföra BMP kungörs denna. Obligatoriska remissinstanser³⁸ är Försvarets radioanstalt (FRA), Försvarmakten, kommun, länsstyrelse och berörda områdeskoncessionsinnehavare. Andra som ska få ansökan på remiss är ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheter som berörs av ansökan, andra kända sakägare som berörs av ansökan samt andra berörda innehavare av nätkoncession som berörs av ansökan. Därutöver väljer handläggaren andra lämpliga remissinstanser beroende på ärendets art, exempelvis Elsäkerhetsverket, Skogsstyrelsen, Luftfartsverket, Trafikverket, Sjöfartsverket, Svenska kraftnät, Naturvårdsverket och samebyar.

Remissgranskning

När remissinstanserna inkommit med sina yttranden sammanställer och granskar handläggaren samtliga yttranden.

Bemötande och komplettering

Om det kommit in yttranden som tillför ärendet något nytt, skickas de till den som lämnat in ansökan. Sökanden har möjlighet att bemöta dessa. Ibland behövs även ytterligare information från nätägaren efter remissen för eventuella resterande frågor.

Beslut

När nätägaren återkommit med bemötande av remissyttranden och eventuell ytterligare information har handläggaren all information i ärendet och kan göra den slutgiltiga prövningen i ärendet samt skriva beslutsförslag. En beslutsfattare kvalitetsgranskar förslaget och fattar sedan beslut i ärendet.

³⁸ 18 § förordningen om nätkoncession.

Expediering och delgivning

Ei:s beslut i en fråga om nätkoncession ska delges sökanden och de sakägare som har yttrat sig i ärendet.³⁹ Vanlig delgivning används typiskt sett i ärenden om nätkoncession för linje. Beslutet ska delges nätägaren och de sakägare samt intressenter som yttrat sig i ärendet. Övriga kända intressenter meddelas genom att en kopia av beslutet skickas för kännedom. Delgivningstidpunkten infaller när delgivningsmottagaren har tagit emot handlingen. Ei skickar som regel beslutet med e-post och ber delgivningsmottagaren bekräfta att den mottagit beslutet. Om delgivningsmottagaren inte bekräftar är det brukligt att skicka en påminnelse. I det fall Ei inte får en bekräftelse trots påminnelse skickas beslutet igen som rekommenderat brev med mottagarbevis.

Vidare förekommer så kallad förenklad delgivning, se avsnitt 5.4.7.

Alla koncessionsbeslut kungörs i Post- och Inrikes tidningar och om ledningen antas ha BMP kungörs även beslutet i lokaltidningar. I dessa fall ska ett meddelande skickas till de kända sakägare som inte ska delges beslutet.⁴⁰

Överklagan

När koncessionsbeslutet är fattat finns det möjlighet för bland annat sakägare och nätägare att överklaga beslutet till Mark- och miljödomstolen. Domslutet kan vidare överklagas till Mark- och miljööverdomstolen. Ei uppskattar att ungefär en fjärdedel av alla beslut överklagas.

2.6.4 Ledtider

I Tabell 5 illustreras Ei:s handläggningstid för en ledning som kräver linjekoncession. Tiderna i tabellen baseras på en stickprovsanalys genomförd av Ei för ärenden som beslutades under 2021. Statistiken omfattar både ärenden med BMP och utan BMP. Under 2021 var Ei:s genomsnittliga handläggningstid 18 månader för ansökningar om linjekoncession. Handläggningstiden varierade mellan 9 och 24 månader, utan överklagandetiden och domstolsinstansernas prövningstid. Omkring 25 procent av koncessionsbesluten överklagas vilket innebär att handläggningstiden på de besluten ökar med en genomsnittstid på 9 månader.

Tabell 5. Ledtider i processteget Nätkoncession år 2021

Aktiviteter (månader)	min	max
Kötid	4	6
Handlägga koncessionsansökan	4	8
Beslut om koncession	1	10
Nätkoncession tar mellan 9 månader och 2 år		

³⁹ 2 kap. 63 § ellagen.

⁴⁰ 2 kap. 64–65 §§ ellagen.

Ei mäter antalet inkomna ärenden, öppna ärenden samt den totala handläggningstiden för linjekoncessioner. Ärenden kan i statistiken kategoriseras beroende på typ, till exempel på BMP och inte BMP samt teknikutförande.

Som skäl för längre handläggningstider nämns bland annat ärendets komplexitet och omfattning, behov av kompletteringar samt begäranden om anstånd att svara på remiss. Även delgivningen av beslutet om nätkoncession kan påverka ledtiden, i de fall en sakägare inte kan nås eller bekräftar mottagandet av beslutet.

Ansökningar som avser de högsta spänningsnivåerna kan i regel antas vara mer omfattande och ha en längre handläggningstid än genomsnittet. Kötiden innan ett ärende plockas upp och börjar granskas av en handläggare kan härledas till resursbrist.⁴¹

2.7 Lantmäteriets roll och ansvar i nätutvecklingsprocessen

2.7.1 Myndighetsbeskrivning

Lantmäteriet är en myndighet som har till uppdrag att säkra ägandet av fastigheter, tillgängliggöra geodata i samhället och lägga grunden för en fungerande samhällsekonomi. Lantmäteriet har också ett utpekat ansvar att leda digitaliseringen av samhällsbyggnadsprocessen. Det internationella arbetet är en viktig del i Lantmäteriets verksamhet. Det gäller såväl samverkan med europeiska och internationella organ som deltagande i EU-projekt och i tjänsteexport.

Lantmäteriet består av tre verksamhetsområden: fastighetsbildning, geodata och fastighetsinskrivning. Fastighetsbildning ansvarar för fastighetsindelningen i Sverige. Här nybildas och ändras fastigheter och deras gränser, och beslut fattas som berör olika markrelaterade rättigheter som exempelvis samfälligheter, servitut och ledningsrätter. Geodata försörjer offentlig sektor, näringsliv och privatpersoner med information om geografi och fastigheter.

Fastighetsinskrivningen ansvarar bland annat för beslut om lagfarter, registrering av avtalsservitut och nyttjanderätter samt hantering av pantbrev.⁴²

Lantmäteriet involveras i nätutvecklingsprocessen när nätägaren ansöker om ledningsrätt, som bildas genom en förrättning, alternativt ansöker om inskrivning av avtalsservitut i fastighetsregistret.

En lantmåterimyndighet kan vara statlig eller kommunal.⁴³ Lantmäteriet är den statliga lantmåterimyndigheten. Därutöver finns det 40 kommunala

⁴¹ Kötiden varierar beroende på inflöde av ärenden och resurser.

⁴² [www.lantmateriet.se: https://www.lantmateriet.se/globalassets/om-lantmateriet/lantmateriets-arsredovisning-2021.pdf](https://www.lantmateriet.se/globalassets/om-lantmateriet/lantmateriets-arsredovisning-2021.pdf)

⁴³ Enligt lagen (1995:1393) om kommunal lantmåterimyndighet.

lantmåterimyndigheter. Både den statliga och de kommunala lantmåterimyndigheterna kan handlägga ledningsrätter. Beskrivningen av arbetsprocessen nedan utgår från Lantmåteriets – inte de kommunala lantmåterimyndigheternas – hantering av ledningsrättsärenden.

2.7.2 Lantmåteriförrättning med fokus på ledningsrätt

Rätten att dra allmännyttiga ledningar (el-, vatten-, avlopps-, fjärrvärmeledningar eller bredband) över någons mark kan säkerställas genom ledningsrätt enligt ledningsrättslagen (1973:1144). Ledningsrätt prövas i en lantmåteriförrättning. Vid en förrättning representeras lantmåterimyndigheten av en förrättningslantmätare och, om det behövs, två gode män. Det är förrättningslantmätaren som självständigt fattar beslut i ärendet. Annan personal vid myndigheten samt sakkunniga kan delta i handläggningen.

I en ledningsrättsförrättning utreder Lantmåteriet vem som äger marken där kraftledningen ska gå och fattar beslut om bland annat rättigheter, skyldigheter och hur mycket pengar markägarna ska få i ersättning för intrånget som kraftledningen medför. Som en del av handläggningen behöver Lantmåteriet vanligtvis hålla sammanträden med alla sakägare för att redogöra för ansökan och gå igenom de förutsättningar som gäller i förrättningen, inklusive värderingar, kartor och andra underlag, samla in synpunkter och ta emot eventuella nya yrkanden. Är parterna inte överens om ersättningsbeloppets storlek värderar Lantmåteriet intrånget och beslutar om ersättningen. När alla förutsättningar är klarlagda och allt underlag finns på plats fattar Lantmåteriet beslut om ledningsrätt.

Målsättningen är att nå samförståndslösningar, men Lantmåteriet är ensam beslutsfattare och kan i vissa fall fatta beslut även om berörda parter inte kommer överens. Den som är missnöjd med Lantmåteriets beslut kan överklaga dessa, normalt inom fyra veckor. Överklaganden hanteras av mark- och miljödomstolen. När ledningsrätten har vunnit laga kraft förs den in i fastighetsregistret där den redovisas i text och på registerkartan.

Hur lång tid en förrättning tar från ansökan till beslut beror på hur många och hur komplexa frågor och förhållanden som måste hanteras och om berörda parter är överens.

Ledningsrätt eller markupplåtelseavtal?

Ledningsrätt är till skillnad från andra obligatoriska tillstånd i nätutvecklingsprocessen en åtgärd som nätägaren frivilligt väljer att ansöka om. Ledningsrätt är en officialrättighet, det vill säga en rättighet som uppkommer genom ett myndighetsbeslut till skillnad från avtalsrättigheter som bildas genom avtal. Ledningsrätt uppkommer genom beslut vid en lantmåteriförrättning.

Ledningsrätten ger den som vill dra fram eller behålla en ledning rätt att ta i anspråk den mark som behövs för detta.

Nätägaren kan också välja att själv förhandla med markägarna och komma överens om villkor för markåtkomst och ekonomisk kompensation. De avtal som tecknas på frivillig väg kallas för markupplåtelseavtal och är en blandning av avtalsservitut och nyttjanderätt. Dessa avtal kan sedan registreras av Lantmäteriet i fastighetsregistret, så att det för varje fastighet framgår att det finns ett avtal, vilket kan vara bra till exempel om fastigheterna byter ägare. Inskrivning av avtalsrättigheter är vanligt förekommande och ett alternativ till ledningsrätt. Inskrivna rättigheter syns dock inte i registerkartan och måste bevakas av nätägaren så snart det sker förändringar i fastighetsindelningen, för att säkerställa att rättigheten består även om fastigheten förändras eller överläts. Vid ledningsrätt krävs ingen sådan aktiv bevakning av nätägaren. Rättigheten kommer att beaktas av Lantmäteriet och följa med marken, även när fastighetsindelningen förändras eller om fastigheter byter ägare.

I de fall nätägaren och markägaren inte kommer överens ansöker nätägaren vanligtvis om ledningsrätt hos Lantmäteriet. Om nätägaren väljer att ansöka om ledningsrätt kan befintliga markupplåtelseavtal användas som underlag i förrättningen. Det är vanligt att nätägarna vänder sig till Lantmäteriet och ansöker om ledningsrätt för hela ledningssträckan, även när markupplåtelseavtal har tecknats med de flesta markägarna.⁴⁴ Om nätägaren inte har tecknat avtal om markupplåtelse och ersättning med markägarna blir Lantmäteriets roll i processen mer omfattande.

Processen för att lägga markupplåtelseavtal till grund för ledningsrätt kan vara krånglig och praktiskt utmanande. Ofta innehåller ett markupplåtelseavtal olika juridiska rättighetsformer som behöver sorteras inför ett beslut om ledningsrätt. Rena omvandlingar av inskrivna markupplåtelseavtal till ledningsrätt är enligt lag möjliga men i praktiken mycket ovanliga och kräver att nätägaren lämnar ett komplett underlag till Lantmäteriet.⁴⁵ Det vanligaste är att ledningsrätten nybildas och att markupplåtelseavtalen som har legat till grund för beslutet upphävs. Det finns inget speciellt krav på tidpunkt för ansökan om ledningsrätt i relation till tecknandet av markupplåtelseavtal. Däremot kan avtalen bli för gamla för att ligga till grund för ledningsrätt.

⁴⁴ Några av de nätägare som har deltagit i regeringsuppdraget uppskattar att andelen frivilligt tecknade markupplåtelseavtal uppgår till 90–95 procent.

⁴⁵ Det finns i de flesta fall delar i markupplåtelseavtalen som inte kan tas in i ett ledningsbeslut. Detta så kallade avtalsöverskott gäller som en civilrättslig överenskommelse mellan parterna vid sidan av ledningsrätten. Markupplåtelseavtalens blandade innehåll komplicerar en ren omvandling till ledningsrätt och gör att det i praktiken blir mycket svårt att tillämpa bestämmelsen.

2.7.3 Regelverket vid ledningsrätt

I detta avsnitt ges en kortfattad beskrivning av regelverket som gäller för ledningsrättsförrättningar. För en fördjupad beskrivning hänvisas till Lantmäteriets juridiska Handbok LL.⁴⁶

Vad är ledningsrätt?

Ledningsrätten ger den som vill dra fram eller behålla en ledning rätt att ta i anspråk den mark som behövs för detta. Ledningsrätten kan knytas till en juridisk person eller till en fastighet. Den redovisas i fastighetsregistret och på den tillhörande registerkartan. Ledningsrätten gäller för all framtid, men kan ändras eller upphävas vid ny förrättning. Ledningsrätten kan överlåtas under förutsättning att överlåtelsen sker tillsammans med den ledning som ledningsrätten gäller för. Om ledningen överlåts följer ledningsrätten med ledningen efter en enklare registreringsåtgärd där förmånstagaren ändras.

En ledningsrätt ger befogenheter för den som äger ledningarna och begränsningar för dem som äger marken. Exempel på befogenheter är rätten att uppföra ledningen med tillbehör på fastigheterna, rätten att använda vägar samt att få tillträde till ledningen för underhålls- och driftarbeten. Begränsningarna kan gälla markanvändningen, exempelvis förbud mot att uppföra byggnader, plantera träd, schakta eller spränga i ledningens närhet.

Villkor till skydd för allmänna och enskilda intressen

När utrymme för ledningen säkerställs genom ledningsrätt görs en oberoende behovs- och lämplighetsprövning till skydd för allmänna och enskilda intressen. Inom ett område med detaljplan eller områdesbestämmelser innebär det att ledningsrätt inte får bildas i strid mot planen eller bestämmelserna. En ledningsrätt får inte heller motverka syftet med naturvårdsföreskrifter eller andra områdesskydd. Dessutom får ledningsrätt inte upplåtas i strid mot säkerhetsföreskrifter enligt annan lagstiftning. Lagens villkor till skydd för allmänna intressen kan inte avtalas bort medan bestämmelser som avser enskilda intressen är dispositiva, vilket innebär att de kan avtalas bort.

Vid förrättningen görs en behovsprövning och intresseavvägning som innebär att Lantmäteriet prövar om ändamålet lämpligen bör tillgodoses genom att ledningen utförs på ett annat sätt än det som sökanden har begärt. Denna prövning aktualiseras oavsett om det finns flera alternativa utföranden eller endast ett och innebär att fördelarna av ledningsrättsåtgärden vägs mot olägenheterna från både allmän och enskild synpunkt. För en starkströmsledning med nätkoncession enligt ellagen utförs en sådan prövning alltid av Ei, vilket innebär att Lantmäteriets

⁴⁶ <https://www.lantmateriet.se/globalassets/om-lantmateriet/rattsinformation/handbocker/handbok-ll.pdf>

prövning blir väldigt förenklad. Av ledningsrättslagen framgår det att Lantmäteriet i sin prövning ska följa koncessionsbeslutet vilket i fallet med nätkoncession för linje sätter ramarna för ledningens utförande och sträckning. Inom den ledningskorridor som följer av koncessionsbeslutet finns det dock ett visst utrymme för Lantmäteriet att precisera ledningens sträckning. Under förrättningens gång kan det inkomma önskemål om justeringar som Lantmäteriet är skyldig att pröva i syfte att fastställa den bästa möjliga lokaliseringen av ledningsrätten inom ramen för koncessionsbeslutet.

Vilka berörs av en förrättning?

Utöver ägarna till de fastigheter som blir berörda av ledningsrätten kan även den som har en rättighet i en fastighet som omfattas av ledningsrättsupplåtelsen bli sakägare i förrättningen, om rättigheten berörs. Servitutshavare, nyttjanderättshavare och innehavare av andra ledningsrätter som påverkas av den nya ledningen ges möjlighet att bevaka sin rätt vid förrättningen. Fordringshavare är däremot inte sakägare. Deras rätt bevakas i stället av Lantmäteriet. Fordringshavarnas intressen skyddas genom lagens bestämmelser om ersättning och utbetalning av denna.

Rätten till utrymme för ledningen

Genom ledningsrätten säkerställs rätten till det utrymme som behövs för ledningen och dess tillbehör, oavsett om det finns frivilliga överenskommelser mellan nätägaren och fastighetsägarna eller inte. Med ledningsrätten följer rätten att använda befintliga vägar på berörda fastigheter för att uppföra, underhålla och reparera ledningen. Även utrymme för transformatorstationer kan säkerställs med ledningsrätt, men för större stationer är det nästan alltid så att nätägaren själv äger dessa fastigheter.

Ersättning för markupplåtelsen

Ersättningen för den skada som en kraftledning orsakar på berörda fastigheter bestäms med hjälp av regler i expropriationslagen (1972:719). Det är minskningen i fastigheternas marknadsvärde som ersätts. Sedan tillkommer ett påslag om 25 procent på intrångsersättningen som en kompensation för att åtgärden sker tvångsvis. För vissa vanliga marktyper finns särskilda värderingsnormer, exempelvis för intrång i skogs- och åkermark. Om intrånget i fastigheten blir så stort att den inte längre kan användas kan det innebära att fastigheten helt eller delvis måste lösas in. Om situationen uppstår kan frågan om inlösen hanteras i förrättningen.

Utöver intrånget som följer av själva markavståendet kan även andra skador som har ett samband med ledningens anläggande och drift behöva värderas och ersättas. Det kan exempelvis handla om att kraftledningen försämrar boendemiljön genom dess närhet till bostadsbebyggelse (så kallad företagskada eller

miljöskada). Under själva ledningsbyggnationen kan det också uppstå skador av mer tillfällig natur, exempelvis skador på växande gröda.

En grundförutsättning för att skador ska kunna värderas och ersättas inom ramen för ledningsrättsförrättningen är att fastighetsägarna är sakägare vid förrättningen. Det går alltså inte att ta in nya fastigheter som inte belastas av ledningsrätten för att därigenom värdera skador som inte har ett samband med markåtkomsten för kraftledningen. För att hantera skador som berör ett rättsförhållande enligt en annan lag⁴⁷ krävs det dessutom att Lantmäteriet anser att det är lämpligt och att berörda parter är överens om att frågan ska prövas vid förrättningen. För att Lantmäteriet ska anse att det är lämpligt krävs det (Lantmäteriets Handbok LL, 13 c § ledningsrättslagen):

- att det finns ett samband med de frågor som tas upp vid förrättningen,
- att det är naturligt och ändamålsenligt att behandla yrkandet, samt
- att hänsyn tas till andra sakägares intressen av att övriga förrättningsfrågor inte fördröjs.

Tillträde till marken

För att ledningsbyggnationen ska kunna påbörjas så tidigt som möjligt kan nätägaren ansöka om ett så kallat förtida tillträde vid förrättningen. Ett förtida tillträde innebär att nätägaren får tillstånd att börja bygga ledningen utan att behöva vänta på att ledningsbeslutet⁴⁸ först vinner laga kraft. För att ett förtida tillträde ska beviljas krävs det att ledningens placering på marken är klarlagd, exempelvis genom att det finns ett koncessionsbeslut för linje, som talar om var ledningen ska gå.

2.7.4 Förrättningsprocessen vid ledningsrätt

Lantmäteriets prövning av en ansökan om ledningsrätt styrs av lagstiftningen och de yrkanden som parterna framför. Förrättningsprocessen utförs vid nybyggnation av en kraftledning antingen som en enstegs- eller tvåstegsprocess.⁴⁹ I enstegsprocessen hålls prövningsmomenten samman utan uppehåll och avslutas innan ledningen börjar byggas. I tvåstegsprocessen tar förrättningen en paus under tiden som ledningen byggs och återupptas när ledningen är färdigbyggd för att sedan avslutas. Det finns för- och nackdelar med båda processmodellerna. Enstegsprocessen ger en sammanhållen prövning med kortare handläggningstid medan tvåstegsprocessen ger ett snabbare tillträde och utrymme för att inkludera

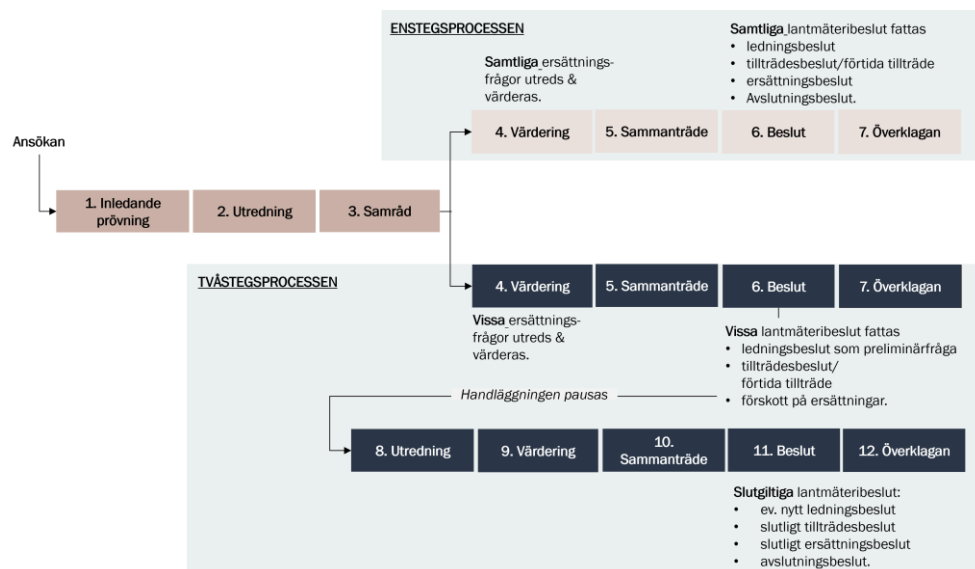
⁴⁷ I första hand 32 kap. miljöbalken eller skadeståndslagen (1972:207).

⁴⁸ Ett ledningsbeslut enligt 22 § ledningsrättslagen definierar vad nätägaren får göra inom vilket utrymme på fastigheterna samt vilka villkor som gäller när ledningen dras fram och används.

⁴⁹ I vissa fall har nätägaren redan träffat avtal med samtliga fastighetsägare och byggt ledningen innan man ansöker om ledningsrätt i efterhand för att säkra markåtkomsten över tid.

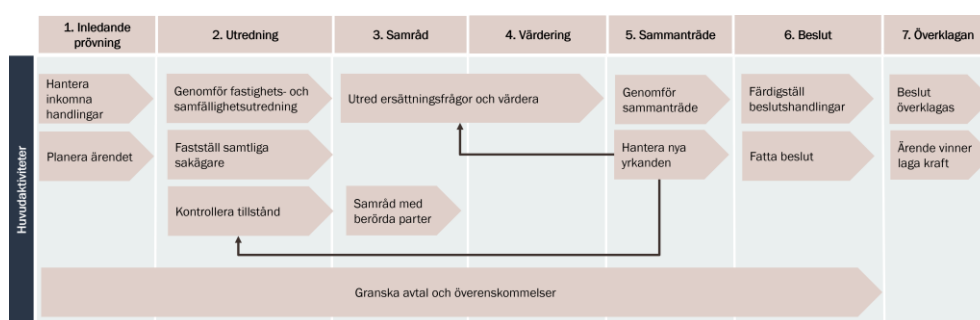
även byggskador inom ramen för förrättningen.⁵⁰ De båda processmodellerna redovisas i nedanstående Figur 9.

Figur 9. Enstegs- och tvåstegsprocessen för lantmäteriförrättning

Lantmäteriets handläggning av en ledningsrättsförrättning enligt enstegsprocessen kan förenklat delas upp i sju huvudaktiviteter enligt nedan. I praktiken utförs dock aktiviteterna till viss del parallellt. Den totala handläggningstiden uppskattas till mellan 5 och 18 månader.

Figur 10. Lantmäteriets aktiviteter för att handlägga ledningsrätt

Innehållet i huvudaktiviteterna 1–7 beskrivs översiktligt nedan.

Inledande prövning

En ledningsrättsförrättning påbörjas när Lantmäteriet får in en ansökan från nätägaren. Vid den inledande prövningen kontrolleras att ansökan är rätt utformad och att sökanden är behörig att ansöka om ledningsrätt. När ärendet har fått en ansvarig förrättningslantmätare planeras ärendet närmare i detalj utifrån de

⁵⁰ Byggskador kan endast tas upp om Lantmäteriet godtar det och om parterna, dvs. nätägaren och fastighetsägarna, är överens om att frågan ska hanteras i förrättningen.

aktiviteter som ska utföras. I den inledande prövningen ingår även en första inventering av berörda fastigheter och samfälligheter.

Ett genomgående utredningsinslag är granskningen av de avtal och överenskommelser som inkommer under förrättningsprocessen. Lantmäteriet kontrollerar att avtalen är undertecknade av rätt person och vad parterna är överens om – är det enbart ledningens sträckning eller även ersättningen? Om ersättningen är reglerad kommer en panträttsprövning aktualiseras senare i processen, i samband med hanteringen av ersättningsfrågorna, för att skydda eventuella panträttshavare som har ekonomiska intressen i fastigheten.

Utredning

I förrättningen utreder Lantmäteriet vilka fastigheter och rättighetshavare som berörs av ledningsrätten (är sakägare) och om det är möjligt att genomföra förrättningen enligt ansökan. Fastigheterna berörs på olika sätt, exempelvis genom att stolpar placeras på marken eller faslinor dras över fastigheten, men även genom att vägar kan behöva användas för ledningens byggnation eller framtida reparationer och underhåll. Rättigheter kan finnas längs med ledningssträckan, eller korsa den. En längre ledningssträcka innebär ofta korsningar eller parallellgång med andra ledningar, vägar och järnvägar som in sin tur kan ha säkerhetsföreskrifter som kraftledningen behöver förhålla sig till. I dessa fall behöver Lantmäteriet göra en bedömning av om rättigheterna kan utövas parallellt. Vissa rättigheter eller informationsmängder omfattas av sekretess vilket kräver särskild hantering och bedömning.

Med hjälp av registerkartan och fastighetsregistret går det att söka ut fastigheter och rättighetshavare⁵¹ som berörs av ledningen. En arkivutredning genomförs sedan för att göra sakägarkretsen komplett. Ofta innebär det att samfälligheter behöver utredas. Äldre rättigheter som inte finns registrerade digitalt kräver en mer omfattande arkivutredning för att undersöka om och på vilket sätt rättigheterna berörs samt vilka som ska betraktas som sakägare. Ytterligare exempel på när mer omfattande utredningsbehov uppstår är när fastigheter ägs av oskiftade dödsbon eller om ägaren har gått i konkurs och övergivit fastigheten.

En planutredning utförs vilket innebär att Lantmäteriet går igenom vilka detaljplaner som berörs. Beroende på utfallet av utredningen kan behov av samråd med kommunen aktualiseras. Om strandskydd berörs kan Lantmäteriet behöva stämma av med kommunen. Även andra allmänna intressen kan behöva stämmas

⁵¹ Exempel på rättighetshavare är: andra nätägare, kommunen som ansvarig för vägar och va-ledningar, samfällighetsföreningar som förvaltar gemensamt ägda mark- och vattenområden, arrendatorer eller andra rättighetshavare med inskrivna rättigheter.

av med berörda myndigheter och ytterligare samråd kan krävas med länsstyrelsen i de fall naturskydd, fornminnen eller vattenverksamhet berörs.

Samråd

Lantmäteriet kan behöva samråda med berörda kommuner, länsstyrelser och olika sektorsmyndigheter när olika intressen ska vägas mot varandra. Samrådsfasen kan göras enkel för ledningsrättsförrättningar, eftersom tillståndsfrågorna har avgjorts tidigare i nätutvecklingsprocessen. För Lantmäteriet handlar det om att kontrollera att nödvändiga beslut om tillstånd och dispenser finns eller kan förväntas beviljas. Om ett tillstånd saknas kan Lantmäteriet förelägga sökanden om att inkomma med bevis för att ansökan har gjorts.

Värdering

Byggnationen av en större kraftledning medför ofta stora ingrepp i naturen och påverkar fastigheter och deras användning på olika sätt. Skadorna kan vara bestående eller tillfälliga. De skador som kraftledningen orsakar på fastigheter och verksamheter behöver värderas och ersättas. Oftast förhandlar nätägarna med markägare och kommer överens om ersättning. Dessa överenskommelser används som underlag i förrättningen och ligger till grund för beslut. När det saknas frivilliga överenskommelser görs en värdering i förrättningen. Regelverket för markåtkomst och ersättning är komplext. Ofta anlitas en sakkunnig som på uppdrag av Lantmäteriet får till uppgift att utföra värderingen.

Byggskadorna som uppstår till följd av en ledningsbyggnation, exempelvis körskador som inte har kunnat förutses och ersättas i förväg, hanteras oftast av nätägaren själv eller en av denne utsedd entreprenör som förhandlar med markägaren. När enstegsprocessen används kan inte byggskadorna hanteras i förrättningen, eftersom förrättningen avslutas innan ledningen byggs.

Sammanträde

Förrättnings-sammanträdet är det huvudsakliga forumet då information kan lämnas och berörda sakägare får tillfälle att framföra sina synpunkter. På sammanträdet går det att begära (yrka) att Lantmäteriet ska fatta beslut på det ena eller andra sättet. Lantmäteriet måste ta ställning till dessa yrkanden och motivera varför det går eller inte går att fatta beslut i enlighet med yrkandet. I en förrättning är det ibland nödvändigt att hålla flera sammanträden. Vid ett sammanträde kan det komma fram nya yrkanden eller omständigheter som kräver omtag i processen, exempelvis kontroller av tillstånd, ytterligare utredning eller värdering.

Beslut

I en ledningsrättsförrättning är det flera olika beslut som fattas:

- beslut om ledningsrätt

- beslut om tillträde
- beslut om ersättning
- beslut om fördelning av förrättningskostnader (betalas normalt av nätägaren)
- beslut om att avsluta förrättningen.

Lantmäteriet kommunicerar skriftligen besluten till berörda sakägare. Besluten behöver inte delges men kungörs ibland eftersom adressuppgifterna kan vara inaktuella. Lantmäteriet kommunicerar beslut till andra myndigheter på det sätt som är överenskommet.

Överklagan

Lantmäteriet har ingen separat statistik över antalet överklagade ledningsrätter med nätkoncession för linje, men uppfattningen är att det sker relativt ofta i stora projekt, något som bekräftas av nätägarna. Alla sakägare i förrättningen kan överklaga de beslut som Lantmäteriet fattar. En vanlig anledning till att fastighetsägare överklagar är att de känner sig missnöjda med ersättningsnivåerna. Nätägarnas strävan efter att ha en god dialog med markägarna och nå fram till tidiga överenskommelser får stor påverkan på acceptansen för ledningen, genomförandet av ledningsrättsförrättningen och även på antalet överklaganden som behöver hanteras av domstol. Överklagandetiden för beslut som fattas i en ledningsrättsförrättning är normalt fyra veckor, därefter tar domstolens handläggning cirka ett år per domstolsinstans. Överklagade förrättningar hanteras av mark- och miljödomstolen som första instans.⁵²

Om Lantmäteriet har beslutat om ledningsrätt och förtida tillträde till marken på berörda fastigheter får byggnationen starta oavsett om besluten överklagas. I annat fall stoppar ett överklagande hela processen tills frågan har avgjorts av domstol. Därför är det mycket vanligt att nätägarna ansöker om förtida tillträde. Överklagan av beslut om förtida tillträde hanteras skyndsamt av domstolen, vanligtvis inom någon månad.

2.7.5 Ledtiderna i processteget Projektering

Lantmäteriets handläggning av en ledningsrättsförrättning ingår i processteget Projektering. Handläggningstiden påverkas i hög grad av projektets tekniska komplexitet, vilken processmodell som väljs (en- eller tvåstegsprocessen) samt behovet av ytterligare tillstånd och dispenser.

⁵² Om ersättningen för byggsador överklagas prövas frågan som ett civilrättsligt skadeståndsmål och inte av mark- och miljödomstolarna som överprövar övriga ersättningsfrågor och andra beslut som fattas vid en ledningsrättsförrättning.

Ledtiderna i Tabell 6 baseras på uppskattningar från nätägare respektive Lantmäteriet. Det vanliga spannet ligger mellan 1 och 2,5 år, men kan i exceptionella fall ta upp emot fyra år.

Tabell 6. Ledtider i processteget Projektering

Aktiviteter (månader)	min	max
Stakningslinje och stolplägen	6	12
Markupplåtelseavtal	3	6
Följdtillstånd	2	12
Planering och upphandling	2	6
Handlägga ledningsrätt	5	18
Projektering tar mellan 1 år och drygt 2,5 år		

Nätägaren och Lantmäteriet är huvudaktörer i processteget Projektering, med länsstyrelser och kommuner som viktiga aktörer i handläggning av följd tillstånd. Flera av aktiviteterna i tabellen kan genomföras parallellt. Stakningslinje och stolplägen påverkar dock arbetet med avtal och tillstånd liksom planering och ansökningar om ledningsrätt. Därför påbörjas oftast dessa aktiviteter efter att arbetet med stakningslinje och stolplägen har färdigställts.

Lantmäteriets handläggningstid påverkas av omfattningen på de utredningar som krävs för att avgöra vem som är sakägare och vilka fastigheter och samfälligheter som berörs, mängden och komplexiteten i värderingsfrågorna samt hur mycket tid som går åt för sammanträden och behandling av yrkanden. Handläggningstiden påverkas även av nätägarens egna förhandlingar med markägarna om markåtkomst och ersättningar, vilket kan medföra att ärenden blir liggande hos Lantmäteriet i avvaktan på besked och handlingar från nätägaren.

Ledtiderna påverkas även av andra faktorer såsom handläggningstiden för följd tillstånd hos länsstyrelser och kommuner samt projektets tekniska komplexitet vilket påverkar bland annat detaljprojekteringen. Eventuella överklaganden av följd tillstånd eller de beslut som fattas i ledningsrättsförrättningen har en betydande påverkan på den sammanlagda ledtiden i nätutvecklingsprocessen.

2.8 Internationell utblick

För en genomgång av andra länders arbetssätt och internationella erfarenheter se *Ledtider för elnätutbyggnad. Internationella erfarenheter*, i Bilaga 1. Där har konsultfirman Widegren Energy, på uppdrag av Ei, genomfört en kartläggning av regelverk och rekommendationer på EU-nivå. I rapporten ingår en studie av den övergripande processen för förstärkning och utbyggnad av elnät i ett urval av

länder, med fokus på vilka erfarenheter och tillvägagångssätt man har tillämpat för att korta ledtiderna för elnätsutbyggnad.

Vid urvalet har länder som har en samlad tillståndsprocess eller ett fåtal delprocesser och ansvariga myndigheter prioriterats, liksom länder vars marknader liknar den svenska eller som lyfts fram som goda exempel. En sammanfattning av skillnader och likheter mellan de studerade länderna framgår i tabell 2 i Bilaga 1. Däremot ligger kartläggningen inte till grund för de förslag och åtgärder som lämnas i denna rapport. Rapporten har delats med berörda aktörer i uppdraget för inspiration och erfarenheterna som lyfts i rapporten kommer tas tillvara i fortsatt arbete.

2.9 Jämförelse med planerings- och tillståndsprocessen för vägar och järnvägar

Konsultfirman Widegren Energy har på uppdrag av Ei jämfört planerings- och tillståndsprocessen för vägar och järnvägar med processen för elnätsutbyggnad. Nedan följer ett kort referat. Rapporten i sin helhet finns i Bilaga 2.

Det bör finnas ett värde i att fortsätta studera Trafikverkets process för att se vilka delar som kan bidra till att effektivisera och förkorta nätutvecklingsprocessen. Några jämförelser tas upp i anslutning till rekommendationerna till nätägarna i avsnitt 5.3. Ytterligare en framgångsfaktor i Trafikverkets process för vägar och järnvägar är att processen inkluderar en effektiv övervakning och rapportering av framdriften i tillståndsgivningen. Trafikverkets planeringsmodell inkluderar en fast projektgrupp och utförliga planläggningsbeskrivningar som täcker in hela processen fram till fastställd plan och som uppdateras kontinuerligt. Modellen skapar förutsättningar att underlätta tidshållning och prioriteringar i projekten.

2.9.1 Trafikverkets uppdrag

Trafikverket ansvarar för den strategiska och ekonomiska planeringen av transportsystem (vägtrafik, järnvägstrafik, sjöfart och luftfart) i dess helhet och ska skapa förutsättningar för ett samhällsekonomiskt effektivt, internationellt konkurrenskraftigt och långsiktigt hållbart transportsystem. Detta ansvar omfattar bland annat att ta fram den långsiktiga nationella transportplanen, som är trafikslagsövergripande. Denna långsiktiga nationella plan fastställs av regeringen ungefär vart fjärde år. Trafikverket upprättar även länsplaner för regional transportinfrastruktur, som tas fram parallellt med den nationella planen.

Trafikverket ansvarar därutöver för byggande, drift och förvaltning av statliga vägar och järnvägar. Trafikverket har som väghållare så kallad vägrätt, vilket innebär att Trafikverket har rätt att nyttja marken för vägändamål och även på

annat sätt bestämma över markens användning. För järnvägar förvärvar Trafikverket normalt marken med äganderätt.

2.9.2 Övergripande planeringsförutsättningar och roller

Trafikverket har det samlade ansvaret för hela planeringsprocessen för nya allmänna vägar och järnvägar, från inledande åtgärdsvalsstudier till byggande och drift av anläggningarna. Trafikverket pekar också ut områden av riksintresse för alla fyra trafikslagen – vägtrafik, järnvägstrafik, luftfart och sjöfart – och stöttar länsstyrelsen i dess arbete med att bevaka utpekade riksintressen.

Något lika omfattande planeringsansvar förekommer inte vid utbyggnad av det svenska elnätet. Svenska kraftnät har visserligen ansvar för den långsiktiga planeringen av transmissionsnätets utbyggnad (systemutvecklingsplan) men saknar formellt inflytande över den regionala planeringen, det vill säga regionnätsföretagens utbyggnadsplanering. Den politiska förankringen av transmissionsnätets utbyggnad är också betydligt svagare än den som gäller för väg- och järnvägsnätet. Den långsiktiga nationella transportplanen fastställs av regeringen och för alla fyra trafikslagen pekas områden av riksintresse ut. Några motsvarande politiska prioriteringar görs inte för det svenska elsystemet.

Trafikverkets samlade roll innebär också att man inte bara ansvarar för planeringsprocessen utan också är den myndighet som ansvarar för granskning och fastställande av väg- och järnvägsplaner. Det saknas alltså en oberoende part med samma roll som Ei i tillståndsprocessen för väg- och järnväg. Att man använder sig av denna monopolliknande modell förklaras sannolikt av att utbyggnadsplanerna inte anses grunda sig på kommersiella bedömningar utan på samhällsnytta. Trafikverkets ställning balanseras också av att länsstyrelserna och regeringen har en mer framträdande roll än vid utbyggnad av elnätet. För det första ska berörda länsstyrelser yttra sig (tillstyrkande) innan en plan fastställs av Trafikverket, och om Trafikverket och en länsstyrelse har olika uppfattning överlämnas frågan om att fastställa planen till regeringen. Vidare finns möjlighet till prövning av regeringen i de fall då planerna är särskilt betydelsefulla. Regeringens så kallade tillåtlighetsprövning ska göras för större väg- och järnvägsprojekt med stor påverkan på miljön och hushållningen med mark och vatten.

Enligt väglagen (1971:948) och lagen (1995:1649) om byggande av järnväg ska vägen eller järnvägen få ett läge och utförande som gynnar ändamålet med minsta intrång, olägenhet och kostnad, det vill säga det minst ogynnsamma alternativet ska väljas. Här finns en skillnad i förhållande till Ei:s prövning av nätkoncession, eftersom denna även inkluderar en bedömning av om ledningen är lämplig från allmän synpunkt.

Slutligen ger en fastställd vägplan eller järnvägsplan mer långtgående rättigheter än ett beslut om nätkoncession. När en vägplan eller järnvägsplan fått laga kraft kan byggandet starta omedelbart och Trafikverket har då rätt att förvärva mark som behövs för vägen eller järnvägen. För en väg sker det genom så kallad vägrätt, som kan sägas vara en i tiden obegränsad nyttjanderätt. För en järnväg förvärvar Trafikverket normalt marken med äganderätt eller servitut.

2.9.3 Jämförelse mellan olika processteg

Definiera behovet av utbyggnad

Trafikverket har ett separat processteg, en så kallad åtgärdsvalsstudie där man tar fram underlag för att bestämma vad som ska göras för att lösa transportbehovet. I detta skede är det en öppen fråga om lösningen är en ny väg eller någon annan åtgärd. Först när åtgärdsvalsstudien avslutas inleds den fysiska planeringen (framtagning av vägplan eller järnvägsplan).

Detta vägvalsskede är inte lika tydligt definierat i planeringsprocessen för elnätutbyggnad. Slutsatsen att en utbyggnad behövs bygger ofta på nätägarens egna utvecklingsplaner och analyser, men behovet kan också komma från en extern förfrågan.

Planläggning och framtagning av underlag

Genom att Trafikverket ansvar för hela planeringsprocessen finns betydligt större möjligheter att dra nytta av en samlad projektplanering med tydliga tidsfrister. När den fysiska planeringen inleds gör Trafikverket en planlägningsbeskrivning, med en preliminär bedömning av hur planlägningsprocessen bör utformas och en ansvarig projektgrupp tillsätts. Projektets ändamål, syfte och omfattning beskrivs tillsammans med information om vilka samråd som kommer att hållas och tidpunkten för dessa. Även nödvändig samordning med annan lagstiftning finns med i beskrivningen. Att Trafikverkets planlägningsbeskrivning täcker in hela processen fram till fastställd plan har betydande fördelar när det gäller bland annat tidshållning och prioriteringar.

Motsvarande planering görs givetvis inom ramen för nätägarnas nätutredning, men planeringen kan av organisatoriska skäl enbart omfatta processen fram till att ansökan om nätkoncession lämnas in till Ei.

Samråd

När Trafikverket tar fram en väg- eller järnvägsplan pågår samrådsprocessen under hela planlägningsprocessen fram till kungörande för granskning. Arbetet med MKB och miljöbeskrivning bedrivs integrerat med planläggningen. Formerna för samråd är inte preciserade i lagstiftningen och under processen kan såväl samråds-kretsen som underlaget för samrådet variera. Resultatet av

samrådsprocessen redovisas i en så kallad samrådsredogörelse, som successivt uppdateras fram till dess att väg- eller järnvägsplanen kungörs.

Sammanfattningsvis innebär Trafikverkets process omfattande dialog och samråd i projektets inledande skede. Det är dock värt att notera att allmänheten kommer in i samrådsprocessen först om projektet kan antas medföra betydande miljöpåverkan.

Vid ledningsutbyggnad sker processtegen nätutredning och samråd i princip helt sekventiellt. Samrådssteget påbörjas när nätutredningen är klar och avslutas med en färdig koncessionsansökan. De yttranden som lämnas av samrådsaktörerna sammanställs i en samrådsredogörelse.

Granskning och tillstånd

När nätägaren skickat in sin koncessionsansökan påbörjar Ei granskningen av ansökan och beslutar om ansökan behöver kompletteras. På motsvarande sätt inleds granskningsfasen efter att ett förslag till väg- eller järnvägsplan kungörs tillsammans med en av länsstyrelsen godkänd MKB, i de fall då en sådan krävs.

En tydlig skillnad mellan de två processerna är att MKB:n för ett väg- eller järnvägsprojekt ska godkännas av länsstyrelsen innan granskningsfasen inleds. Vid prövning av nätkoncession är det i stället Ei som utifrån remissinstansernas synpunkter avgör om MKB:n ska anses vara tillräckligt uttömmande. Detta leder ofta till ett flertal kompletteringsrundor som bidrar till långa ledtider. För större vägprojekt där tillåtligheten prövas av regeringen har också valet av alternativ skett i ett relativt tidigt skede vilket bör underlätta den fortsatta processen.

Markåtkomst

Under planeringsprocessen har Trafikverket rätt att få tillträde till fastigheter för att genomföra förberedande mätningar och undersökningar.⁵³ Markägaren ska informeras i förväg och ersättning betalas om det skulle uppstå skador. När en vägplan vunnit laga kraft kan byggandet starta direkt. Tillträde till marken får ske omedelbart, det vill säga innan ersättningen är bestämd genom avtal eller beslutad av domstol.⁵⁴ När det gäller järnväg så behöver Trafikverket först köpa marken innan tillträde till marken kan ske. Detta görs antingen genom avtal eller genom att mark som ska tas i anspråk överförs genom en lantmäteriförrättning.⁵⁵

Vid elnätsutbyggnad är rätten att få tillträde till mark betydligt svagare. När det gäller rätten att genomföra markundersökningar finns två möjligheter: att direkt få tillstånd av berörda markägare eller att ansöka om tvingande beslut om tillträde. Ansökan om tvingande beslut kan ske antingen hos Ei enligt bestämmelser i

⁵³ Genom bestämmelser direkt i väglagen (34 §) och lagen om byggande av järnväg (3 kap. 1 §). Något beslut eller liknande krävs inte för att nyttja möjligheten, men berörda fastighetsägare ska underrättas innan.

⁵⁴ 31 § väglagen.

⁵⁵ 4 kap. 1 § lagen om byggande av järnväg.

ellagen eller hos länsstyrelsen enligt expropriationslagen. Rätten att ta marken i anspråk för ledningsdragningen regleras så långt möjligt genom markupplåtelseavtal med berörda markägare. I de fall nätägaren och markägaren inte lyckas nå någon frivillig överenskommelse måste nätägaren ansöka om ledningsrätt hos lantmäterimyndigheten. För att nätägaren ska kunna börja bygga så tidigt som möjligt kan de ansöka om förtida tillträde, se avsnitt 2.7.3.

Projektering och byggande

I detta processteg finns få tydliga skillnader mellan de olika planeringsprocesserna, även om förutsättningar och omgivningspåverkan skiljer ganska mycket mellan till exempel ett motorvägsbygge och en kraftledning. För att minska ledtiderna i komplexa projekt inleds ofta projekteringsfasen i de olika processerna parallellt med tillståndprocessens avslutande steg.

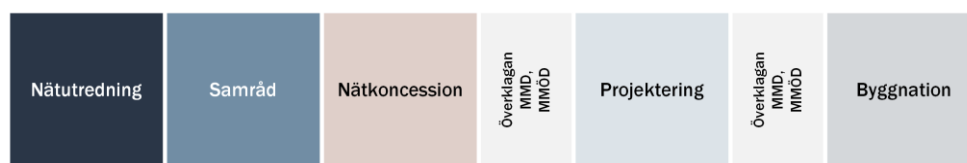
3 Framtagande av åtgärdsförslag

3.1 Inledning

I den inledande fasen av projektet kartlades de olika stegen för elnätsutbyggnad som ett första steg i att förstå var potentialen att korta ledtiderna finns.

Huvudstegen för nätutvecklingsprocessen identifierades enligt Figur 11.

Figur 11. Huvudstegen i nätutvecklingsprocessen

Inom regeringsuppdraget har Sweco, på uppdrag av Ei, hjälpt till att samla in och sammanställa åtgärdsförslag som syftar till att minska ledtiderna i nätutvecklingsprocessen. Åtgärdsförslagen har lämnats av berörda myndigheter samt ett urval av nätägare och företag. Respektive organisation har internt tagit fram åtgärdslistor som sammantaget omfattat totalt 171 åtgärder. Därutöver har ytterligare fem åtgärder identifierats i utredningar från regeringsuppdrag som berör nätutvecklingsprocessen.

Flera av åtgärderna som tagits fram av de olika aktörerna liknade varandra eller behandlade samma sorts problematik. De åtgärder som beskrev samma åtgärd eller berörde samma problematik slogs därför samman. Detta resulterade i en åtgärdslista där det totala antalet åtgärdsförslag halverades till 91.

Därefter genomfördes en aktörsgemensam workshop. Syftet med workshopen var att diskutera ett urval av aktörernas åtgärdsförslag för att få en mer samlad syn på de förslag som framförts. Sweco ansvarade för att göra detta urval utifrån ett antal kriterier. Urvalsprocessen resulterade i att 31 åtgärdsförslag valdes ut för diskussion under workshopen. Som ett resultat av de diskussioner som fördes under workshopen tillkom fem ytterligare åtgärder. Det slutliga antalet åtgärder blev därmed 36.

3.2 Tillvägagångssätt

Avsnitt 3.2.1–3.2.3 beskriver hur processen gått till då den ursprungliga listan med 171 åtgärder bearbetats.

3.2.1 Omvärldsbevakning

Initialt genomfördes en omvärldsbevakning där pågående och avslutade utredningar och strategier som kan påverka nätutvecklingsprocessen analyserades och åtgärder som kan komma att påverka ledtiderna sammanställdes, se Bilaga 3. Följande utredningar har ingått i omvärldsbevakningen:

- 1 Nätkoncessionsutredningen (SOU 2019:30)⁵⁶
- 2 Miljöprövningsutredningen (M 2020:06)⁵⁷
- 3 Artskyddsutredningen (SOU 2021:51)⁵⁸
- 4 Uppdrag att utveckla metoder och samverkansformer för samråd om projekt som syftar till minskad miljö- och klimatpåverkan (N2021/02286)⁵⁹
- 5 Lag om konsultation i frågor som rör det samiska folket (SFS 2022:66)⁶⁰
- 6 Nationell strategi för elektrifiering – en trygg, konkurrenskraftig och hållbar elförsörjning för en historisk klimatomställning (I 2022/00299)⁶¹
- 7 Klimatråtsutredning (M 2019:05)⁶²
- 8 En ny renskötsellagstiftning – det samiska folkets rätt till renskötsel, jakt och fiske. (Dir. 2021:35)⁶³

Totalt identifierades fem åtgärder från utredningarna. Identifierade åtgärdsförslag från utredningarna redovisas sist i Bilaga 3.

3.2.2 Åtgärdsförslag från myndigheter, nätägare och företag

Ei skickade en förfrågan till flera aktörer som berörs av nätutvecklingsprocessen om att lämna in förslag på åtgärder som skulle kunna bidra till kortare ledtider. Aktörer som lämnat in åtgärdsförslag är: Ei, Länsstyrelsen Södermanland, Länsstyrelsen Västra Götaland, Länsstyrelsen Norrbotten, Lantmäteriet, Svenska kraftnät, Eon, Ellevio, Vattenfall och SSAB. Dessutom har förslag kommit in från privatpersoner. Totalt lämnades 171 åtgärder in från de tillfrågade aktörerna.

⁵⁶ Statens offentliga utredningar, 2019, *Moderna tillståndprocesser för elnät*.

⁵⁷ Regeringen, 2021, *Tilläggsdirektiv till miljöprövningsutredningen; senare resultat i SOU 2022:33*.

⁵⁸ Regeringen, 2021, *Artskyddsutredningen*.

⁵⁹ Regeringen, 2021, *Uppdrag att utveckla metoder och samverkansformer för samråd om projekt som syftar till minskad miljö- och klimatpåverkan (N2021/02286)*.

⁶⁰ Regeringen, 2022, *Lag om konsultation i frågor som rör det samiska folket (SFS 2022:66)*.

⁶¹ Regeringen, 2022, *Nationell strategi för elektrifiering – en trygg, konkurrenskraftig och hållbar elförsörjning för en historisk klimatomställning (I 2022/00299)*.

⁶² Regeringen, 2021, *Klimatråtsutredningen (M 2019:05); senare resultat i SOU 2022:21*.

⁶³ Regeringen, 2021, *En ny renskötsellagstiftning – det samiska folkets rätt till renskötsel, jakt och fiske (Dir. 2021.35)*.

Tillsammans med åtgärderna som identifierats i utredningarna uppgick det totala antalet till 176 åtgärder.

3.2.3 Formatering och bearbetning av åtgärdsförslagen

Aktörernas åtgärdslistor var av varierande utformning i termer av omfattning, utförlighet, detaljeringsgrad, indelning, beskrivning, antal samt övrig information som fanns med (exempelvis lagar som kan påverkas eller övriga kommentarer). I ett första steg formaterades och bearbetades aktörernas åtgärdslistor till samma format, indelat i huvudstegen i nätutvecklingsprocessen. Bearbetningssteget gjorde det lättare att få en tydligare överblick över åtgärderna och att identifiera skillnader och likheter mellan åtgärdsförslagen.

Flera av åtgärderna som tagits fram av de olika aktörerna liknade varandra eller behandlade samma sorts problematik. De åtgärder som var dubletter och som beskrev samma åtgärd eller berörde samma problematik slogs därför samman. Exempelvis om två åtgärder behandlade effektiva samråd men var formulerade på olika sätt sattes dessa ihop till en åtgärd. Detta resulterade i en åtgärdslista där det totala antalet åtgärdsförslag halverades till 91. Listan med de 91 åtgärdsförslagen benämns som den bearbetade listan och den skickades ut till aktörerna som var inbjudna till den aktörsgemensamma workshopen. I Bilaga 4 finns en sammanställning av den bearbetade åtgärdslistan.

3.3 Analys av den bearbetade åtgärdslistan

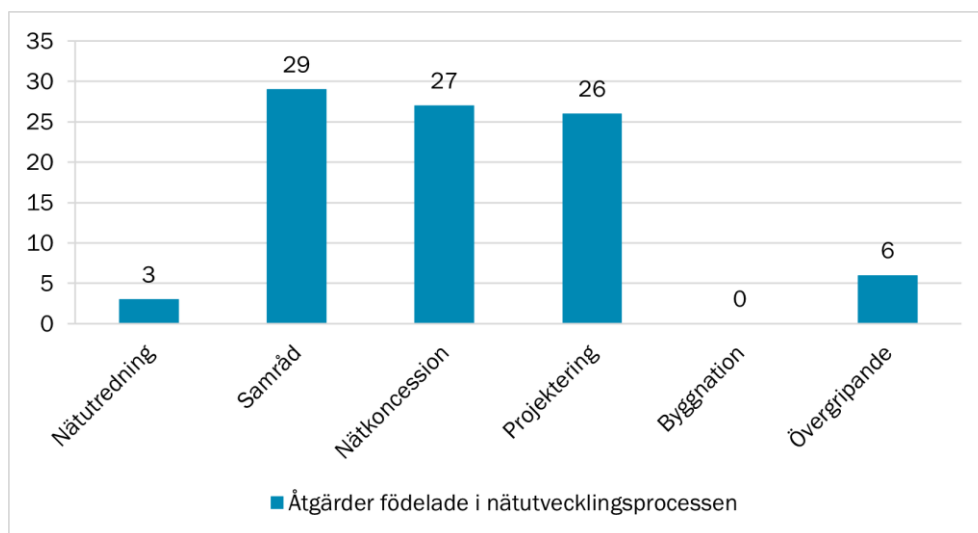
3.3.1 Bakgrund

I detta avsnitt finns en analys av den bearbetade åtgärdslistan med 91 förslag.

3.3.2 Analys utifrån processteg

Inledningsvis har förslagen kategoriserats efter huvudstegen i nätutvecklingsprocessen. Resultatet av denna kategorisering redovisas i Figur 12.

Figur 12. De 91 åtgärdsförslagen fördelade mellan stegen i nätutvecklingsprocessen.

Kategorin Övergripande avser de åtgärder som antingen sträcker sig över flera eller alla processteg eller som inte kan placeras i ett specifikt processteg.

Av sammanställningen framgår att inga förslag lämnats in som berör processteget Byggnation och att det är få förslag som avser processtegen Nätutredning och Övergripande. Övriga förslag fördelar sig ganska jämnt mellan kategorierna Samråd, Nätkoncession och Projektering, med 25–30 förslag i respektive kategori.

3.3.3 Analys utifrån åtgärdernas karaktär

Det första steget i arbetet med de insamlade förslagslistorna var att dessa bearbetades, kategoriserades och sammanställdes. Vid sidan av indelningen efter nätutvecklingsprocessen kategoriserades åtgärderna också efter andra karakteristika så som typ av åtgärd, aktiviteter som ingår i åtgärdsförslaget, ansvarig aktör, berörda aktörer etcetera.

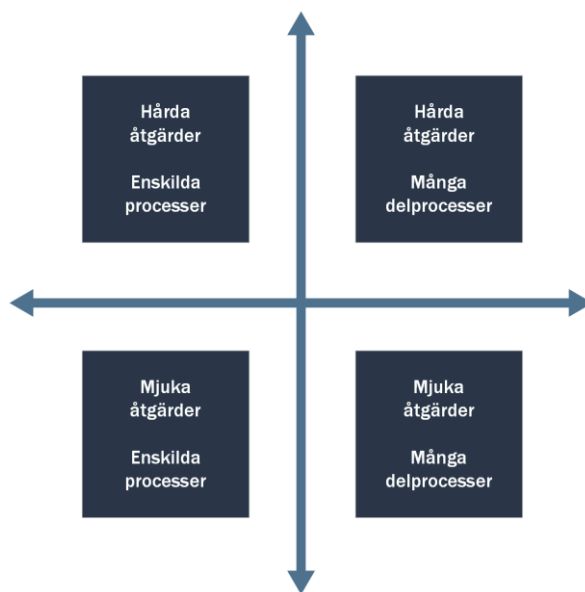
Vid arbetet med att sortera förslagen efter olika åtgärds kategorier har två egenskaper bedömts som särskilt betydelsefulla för det fortsatta arbetet med att bearbeta och testa olika åtgärder. Den första egenskapen handlar om förslagens komplexitet i förhållande till de olika delprocesser som identifierats. Vissa förslag begränsar sig till enskilda processer och andra mer komplexa förslag inkluderar ett flertal delprocesser.

Den andra egenskapen gäller skillnaden i vilken typ av förändringsarbete som krävs för att genomföra åtgärden. Vissa åtgärder är inte beroende av externa beslut eller tekniska förändringar utan handlar mer om förändrade arbetsätt, till exempel etablering av nya samarbetsformer och informationsvägar.

Försöksverksamhet inriktad på sådana åtgärder kan relativt enkelt genomföras av berörda parter, till exempel inom ramen för något av nätutvecklingsprojekten.

Denna typ av åtgärder kallas i det följande för "mjuka åtgärder". Andra typer av åtgärder kräver i stället formella beslut eller mer omfattande förändringar av rutiner eller tekniska system. I många fall handlar det om att utveckla nya tekniska stödsystem och/eller ändringar av föreskrifter eller till och med lagstiftning. Introduktion av sådana åtgärder kräver både mer tid och mer resurser och benämns i det följande som "hårda åtgärder". Hur förslagen kan sorteras utifrån de ovannämnda egenskaperna illustreras av Figur 13.

Figur 13. Indelning av åtgärderna utifrån deras karaktär

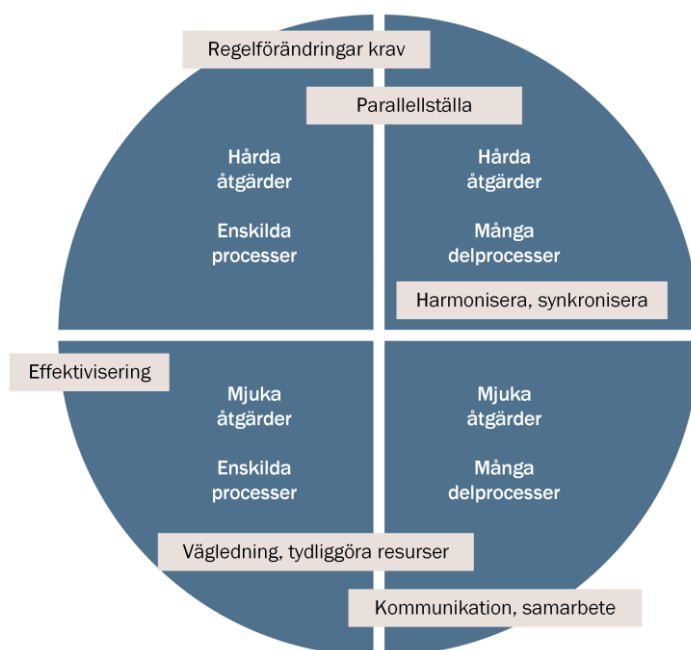
För att få en övergripande bild av hur de 91 förslagen i den bearbetade listan fördelar sig mellan de fyra fälten i Figur 13 så har samtliga förslag klassificerats i ett antal åtgärds-kategorier som avspeglar dels komplexiteten i förhållande till antal processer, dels åtgärdstypen (hårda eller mjuka åtgärder):

- **Kommunikation, dialog och samarbete** – Möjlighet för flera parter att gemensamt minska ledtiderna med stöd av nya kommunikations- och mötesformer och nya modeller för samarbete och dialog.
- **Vägledning och tydliggörande** – Minska osäkerhet i delprocesser genom förtydligade av till exempel krav och gällande ansvar. Mer konkret vägledning med stöd av tillgängliga hjälpmedel och omfördelning av resurser.
- **Effektivisera och utveckla enskilda processer** – Möjlighet för en part att korta sina ledtider till exempel med stöd av nya rutiner, tydligare tidplaner eller omprioriteringar.
- **Harmonisera och synkronisera** – Minska ledtider genom att till exempel harmonisera myndighetsrutiner och krav på underlag, samt synkronisera tidplaner, samråd, remisser etc.

- **Parallellställa processer** – Mer komplexa förändringar än synkronisering, som berör flera parter och /eller delprocesser, till exempel tidigareläggande av delprocesser och ändrade beslutsvägar.
- **Regeländring och förändrade krav** – Mer omfattande åtgärder som kräver ändring i lag, förordning eller föreskrift.

I Figur 14 visas en grov uppskattning av tyngdpunkten för respektive åtgärdskategori i förhållande till axlarna i matrisen i Figur 14.

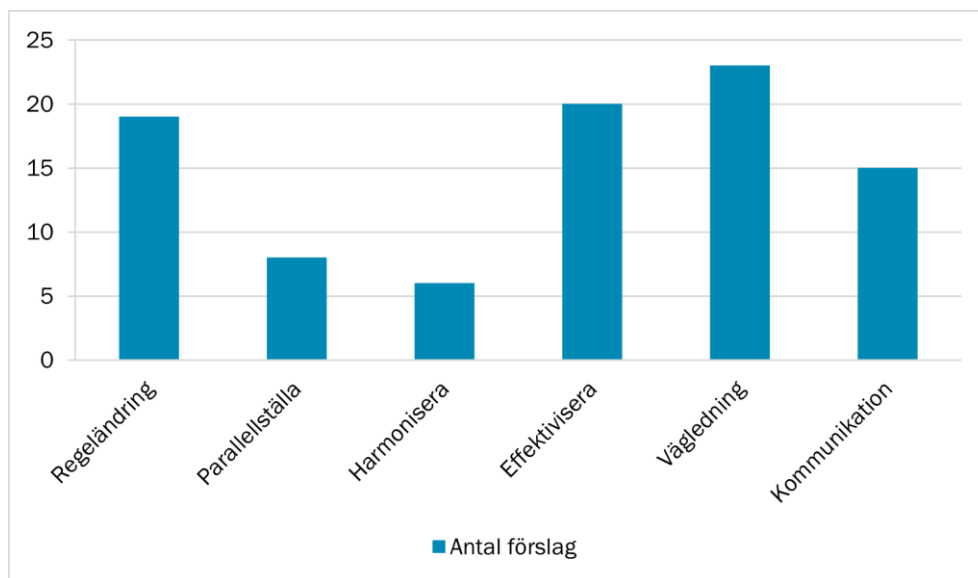
Figur 14. Åtgärdskategoriernas tyngdpunkt i förhållande till åtgärdernas karaktär och komplexitet

De definierade åtgärdskategorierna täcker väl in de fyra kvadranterna i matrisen. Kommunikation, samarbete och dialog är exempel på mjuka åtgärder som samtidigt kan vara relativt komplexa om de involverar flera olika delprocesser. Effektivisering, vägledning och tydliggörande syftar i stället oftast till att utveckla enskilda delprocesser som kan kräva resursförstärkningar eller omprioriteringar, det vill säga en viss omfattning av hårda åtgärder. Åtgärder som syftar till att korta ledtider genom att synkronisera, harmonisera eller parallellställa delprocesser är exempel på mer komplexa åtgärds kategorier som involverar många delprocesser samtidigt som ganska stora förändringar av rutiner och arbetsformer som kan klassas som mer hårda åtgärder kan behöva genomföras. Konkreta regelförändringar och nya krav är slutligen den åtgärds kategori som helt och hållet kan klassas som hårda åtgärder samtidigt som de oftast fokuserar på en enskilda delar av nätutvecklingsprocessen.

Antalet förslag inom respektive kategori skiljer sig dock åt i betydande grad, vilket framgår av Figur 15. Figuren visar också att ett stort antal förslag avser mindre komplexa åtgärder, det vill säga förslag som fokuserar på enskilda delprocesser samtidigt som såväl mjuka som hårda åtgärder är välrepresenterade.

Figur 15. Antalet förslag inom respektive åtgärdskategori - totalt 91 förslag.

3.3.4 Sammanfattande analys av åtgärdsförslagen

Genom att dela in åtgärdsförslagen efter huvudstegen i nätutvecklingsprocessen och efter åtgärdskategori kan åtgärder av liknande karaktär lättare kopplas ihop och matchas mot de åtgärder som testas i praktiken. Det kan exempelvis handla om att identifiera åtgärder som kan koordineras, testas och följas upp samlat i projekten. Alternativa förslag till åtgärder som syftar till att undanröja ett specifikt hinder kan också lättare identifieras, jämföras och utvärderas innan praktiska försök genomförs.

I Tabell 7 har antalet förslag sorterats både efter åtgärdskategori och huvudstegen i nätutvecklingsprocessen. Sammanställningen visar tydligt att de olika stegen i nätutvecklingsprocessen domineras av en eller ett fåtal åtgärds kategorier. Således ligger fokus under samrådsförfarandet på kommunikation, dialog och samarbete samt vägledning och tydliggörande. Själva tillståndsprocessen för nätkoncession domineras i stället av förslag om regelförändringar men också har finns ett flertal förslag inriktade på vägledning och tydliggörande. Inom steget rättigheter, tillstånd och dispenser är den övervägande delen av förslagen i stället inriktade på att effektivisera och utveckla enskilda processer.

Tabell 7. Antal åtgärdsförslag inom respektive åtgärdskategori och processteg.

Från hårda till mjuka förslag	Nätutredning	Samråd	Nätkoncession	Rättigheter, tillstånd, dispenser	Övergrip	Totalt
Regeländring, krav		3	10	5	1	19
Parallellställa		3	3	2		8
Harmonisera, synkronisera		3	1	1	1	6
Effektivisera enskilda processer	1	2	5	12		20
Vägledning, tydliggöra ansvar, resurser	1	9	7	3	3	23
Kommunikation, samarbete, dialog	1	9	1	3	1	15
Totalt	3	29	27	26	6	91

Ovanstående sammanställning har varit utgångspunkten i den fortsatta bearbetningen och utvecklingen av åtgärdsförslagen.

3.3.5 Urval av åtgärder till aktörsgemensam workshop

För att det skulle vara hanterbart att diskutera åtgärdsförslagen på en aktörsgemensam workshop behövdes ett urval göras från listan med 91 åtgärder. Ett övergripande mål för workshoppen var att stimulera till dialog mellan aktörer med angränsande ansvar och erfarenheter för att få en så allsidig belysning som möjligt av de olika förslagen. Denna målsättning har också varit vägledande för vilka kriterier som använts vid urvalet av åtgärder. Sweco ansvarade för att göra detta urval och ta fram de kriterier som urvalet av åtgärder baserades på. Urvalet av åtgärder utgick från följande kriterier:

- **Åtgärder som flera aktörer tagit med i sina inskickade åtgärdslistor.** Flera olika aktörer hade sett behov av samma sorts åtgärd och det var därför intressant att diskutera dessa under workshoppen.
- **Åtgärder som berörde flera olika aktörer.** Eftersom flera aktörer var närvarade under workshoppen var det intressant att diskutera åtgärder där flera aktörer påverkades. Till exempel för att diskutera hur olika aktörer arbetade med frågan och vilka åtgärder som var möjliga att genomföra.
- **Åtgärder som kunde gynnas av samverkan/samsyn.** För vissa av åtgärderna kunde ytterligare dialog vara gynnsamt för att skapa samverkan och samarbete. Möjlighet till ytterligare samarbete och samsyn kunde då diskuteras mellan de olika aktörerna under workshoppen.

- **Åtgärder som kunde gynnas av att förtydligas och konkretiseras.** Vissa åtgärder kunde gynnas av att förtydligas och konkretiseras ytterligare och var därför intressanta att ta med på workshopen.

Därutöver identifierades fem återkommande teman med hjälp av tematisk analys, som är en samhällsvetenskaplig metod som används för att identifiera teman i insamlat datamaterial⁶⁴. I det här fallet bestod det insamlade materialet av åtgärdsförslagen. Syftet med att under workshopen fokusera på åtgärdsförslag under dessa teman var att få en mer samlad diskussionen mellan aktörerna. De fem temana var:

- 1 Väl genomfört samråd
- 2 Rätt underlag inför ansökan
- 3 Samordna dispenser, tillstånd och processövergripande åtgärder
- 4 Koncession och ledningsrätt
- 5 Harmonisera prövning inom och mellan myndigheter.

Med stöd av ovannämnda urvalskriterier och den tematiska analysen valdes 31 åtgärdsförslag ut från listan med 91 förslag. Med denna begränsning skapades utrymme för mer fördjupade diskussioner kring de åtgärdsförslag som uppfyllde de kriterier som satts upp och som förekom i de återkommande teman som identifierats.

3.3.6 Aktörsgemensam workshop

Deltagarna på workshopen våren 2022 bestod av representanter från Ei, berörda länsstyrelser, Eon, Ellevio, Vattenfall, Svenska kraftnät och Lantmäteriet. De cirka 30 deltagarna fick diskutera åtgärderna under de teman som har beskrivits i avsnitt 3.3.5. I respektive grupp fanns det representanter från de olika aktörerna.

Åtgärderna diskuterades först med fokus på förtydliganden och eventuella ändringar av åtgärdsförslagen. Därefter analyserades åtgärderna med fokus på:

- tidsbesparingspotentialen för de olika åtgärderna
- hur ofta åtgärderna/problemen förekom och vilka nätutvecklingsprojekt åtgärderna var applicerbara på (exempelvis större/mer komplicerade eller mindre projekt)
- svårigheter eller risker med att implementera åtgärderna.

⁶⁴ Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3, 77-101. doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Åtgärderna som diskuterades under workshopen bearbetades ytterligare utifrån de synpunkter och förslag som kommit upp under gruppernas diskussioner. Bearbetningen resulterade i att fem åtgärder lades till. Sammantaget resulterade det i en lista med 36 åtgärdsförslag. Den listan ger en översikt över vad de åtgärdsförslag som diskuterats inom projektet avser och presenteras i avsnitt 3.4.4.

3.4 Översikt av åtgärdsförslagen efter stegen i processen

I följande avsnitt presenteras översiktligt de 36 åtgärdsförslagen för att korta ledtiderna i nätutvecklingsprocessen. Åtgärderna som presenteras är ett systematiskt urval från de åtgärdsförslag som har tagits fram av myndigheter, nätägare och övriga företag. Syftet är att visa inom vilka steg i nätutvecklingsprocessen de olika åtgärdsförslagen är, samt karaktären på förslagen. Beskrivningarna syftar däremot inte till att beskriva färdiga åtgärdsförslag och ansvarsfördelning. I många fall kan dessutom åtgärdsförslagen genomföras på olika sätt.

Åtgärdsförslagen har delats in i de fem processtegen i nätutvecklingsprocessen. Till detta har ytterligare en kategori lagts till som här kallas *Övergripande* för de åtgärder som antingen sträcker sig över flera eller alla processteg alternativt inte kan placeras i något processteg. Samtliga kategorier och antal åtgärdsförslag per kategori kan ses i Figur 16. Det finns inte några åtgärdsförslag som berör steg 5 *Byggnation*.

Figur 16. Kategorisering av åtgärder efter stegen i nätutvecklingsprocessen med tillägg av övergripande åtgärder samt antalet åtgärdsförslag per kategori.

3.4.1 Nätutredning

Tre åtgärder tillhör steg 1 Nätutredning, se Figur 17.

Figur 17. Åtgärder som tillhör steg 1 Nätutredning inom nätutvecklingsprocessen.

1. Tidplan för nätutvecklingsprocessen

Det kan vara av värde för nätägaren att sätta upp en tydlig tidplan för hela nätutvecklingsprocessen som sätter tydliga mål som alla parter kan följa.

2. Vägledande dokument inför inventering

Ta fram vägledande dokumentation om vad som behöver utredas/inventeras i olika typer av områden, naturtyper, för olika sorters ledningar, artskydd och så vidare. Det kan även handla om information om hur många gånger inventeringarna behöver göras och under vilka tider på året.

3. Tillträde till mark för inventeringar

I stället för att nätägaren ansöker om och väntar in markåtkomst (exempelvis för en inventering i fält) i samband med att länsstyrelsen ställer olika krav vid samråd eller när BMP-beslut ges, får nätägaren automatiskt tillstånd antingen i samband med koncessionsbeslutet eller i och med att krav ställs från länsstyrelsen vid samråd.

3.4.2 Samråd

Nio åtgärder tillhör steg 2 Samråd, se Figur 18.

Figur 18. Åtgärder som tillhör steg 2 Samråd inom nätutvecklingsprocessen.

1. Mer aktiv roll hos länsstyrelsen/kommun

Genom att länsstyrelsen och berörda kommuner antar en mer aktiv roll redan i samrådsfasen skapas en tydligare samsyn för nätutvecklingsärendet hos de olika involverade parterna. Det kan bland annat handla om att dialogmöten sker mellan nätägare, kommun och länsstyrelsen innan formellt yttrande lämnas under samrådet.

2. Ei deltar på samråd

Ei involveras redan i ett tidigt skede för att få kännedom om projektet och kan utgöra ett bollplank. Åtgärden kan också säkerställa att Ei och länsstyrelsen gör liknande bedömningar med avseende på underlaget som krävs för koncessionsansökan.

3. Myndighetssamråd

Ett myndighetssamråd med berörda nätägare och myndigheter som är involverade i nätutvecklingsprocessen hålls innan det vanliga samrådet liknande det som sker vid andra typer av infrastrukturärenden. I detta samråd involveras också andra

aktörer som kan anses vara av särskilt viktig betydelse, till exempel Försvarsmakten eller Sametinget.

4. Tydligare samrådsinformation

Nätägaren förtydligar för sakägare när i processen de har möjlighet att påverka projektet, till exempel när de har möjlighet att lämna synpunkter på en sträckning eller ett utförande.

5. Tydliggöra länsstyrelsens och Ei:s roller

Genom att tydliggöra länsstyrelsens och Ei:s roller kan de gemensamt och tidigt i nätutvecklingsprocessen bestämma vad nätägarna behöver lämna in vid prövning av nätkoncession för linje, och kompletteringar kan undvikas.

6. Nätägarna genomför inventeringar tidigt i processen

Länsstyrelsen meddelar nätägare om inventeringar som bör startas tidigt och parallellt (främst artskydd och Natura 2000). Nätägarna kan bland annat presentera sin tidplan för inventeringar och utredningar vid samrådet. Tidplanen kan inkludera hur många inventeringar som behöver göras och vilka tider på året de kommer göras, och länsstyrelsen kan därefter göra en bedömning.

7. Tidig ansökan om dispenser och tillstånd

I samrådsfasen kan länsstyrelsen förtydliga vilka tillstånd och dispenser som troligen kommer behövas så att nätägarna kan påbörja arbetet med dessa ansökningar tidigare. Det kan innebära att fler dispenser än nödvändigt behöver sökas eftersom man inte hunnit komma lika långt i processen.

8. Nätägaren upphandlar inventeringar för kulturvärdesinventeringar och arkeologisk undersökning

Genom att nätägaren i stället för länsstyrelserna upphandlar kulturvärdesinventeringar och arkeologisk undersökning, underlättas nätägarnas planering.

9. Tidsfrist för beslut om artskyddsdispensen

En tidsfrist sätts för beslut om artskyddsdispens och även andra typer av tillstånd som söks parallellt med koncession, så att nätägarna får en uppfattning om hur lång tid de olika processtegen tar.

3.4.3 Nätkoncession

Tio åtgärder tillhör steg 3 Nätkoncession, se Figur 19.

Figur 19. Åtgärder som tillhör steg 3 Nätkoncession inom nätutvecklingsprocessen.

1. Tydliggöra skillnaden på liten och stor MKB	2. Tydliggöra innehåll i MKB	3. Effektiv handläggning hos Ei	4. Effektiv process kring remissrundor	5. Minimera väntetiden
6. Förvalt teknikval	7. Tillstånd villkorat koncessionsbeslut	8. Parallellställa remiss och bemötande av remissvar	9. Parallellställa koncessionsprocessen och ledningsrätt	10. Förtydliga rutin för förtida tillträde till mark

1. Tydliggöra skillnaden på liten och stor MKB

Tydliggöra eventuella kravskillnader och definitionerna för en "liten" och "stor" MKB.

2. Tydliggöra innehåll i MKB

Förtydliga vilka underlag som är nödvändiga och vilka som är önskvärda i MKB, till exempel tydliggöra om ytterligare tillstånd enligt miljöbalken kommer att krävas i MKB.

3. Effektiv handläggning hos Ei

Följande åtgärder har identifierats för att undvika handläggning som inte är nödvändig, harmonisera handläggning och effektivisera handläggning av ärenden.

- Tydliggöra skillnaderna mellan miljöprövning och lämplighetsprövning. Tydliggöra vad Ei ska bedöma när ansökan kommer in och vad som redan är utrett.
- Nätägarna är tydliga i ansökan med vad som har och inte har gjorts, så att Ei inte behöver begära in kompletteringar i lika stor utsträckning. Förtydliga att Ei, efter en inlämnad ansökan som uppfyller formella regler, kan ställa ytterligare frågor som Ei behöver för att kunna göra bedömningen enligt miljöbalken.
- Nätägarna är tydliga med vilket stöd de behöver för att säkerställa komplett underlag som skickas in till Ei.
- Ei är med i processen redan vid samrådet.
- Ansökningar via Ei:s elektroniska ansökningstjänst Dinkel behöver implementeras i större utsträckning.

4. Effektiv process kring remissrundor

Mer effektiv process med kommuner i hanteringen av Ei:s och nätägares remissrundor. Ei och nätägarna bör samordna sina remissrundor till kommunerna genom att skicka remisser enligt årshjul (som kommunerna arbetar utifrån).

5. Minimera väntetiden

Genom att tillsätta fler resurser hos Ei i form av fler handläggare, sätta tidsfrist för ett ärende och förbättra interna rutiner kan väntetiden minimeras.

6. Förvalt teknikval

Införa ett tekniskt förval för luftledning på högre spänningsnivåer (> 130 kV), det vill säga dessa ledningar ska normalt anläggas som luftledning.

7. Tillstånd villkorat koncessionsbeslut

I stället för att nätägaren får möjlighet att ansöka om tillstånd (exempelvis utredningar i fält) i samband med koncessionsbeslut, ges nätägaren automatiskt tillstånd i samband med beslut eller i och med att kravet ställs från länsstyrelsen.

8. Parallellställa remiss och bemötande av remissvar

Ei uppdaterar nätägarna kontinuerligt när de får in yttranden och om yttranden som kommit in när remisstiden gått ut. Nätägarna kan då parallellställa bemötanden genom att ge Ei löpande bekräftelse och svar på inkomna yttranden samt vid behov hänvisa till nätägarnas tidigare bemötande i samrådsredogörelsen som sedan läggs upp på projektsidan på webbplatsen.

9. Parallellställa nätkoncession och ledningsrätt

Påbörja ledningsrättsförrättning innan koncession vunnit laga kraft med stöd av medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen.

10. Förtydliga rutin för förtida tillträde till mark

Klargöra rutiner och tillämpning av lagändring (ellagen) som innebär att Ei beslutar om förtida tillträde till mark för förundersökning och att Ei beslutar att en undersökning enligt 57 § får påbörjas innan beslut om tillträde har fått laga kraft. Framför allt behöver det förtydligas när, och för vilka fall, åtgärden kan tillämpas.

3.4.4 Projektering

Åtta åtgärder tillhör steg 4 Projektering, se Figur 20.

Figur 20. Åtgärder som tillhör steg 4 Projektering inom nätutvecklingsprocessen.

1. Utökade dispenser och tillstånd	2. Lantmäteriet säkrar markåtkomst genom ledningsrätt	3. Parallellställa detaljprojektering och förättning	4. Parallellställa process för markåtkomst
5. Tätare dialog mellan Lantmäteriet och nätägare	6. Kontinuerligt uppdaterat fastighetsregister	7. Enhetlighet för enstegs- och tvåstegsprocess	8. Handläggning hos Lantmäteriet

1. Utökade dispenser och tillstånd

Dispenser och tillstånd får förlängd giltighetstid och blir mer generellt giltiga (större stråk områden) för att samordnas med koncessionsbeslutet.

2. Lantmäteriet säkrar markåtkomsten genom ledningsrätt

De frivilliga markupplåtelseerna utgår och att markåtkomst säkras genom ledningsrätt som är ett tvingande beslut.

3. Parallellställa detaljprojektering och ledningsrättsförrättning

Möjliggöra att ärenden hålls öppna hos Lantmäteriet tills detaljprojekteringsändringar inför byggnation är klara, så att elnätsägarna kan undvika att söka ny/ändrad ledningsrätt inför dessa justeringar.

4. Parallellställa processen för markåtkomst

Parallellställa markåtkomstprocessen genom att utveckla en rutin för när Lantmäteriet bryter ut fastigheter och ger ledningsrätt med förtida tillträde enbart för de utvalda fastigheterna. Resterande fastigheter hanteras i separat ärende.

5. Tätare dialog mellan Lantmäteriet och nätägare

Dialogen inleds i samband med att handläggningen av en ledningsrättsförrättning påbörjats.

6. Kontinuerligt uppdaterat fastighetsförteckning

Kontinuerligt uppdaterat fastighetsförteckning som kan användas genom hela nätutvecklingsprocessen.

7. Enhetlighet för enstegs- och tvåstegsprocess

Mer enhetligt hur Lantmäteriet arbetar med enstegs- och tvåstegsprocessen.

8. Handläggning hos Lantmäteriet

Hos Lantmäteriet kan vissa områden utvecklas eller tydliggöras internt för att undvika handläggning som inte är nödvändig eller för att harmonisera handläggningen av ärenden.

3.4.5 Övergripande

Sex åtgärder tillhör steg 6 Övergripande, se Figur 21.

Figur 21. Åtgärder som tillhör steg 6 Övergripande inom nätutvecklingsprocessen.

1. Gemensam plattform för alla myndigheter

Nätägarna lämnar in information i ett system och samtliga involverade myndigheter och aktörer har tillgång till uppgifterna. Nätägarna kan följa sina ärenden, var de är i processen.

2. Gemensamt forum

Gemensamt forum för både myndigheter och nätägare för att diskutera kunskapsdelar i olika frågor, såsom artskyddsfrågan.

3. Snabbspår för olika ärenden

Förslag på olika format för ett snabbspår hos länsstyrelsen, Ei och Lantmäteriet:

- handlägga utifrån spetskompetens
- sätta in snabbspår för enkla ärenden
- ha ett snabbspår utifrån ärenden med BMP och inte BMP hos Ei
- ge förtur för nätutvecklingsprojekt hos länsstyrelserna, Lantmäteriet samt domstol.

4. Uppskatta tidsåtgång i nätutvecklingsprocessen

Utredning av hur lång tid det skulle ta för alla nuvarande och planerade nätutvecklingsprojekt att gå igenom hela nätutvecklingsprocessen till byggnation med de resurser som finns tillgängliga idag.

5. Samordna tillstånd

Minimera tillfällena när överklaganden kan göras genom att samordna tillstånd och dispenser, där flera tillstånd kan ges vid samma tillfälle.

6. Tillståndsprocess utan investeringsbeslut

Sätta i gång tillståndsprocessen utan att investeringsbeslutet hos nätägarna formellt är taget.

I kapitel 4 beskrivs hur de olika åtgärdsförslagen har bearbetats i fem utvalda nätutvecklingsprojekt.

4 Bearbetning av åtgärdsförslagen

4.1 Nätutvecklingsprojekten

I detta kapitel ges en beskrivning av de fem nätutvecklingsprojekten⁶⁵ som har ingått i uppdraget och arbetet som genomförts med åtgärdsförslagen.

Urvalet har gjorts utifrån de projekt som nätägarna nominerat till Ei. I valet av projekt har kriterierna som finns i regeringens uppdragsbeskrivning varit vägledande. Några av kriterierna var att projekten ska befinna sig i olika stadier i nätutvecklingsprocessen, ha potential att bidra till en bred samhällsnytta och till samhällets elektrifiering bland annat av industrisektorn.

4.1.1 Nätutvecklingsprojekt Vitåfors–Porjusberget

Svenska kraftnät har beskrivit att ledningens syfte är att öka uttaget från transmissionsnätet i området runt Gällivare för att kunna förse Hybrits demonstrationsanläggning i Vitåfors med el. Projektet tillgodoser effektbehovet för Hybrit och genom detta bidrar ledningen till elektrifiering av industri i Sverige samt till att förstärka ledningsnätet i norra Sverige.

Svenska kraftnät planerar att bygga en ny 400 kV luftledning från den befintliga stationen Porjusberget till en ny station i Vitåfors. Ledningen planeras att bli cirka 50 kilometer lång. Svenska kraftnät har beskrivit att de genomfört en tidig dialog med berörda myndigheter, samebyar och andra berörda intressenter under sommaren och hösten 2021. I mitten av januari 2022 påbörjade Svenska kraftnät en myndighetsdialog med Länsstyrelsen Norrbotten, kommuner och Sametinget. Ett arbete pågår med att sammanställa inventeringar, ta fram koncessionsansökan och Natura 2000-tillstånd. Svenska kraftnät planerar att ansöka om nätkoncession för linje hos Ei första kvartalet 2023.

4.1.2 Nätutvecklingsprojekt Anslutning till ljusbågsugn Oxelösund

Vattenfall har beskrivit att i och med att SSAB ställer om till fossilfri stålproduktion kommer den gamla masugnen att bytas ut mot en så kallad ljusbågsugn. Omställningen till en ljusbågsugn innebär att utsläppen av koldioxid minskar på

⁶⁵ Vattenfalls projekt Regionnätsförstärkning Luleå utgick från uppdraget den 21 april 2022. Anledningen till att projektet togs bort var att Ei bedömde att det underlag som Vattenfall lämnat in hade sådana brister att det fanns risk för att åtgärder för att korta ledtiderna inte skulle kunna tillämpas i tillräcklig utsträckning. I stället tillkom Vattenfalls projekt regionnätsförstärkning till uppdraget den 1 juli 2022.

nationell nivå. Det kommer att öka behovet av externproducerad energi och kräver därmed en utökad elanslutning. För att tillmötesgå detta behov planerar Vattenfall att bygga två nya cirka 75 kilometer långa 130 kV ledningar mellan transformatorstationen i Hedenlunda och transformatorstationen vid SSAB i Oxelösund.

Vattenfall har beskrivit att de genomfört flera samråd med berörda myndigheter och andra berörda intressenter under perioden maj 2019–maj 2020. Vattenfall skickade i oktober 2020 in en ansökan om nätkoncession för linje till Ei, och Ei har godkänt Vattenfalls ansökan den 12 oktober 2022. Beslutet har sedan överklagats till mark- och miljödomstolen. Vattenfall har under 2022 fått medgivande att inleda ledningsrättsförrättning, och ansökan om ledningsrätt för ledningen har lämnats in till Lantmäteriet. Vattenfall planerar nu för uppförandet av ledningarna. Kommande steg i processen är att genomföra detaljundersökningar för att samla in information till underlag för ledningarnas och stolpplatsernas lokalisering.

4.1.3 Nätutvecklingsprojekt Bredhälla–Horshaga fly

Eon ansökte om nätkoncession för linje hos Ei i maj 2021 för en cirka åtta kilometer lång 130 kV ledning för att kunna ansluta vindkraft kring Horshaga, väster om Åseda. Eon har beskrivit att projektet bidrar till att ansluta stor effekt förnybar energi i elområde 4 i södra Sverige. Det har därmed potential att förebygga lokal och regional effektbrist. Vidare bidrar ledningen till utbyggnad av vindkraft.

Ei har den 19 april 2022 godkänt Eons ansökan. Eon har under 2022 fått medgivande att inleda ledningsrättsförrättning, och ansökan om ledningsrätt för ledningen har lämnats in till Lantmäteriet. Detaljprojektering av ledningen, värdering av ledningens intrång och lämnande av ersättningserbjudande till markägare är kommande steg i processen.

4.1.4 Nätutvecklingsprojekt Mariestad–Timmersdala

Ellevio har beskrivit att projektet gäller en ny 145 kV dubbelledning. Projektet bidrar till att möjliggöra ny industriell etablering då Ellevio ska ansluta AB Volvos planerade batterifabrik i Mariestad, för batterier för elektrifiering av lastbilar, bussar och maskiner. Ledningen kommer även vara användbar för anslutning av sol- och vindkraft i närområdet.

Projektet startade under det första kvartalet 2022 och är i tidigt skede i steget nätutredning. Ellevio planerar att under 2023 genomföra en naturvärdesinventering och samråd med berörda myndigheter och andra berörda intressenter gällande den nya ledningens sträckning.

4.1.5 Nätutvecklingsprojekt Regionnätstärkning Göteborg

Stora elintensiva industrisatsningar och elektrifieringen av samhället gör att behovet av el ökar i Göteborg. För att möjliggöra för lokalnätägaren att möta de ökade effektbehoven i staden planerar Vattenfall att bygga två 130 kV ledningar till Hisingen. Den etapp som valts ut inom ramen för regeringsuppdraget ska möjliggöra det ökade effektuttag som är en förutsättning för en grön industriomställning i området. Vattenfall startade upp arbetet med projektet under det andra kvartalet 2022 och projektet är i ett tidigt skede i steget nätutredning. Vattenfall arbetar med att undersöka olika sträckningsalternativ. Nästa steg i processen är att genomföra samråd och möten med berörda sakägare.

4.2 Arbetet med åtgärdsförslagen

Arbetet med åtgärdsförslagen har skett dels i de fem nätutvecklingsprojekten, dels i två workshoppar under hösten 2022.

4.2.1 Arbetet i nätutvecklingsprojekten

Varje nätutvecklingsprojekt har haft en projektarbetsgrupp med representanter från Ei, Lantmäteriet, berörd länsstyrelse⁶⁶, nätägaren och i vissa fall berörd nätkund. Totalt cirka tio personer har medverkat i varje projekt. Projektarbetsgruppens roll har varit att arbeta med ledtidförkortande åtgärder för ett specifikt nätutvecklingsprojekt. Grupperna har haft regelbundna möten med start i mars 2022 fram till och med mars 2023. Cirka 15–20 möten har genomförts i varje projekt under perioden. En sammankallande har ansvarat för mötesinnehåll, planering, minnesanteckningar och framdrift av arbetet. Parallellt med projektarbetsgruppsmötena har även bilaterala avstämningar skett kopplade till specifika sakområden. Vissa av projektarbetsgrupperna har också genomfört platsbesök vid sträckningsalternativen.

Projektarbetsgrupperna har i arbetet utgått från listan med 91 åtgärdsförslag, som beskrivs i avsnitt 3.2.3 och Bilaga 4, och de 36 åtgärdsförslag som presenteras i avsnitt 3.4 och som diskuterades på den aktörsgemensamma workshoppen. Varje aktör i respektive projektarbetsgrupp har själva gett förslag på prioriterade åtgärder för vidare arbete i projekten. Grupperna har därefter fördelat ansvaret för de åtgärder som gruppen bedömer som prioriterade. I de utvalda projekten har sedan ett arbete löpande genomförts med att analysera och testa ledtidförkortande åtgärder. Vilka åtgärder som har testats beror bland annat på var i nätutvecklingsprocessen som respektive projekt har befunnit sig och vilka intressen som projektet berör. Det löpande arbetet med åtgärdsförslagen i

⁶⁶ Länsstyrelserna i Norrbotten, Västra Götaland, Södermanland och Kronoberg.

projekten har dokumenterats av sammankallande. De åtgärdsförslag som har testats i projekten följer nedan.

Nätutvecklingsprojekt Vitåfors–Porjusberget

I nätutvecklingsprojektet Vitåfors–Porjusberget har följande åtgärdsförslag testats och diskuterats. I frågan om tillträde till mark för undersökning har skillnaden mellan två alternativ diskuterats: beslut av Ei enligt nya bestämmelser i ellagen eller beslut av Länsstyrelsen enligt expropriationslagen. Gällande samrådet har Ei deltagit på samråd med länsstyrelsen och berörda kommuner och en kontinuerlig dialog har förts mellan Ei och Svenska kraftnät inför koncessionsansökan, bland annat avseende inventeringar. Ei och länsstyrelsen har även deltagit på platsbesök där Svenska kraftnät har informerat om genomförda inventeringar och naturmiljön. En dialog har också förts mellan Ei och Svenska kraftnät för att förbereda och underlätta för konsultationsordningen enligt lagen om konsultation i frågor som rör det samiska folket.

Med länsstyrelsen har Svenska kraftnät fört dialog om Natura 2000-tillstånd. I det sammanhanget har även frågan om att kunna förlänga tidsfristen för tillstånd kommit upp.

Åtgärder som har diskuterats i förhållande till Lantmäteriet är möjligheten att ta fram en sakägarförteckning inför koncessionsansökan till Ei samt att parallellställa ledningsrättsprocessen med koncessionsprövningen.

Slutligen har två ärendespecifika frågor tagits upp som rör omprövning eller övertagande av ledningsrätt samt vilken sorts koncessionsansökan som ska lämnas in.

Nätutvecklingsprojekt Anslutning till ljustågsugn Oxelösund

I nätutvecklingsprojektet Anslutning till ljustågsugn Oxelösund har följande åtgärdsförslag testats och diskuterats. Möjligheten att dela kontaktuppgifter till sakägare mellan myndigheter har tagits upp. Flera frågor har varit föremål för dialog mellan länsstyrelsen och Vattenfall: tillstånd och dispenser samt naturvärdesinventering och fågelinventeringar.

En kontinuerlig dialog har förts mellan Ei och Vattenfall om hanteringen av remissyttranden. I det sammanhanget har frågan om möjligheten att begränsa sena remissyttranden kommit upp. Dialogen har också syftat till att koordinera kommunikationen till markägare.

Åtgärderna om tillträde till mark för undersökning samt att kunna parallellställa ledningsrättsprocessen med koncessionshanteringen har diskuterats och även testats i projektet, likaså delgivning av olika beslut: koncessionsbeslutet, Ei:s

medgivande att inleda ledningsrättsförrättning och i ledningsrättsprocessen. Slutligen har en fråga om avstyckning av mark till nätstation tagits upp.

Nätutvecklingsprojekt Bredhälla–Horshaga fly

I nätutvecklingsprojektet Bredhälla–Horshaga fly har följande åtgärdsförslag testats och diskuterats. Flera av åtgärderna som har tagits upp i projektet har rört länsstyrelsen. Nätägarens önskemål om en samlad ingång till länsstyrelsen har diskuterats. Dialog har förts mellan länsstyrelsen och Eon kring tillstånd och dispenser. I det sammanhanget har även frågan om tillståndens giltighetstid tagits upp. Andra ämnen för dialog mellan länsstyrelsen och Eon har varit strandskydds- och vattenfrågor samt fågelinventeringar. Eon har lyft frågan om länsstyrelsernas processer för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken.

Beträffande Lantmäteriet så har parallellställning av ledningsrättsprocessen med koncessionsprövningen diskuterats och testats, värderingsfrågan i lantmäteriprocessen samt olika lantmäteriprocesser och förenklad delgivning i lantmäteriprocessen har diskuterats.

Övriga frågor som har tagits upp är markåtkomst genom olika typer av förundersökningstillstånd för markundersökningar och att besvara remissyttranden i koncessionsärendet löpande. En åtgärd som prövats av Eon är att tidigarelägga stolpprojekteringen. Slutligen har frågan om sortering och prioritering av ärenden hos myndigheter tagits upp.

Nätutvecklingsprojekt Mariestad–Timmersdala

I nätutvecklingsprojektet Mariestad–Timmersdala har följande åtgärdsförslag testats och diskuterats. Frågan om möjlighet för Ei att ge vägledning i teknikvalsfrågan har tagits upp. Andra frågor i det tidiga stadiet som har testats och diskuterats har handlat om tillträde till mark vid okulär besiktning och om att utveckla information till allmänheten. Ellevio har även genomfört ett platsbesök med Ei och länsstyrelsen om alternativa sträckningar.

Beträffande länsstyrelsen så har kommunikation och hantering av ärenden hos länsstyrelsen diskuterats. Dialog har förts löpande mellan länsstyrelsen och Ellevio om inventeringar.

Betydelsen av kontinuerlig dialog och avstämningar har lyfts fram. Det gäller även bland annat avstämning med länsstyrelsen och kommuner om inkomna synpunkter under det formella samrådet. Dialog har förts löpande mellan Ellevio, länsstyrelsen och Ei om inventeringar. I det sammanhanget har fördelen med att boka upp inventerare tidigt för naturvärdesinventering lyfts och testats. En tidig dialog med Försvarmakten har också testats.

En annan åtgärd i det tidiga stadiet som har diskuterats och prövats har handlat om möjligheten för Lantmäteriet att ta fram sakägarförteckning inför samråd. Möjligheten för Ei att delta på samråd har även tagits upp. Slutligen har frågan om att parallellställa ledningsrättsprocessen med koncessionsprövningen diskuterats.

Nätutvecklingsprojekt Regionnätstärkning Göteborg

I nätutvecklingsprojektet Regionnätstärkning Göteborg har följande åtgärdsförslag testats och diskuterats. Eftersom projektet befinner sig i ett tidigt stadium har många åtgärder handlat om tidig dialog mellan Vattenfall och andra aktörer: Försvarsmakten, Ei, kommunen och länsstyrelsen. Ämnen för dialog mellan Vattenfall och länsstyrelsen är tillstånd och dispenser, Natura 2000-tillstånd, naturvärdesinventering och fågelinventeringar. I det sammanhanget har även frågan om fältbesök med länsstyrelsen och Ei kommit upp.

För att underlätta koncessionshanteringen har man diskuterat att Ei involverar sig i projektet under samråd och att Vattenfall presenterar koncessionsansökan för Ei efter inlämning. Frågan om markåtkomst har även tagits upp.

Slutligen har projektet diskuterat allmänt om att skapa förutsättningar för projektet att arbeta parallellt samt att utveckla arbetssätt och samverkansformer.

4.2.2 Workshopar

Parallellt med arbetet som genomförts i projekten har Ei anordnat två workshopar under hösten 2022 med deltagare från berörda myndigheter. Syftet med workshoparna var att hitta sätt att effektivisera myndigheternas processer. Den första workshopen resulterade i ett antal åtgärdsförslag som sedan reviderades utifrån diskussionerna under den andra myndighetsgemensamma workshopen. Vissa av åtgärdsförslagen har sammanfallit med åtgärder på den bearbetade listan med 91 åtgärdsförslag.

Åtgärdsförslagen har därefter analyserats och bearbetats ytterligare. Ei:s analys och förslag utifrån arbetet i nätutvecklingsprojekten och workshoparna redovisas i kapitel 5 och 6.

5 Förslag – Analys och rekommendationer

5.1 Inledning

De åtgärdsförslag som har förts fram och testats i projektet har Ei analyserat och grupperat. Några förslag har av olika anledningar visat sig vara olämpliga att arbeta vidare med. Det stora flertalet av förslagen avser dock sådant som nätägarna eller myndigheterna kan och bör genomföra direkt. Ei:s bedömning och gruppering av de olika åtgärdsförslagen presenteras här tillsammans med en beskrivning av den plattform för kunskapsutbyte som Ei skapat samt de förslag till fortsatt utveckling av kunskapsplattformen som kommer att hanteras framöver.

Utifrån arbetet med åtgärdsförslagen gör Ei bedömningen att myndigheterna gemensamt kan korta ledtiderna för sina processer med en tredjedel genom de åtgärder som identifierats i det här uppdraget. Tiden för nätutvecklingsprocessen är dock beroende av flera olika projektspecifika faktorer såsom projektets omfattning och miljöpåverkan samt kontakter och avtal med markägare.

De förslag som kräver författningsändring eller en särskild utredning är beskrivna i kapitel 6.

5.2 Strukna åtgärdsförslag

Några av de åtgärdsförslag som har diskuterats inom projektet har Ei funnit problematiska att arbeta vidare med. Dessa åtgärder presenteras här grupperade efter anledningen till att Ei strukit åtgärden.

5.2.1 Åtgärden är redan omhändertagen

En fråga som Ei bedömer redan är omhändertagen är **vägledning i teknikvalsfrågan** mellan luftledning och markkabel. Frågan är en avvägning mellan motstående intressen enligt miljöbalken, teknisk funktionalitet och kostnad. Kravet på alternativredovisningens detaljeringsgrad beror på hur lätt eller svårt det är att väga dessa intressen mot varandra. Viss vägledning i hur avvägningen har gjorts kan utläsas ur Ei:s beslut, men gällande regelverk ger inte stöd för Ei att meddela något förhandsbesked i teknikvalsfrågan.

Klimaträttsutredningen presenterade våren 2022 ett förslag med en presumtion för teknikvalet, se SOU 2022:21 – Rätt för klimatet, avsnitt 6.4. Ei har tillstyrkt förslaget. Därmed finner Ei att åtgärden redan är omhändertagen.

5.2.2 Åtgärden är juridiskt problematisk

Ett par förslag har vid närmare analys visat sig juridiskt problematiska. Ett av dessa avser möjligheten att **begränsa Ei:s möjlighet att beakta sena remissyttranden**, det vill säga att Ei i sitt beslut skulle kunna bortse från vissa remissvar. Syftet skulle vara att förhindra att Ei:s beslut blir fördröjt av att ärendet fortlöpande tillförs nya handlingar. Att genomföra förslaget är dock juridiskt svårt. Förutom att frånga principen om att en myndighet ska fatta sitt beslut på alla fakta som är tillgänglig i ärendet innebär det att remissen skulle behöva delges, så att det finns ett datum att beräkna tiden för att lämna yttrande från. I annat fall går det inte att fastställa om ett yttrande har kommit in för sent eller inte. Vidare skulle det krävas att de som inte yttrar sig inom den fastställda tiden inte heller kan överklaga beslutet. Annars riskerar åtgärden att endast leda till fler överklaganden.

Däremot bör Ei vara mycket tydlig när myndigheten kommunicerar yttrandena med nätägaren, så att det framgår om Ei förväntar sig ett bemötande från nätägaren, om nätägaren ges möjlighet till bemötande eller om nätägaren får yttrandet för kännedom. I det senare fallet finns det ingen anledning för nätägaren att svara.

En annan åtgärd som har förts fram är att det skulle bli **obligatoriskt att lämna ansökningar om nätkoncession i Ei:s system Dinkel**. För ett sådant krav krävs en författningsändring, eftersom nuvarande regelverk endast säger att elektronisk inlämning är tillåten och att Ei får föreskriva hur en sådan ska gå till⁶⁷. Ei ser det inte som lämpligt att överväga ett sådant krav innan Dinkel har använts och testats under en längre period samt utvärderats.

5.2.3 Åtgärden är myndighetsintern

Ei har generellt avstått från åtgärder som enbart berör den administrativa processen inom en myndighet, till exempel **prioritering av ärenden och vem som ska stå som handläggare** på olika ärenden. Prioriteringsfrågan har dock berörts av såväl Klimaträttsutredningen som Miljöprövningsutredningen.⁶⁸ Sådana frågor hanteras bäst av respektive myndighet utifrån rådande situation.

⁶⁷ 15 § och 21 § 3 förordningen om nätkoncession.

⁶⁸ I Klimaträttsutredningen (SOU 2022:21) beskrivs att om den snabba utbyggnaden och förstärkningen av elnätet ska vara genomförbart kommer det innebära att prioriteringar mellan olika utbyggnads- och förstärkningsprojekt kommer att behöva göras (s.246). Klimaträttsutredningen har i sin utredning inte angett några förslag på hur Ei skulle kunna kategorisera för en mer nyanserad uppföljning. Däremot framför KU att om Ei skulle nyansera handläggningstiderna genom en kategorisering skulle det kunna underlätta planering och uppföljning (s.296).

Miljöprövningsutredningen (SOU 2022:33) menar att det inte ska införas ett begränsat förturförfarande för verksamheter som på ett väsentligt sätt bidrar till att nå klimatmålen. Utredningen menar på att ett införande av det skapar mer administration med anledning av att det är komplext att göra urvalet av förtursverksamheter (s.30 sammanfattning). Ei har i miljöprövningsutredningen lämnat utlåtande kring hur ett förturförfarande skulle kunna se ut för en koncessionsansökan.

5.2.4 Åtgärden är för projektspecifik

I nätutvecklingsprojekten har det även framkommit förslag som avser ett projektspecifikt problem. I dessa fall är det svårt att formulera förslag på en generell åtgärd. I stället rekommenderar Ei att sådana projektspecifika problem löses genom en dialog i det enskilda fallet. Förslagen som lyfts rör **val av ärendetyp** (övertagande/ändring av koncession/ny koncession) och **övertagande ledningsrätt**.

5.2.5 Åtgärden är för generellt beskriven

Slutligen har några åtgärder tagits upp generellt utan att konkretiseras. Det handlar om **lärdomar genom processen**, att **skapa förutsättningar för projektet att arbeta parallellt** och att **utveckla arbetssätt och samverkansformer**. Dessa övergripande förslag innefattar de mer specifika förslag som Ei går vidare med.

5.3 Direkt genomförbara åtgärder hos nätägarna

Ei presenterar här de åtgärder som nätägarna själva kan genomföra direkt för att underlätta och förkorta nätutvecklingsprocessen. Vissa nätägare tillämpar redan en eller flera av dessa åtgärder. Åtgärderna är framtagna utifrån arbetet i nätutvecklingsprojekten. Fokus i regeringssuppdraget ligger på att Ei, Lantmäteriet och länsstyrelserna ska utveckla och testa nya arbetssätt för en koordinerad process för hantering av de tillstånd och rättigheter som krävs för att bygga ut eller förstärka elnätet. Nätägarna själva har dock en nyckelroll i detta, eftersom handläggningen hos myndigheterna i stor utsträckning påverkas av hur väl förberedd och fullständig en ansökan är, oavsett om den lämnas in till länsstyrelsen, Ei eller Lantmäteriet.

Under vissa av åtgärderna görs en jämförelse med Trafikverkets process. Trafikverkets process beskrivs i avsnitt 2.9.

5.3.1 Tidig dialog med Försvarsmakten

Nätägaren bör så tidigt som möjligt inleda en dialog med Försvarsmakten för att undersöka om Försvarsmakten har några invändningar mot den tänkta ledningssträckningen. Om sådana invändningar framförs sent av Försvarsmakten behöver nätägaren börja om med sträckningsförslag. Åtgärden har en uppskattad tidsbesparing på 8 månader i ett av nätutvecklingsprojekten (Timmersdala).

5.3.2 Tidig naturvärdesinventering och fältbesök

Nätägaren bör så tidigt som möjligt boka inventerare så att naturvärdesinventeringen⁶⁹ kan påbörjas. Om inventerarare bokas sent kan

⁶⁹ Se avsnitt 2.5.3.

inventeringen behöva skjutas på framtiden, eftersom den delvis är årstidsberoende. Detta kan fördröja processen i cirka 1 år (Timmersdala).

När sedan naturvärdesinventeringen är gjord bör nätägaren, om det bedöms lämpligt i det enskilda fallet, bjuda in berörda myndigheter till fältbesök. Denna åtgärd har koppling till frågan om Ei:s deltagande i samrådet, se avsnitt 5.4.3. Ingen tidsuppskattning gjord.

5.3.3 Kommunikation med allmänheten och markägarna

Under projektets gång har frågor om allmänhetens och markägarnas möjligheter att påverka processen diskuterats. När nya kraftledningar byggs ska nätägarna genomföra ett samråd med de enskilda som kan antas bli särskilt berörda. Berörda intressenter har under samrådet möjlighet att lämna synpunkter på projektet till nätägaren. Markägarna har senare möjlighet att lämna synpunkter på nätägarens ansökan i Ei:s remiss under prövning av nätkoncession. Senare i nätutvecklingsprocessen samlar Lantmäteriet berörda sakägare. Lantmäteriet hanterar även värdering av det intrång som uppstår när en ny kraftledning ska dras fram över mark och fastslår intrångsersättning till markägaren.

Markägarna blir således, med olika syften och av olika aktörer, kontaktade flera gånger under nätutvecklingsprocessen. Det är därför viktigt att informationen till allmänheten om nätutvecklingsprocessen är tydlig och lättillgänglig. En viktig åtgärd är myndigheternas kunskapsplattform med allmän och målgruppsanpassad information om de olika delarna av nätutvecklingsprocessen, se avsnitt 5.5.

Nätägaren har dock själv en central roll för att tillgängliggöra och sprida information om det enskilda projektet. Några förslag på åtgärder är att utveckla en projektsida⁷⁰, där markägare och andra kan följa processen i det enskilda projektet, samt att löpande skicka ut informationsbrev. Dessa åtgärder i sig har troligen en mycket begränsad påverkan tidsmässigt, men om nätägaren lägger mer tid i början av processen kan det förhoppningsvis leda till ökad förståelse, färre missförstånd och färre överklaganden.

I sammanhanget bör nämnas att markförhandlingar är en viktig del av Trafikverkets planeringsprocess för vägar och järnvägar, med särskilda markförhandlare som tar tidig kontakt med berörda markägare.

Markägarnas förståelse och acceptans kan även bero på värderingen av intrånget. Ei lämnar ett förslag om att värderingen bör utredas särskilt, se avsnitt 6.6.

⁷⁰ Ett exempel på en existerande informationssida finns hos Svenska kraftnät:
<https://www.svk.se/utveckling-av-kraftsystemet/transmissionsnatet/transmissionsnatsprojekt/>

5.3.4 Förbereda och underlätta för konsultationsordningen

Nätägaren bör samråda med berörda samebyar för att underlätta Ei:s konsultation⁷¹ med dessa enligt lagen om konsultation i frågor som rör det samiska folket under handläggningen av koncessionsansökan. Ett sådant samråd påverkar Ei:s handläggningstid positivt med några månader om ingen konsultation behövs. Eftersom det är ny lagstiftning bör ett kunskapsutbyte på området ske mellan nätägarna och Ei.

5.3.5 Kontinuerlig dialog med länsstyrelse och kommun i samrådssteget

Ei rekommenderar nätägaren att tidigt initiera en dialog med berörda länsstyrelser och kommuner och upprätthålla den under hela samrådssteget. Åtgärden har berörts i flera nätutvecklingsprojekt. Dialogen kan omfatta bland annat inventeringar och samrådssynpunkter, med en beräknad tidsbesparing på några månader. Åtgärden förutsätter en ökad dialog mellan nätägaren och länsstyrelsen, som givetvis också måste vara öppen för arbetssättet, se avsnitt 5.4.2.

För kommunerna skulle en tidig dialog med nätägarna, då valet av alternativa ledningsdragningar fortfarande är en öppen fråga, kunna bidra till att kommunerna inte bara ser nätägarna som en motpart. Om kommunen kommer in innan MKB-samrådet finns det en reell möjlighet att diskutera egna idéer och alternativ, till exempel att i vissa lägen föreslå markledning där kommunen även kan vara villig att bidra till finansiering för att bevara markvärden.

Miljöprövningsutredningen (SOU 2022:33) visar att en viktig faktor för att korta handläggningstider är en effektiv samrådsprocess där myndigheter framför sina synpunkter tidigt i processen och där verksamhetsutövaren tar ansvar för att tidigt ta fram ett bra underlag som en grund för en ansökan och MKB av hög kvalitet. Exempelvis föreslås att länsstyrelsens roll som ett nav och aktiv samrådspart i samrådsprocessen ska stärkas. Länsstyrelsen ska verka för att olika statliga intressen som berörs på ett väsentligt sätt identifieras tidigt i processen för verksamhetsutövaren.

Jämförelsen med Trafikverkets processer för väg och järnväg visar att det är en fördel om samråd och konsultation kan ske tidigt i processen, när det fortfarande finns reella möjligheter att bidra med kunskap och påverka valet av alternativ. Även i nästa fas, när det konkreta arbetet med väg- och järnvägsplanen tar vid, är tidigt samråd centralt och Trafikverket lägger ner betydande resurser på att informera om planlägningsarbetet på ett lättillgängligt sätt. Denna arbetsform bedöms vara en viktig framgångsfaktor, men den regionala nyttan av vägar och

⁷¹ Se avsnitt 2.6.3.

järnvägar är ofta betydligt mer konkret än vad som gäller för elnätsutbyggnad. Om modellen skulle vara lika framgångsrik vid elnätsutbyggnad är därför osäkert.

5.3.6 MKB till länsstyrelsen innan den lämnas in till Ei

Ei rekommenderar nätägaren att, vid behov, föra en dialog med berörda länsstyrelser om att få lämna in MKB:n för granskning innan den sänds in till Ei tillsammans med koncessionsansökan. Syftet är att länsstyrelsen ska kunna kvalitetssäkra MKB:n avseende naturvärdesinventeringar m.m. Förhoppningen är att om MKB:n redan är granskad när koncessionsansökan skickas in ska risken för sena omtag och kompletteringar minska. Även risken för att inventeringsfönster missas minskar, vilket kan ge en tidsbesparing på upp till 1 år.

Ei ser särskilt fördelar med arbetssättet vid komplexa och stora ärenden, eftersom det direkt kan öka dialogen mellan nätägaren och länsstyrelsen. I mindre ärenden finns däremot en risk för dubbelarbete.

Åtgärden förutsätter en ökad dialog mellan nätägaren och länsstyrelsen, som givetvis också måste vara öppen för arbetssättet, se avsnitt 5.4.2.

Här kan nämnas att arbetet med MKB har en central roll i Trafikverkets processer för väg och järnväg. En effektiv avgränsningsfas (scoping) anses vara en avgörande faktor för att undvika förseningar i senare skeden av tillståndprocessen. Det förefaller som om de regler som gäller för BMP och MKB-arbetet vid utarbetande av väg- och järnvägsplaner bidragit till att länsstyrelserna fått en tydligare roll med mer etablerade rutiner än vid arbetet med nätkoncession. Länsstyrelsen tar beslut om BMP tidigt i processen och godkänner MKB:n. Eventuellt innebär detta också att avgränsningsfasen för MKB-arbetet blir mer strukturerad än i nätutvecklingsprocessen.

5.3.7 Tillstånd och dispenser

Vid åtgärder eller verksamheter i naturområden som är skyddade enligt miljöbalken behöver nätägaren ansöka om tillstånd eller dispens hos kommun och/eller länsstyrelse. Vissa ansökningar för tillstånd och dispenser kan påbörjas tidigt och vissa utförs först under projekteringssteget när sträckningen är bestämd i detalj. Länsstyrelsen är ansvarig tillståndsgivare för dispens från biotopskydd, artskyddsförordningen, nationalpark, naturreservat samt tillstånd i Natura 2000-områden och ingrepp i fornlämning. Kommunen och länsstyrelsen är ansvariga tillståndsgivare för dispens från strandskydd. Länsstyrelsen prövar inom skyddade områden. För vattenverksamhet krävs ibland tillstånd från mark- och

miljödomstolen, vid mindre vattenverksamheter krävs endast anmälan till länsstyrelsen.⁷²

I nätutvecklingsprojekten har det framkommit ett behov av ökad dialog mellan nätägaren och länsstyrelsen om strandskydd och vattenfrågor. Tidsbesparingen är någon vecka till några månader. Åtgärden förutsätter en ökad dialog mellan nätägaren och länsstyrelsen, som givetvis också måste vara öppen för arbetssättet, se avsnitt 5.4.2.

5.3.8 Tidigarelägga stolpprojektering och avstyckning av mark m.m.

Ett par åtgärder från nätutvecklingsprojekten visar på de tidsbesparingar som ett visst ökat risktagande från nätägarna kan medföra.

Nätägaren kan tidigarelägga stolpprojektering och centrumlinje i stället för att avvakta att ett överklagat koncessionsbeslut ska vinna laga kraft. Detta kan enligt uppgifter från nätutvecklingsprojekten innebära en tidsbesparing från några månader till år beroende på hur lång tid behandlingen av koncessionsärendet i domstol tar.

Nätägaren kan också tidigare inleda processen hos Lantmäteriet för avstyckning av mark för nätstation. Detta görs vanligtvis efter koncessionsbeslutet. Detta kan enligt uppgifter från nätutvecklingsprojekten innebära en tidsbesparing på 6 månader.

5.4 Direkt genomförbara åtgärder hos myndigheterna

I det här avsnittet presenteras de åtgärder som myndigheterna kan arbeta vidare med utan författningsändringar. Det handlar bland annat om dialog med nätägaren, samordning och att parallellställa processer. Med direkt genomförbara menas här att det inte finns några författningsmässiga hinder för myndigheterna. Däremot måste varje myndighet se över om åtgärden bör implementeras i den egna organisationen. Detta gäller särskilt de 21 länsstyrelserna som alla har olika förutsättningar. Respektive myndighet behöver även beakta att åtgärderna kan medföra en kostnad som behöver finansieras. Finansieringsfrågan beskrivs särskilt i avsnitt 6.3.

Berörda myndigheter anges inom parentes efter varje rubrik.

⁷² Se avsnitt 2.5.5.

5.4.1 Mer förutsägbara handläggningstider (Ei, Lantmäteriet och länsstyrelserna)

Bristande förutsägbarhet i handläggningstider bidrar till osäkerhet och svårighet att planera och investera. Detta påverkar både kundernas behov av anslutning och nätägarnas möjlighet att lämna realistiska prognoser till sina kunder.

Det finns olika sätt att åstadkomma en ökad förutsägbarhet i handläggningen. Vilka sätt som myndigheterna ska användas bör respektive myndighet avgöra utifrån sina specifika förutsättningar. Miljöprövningsutredningen (SOU 2022:33) menar att muntlig förberedelse ska användas i större utsträckning för att klargöra frågor som rör avgränsningar och kompletteringsbehov. Utredningen menar även att tidsplaner ska användas oftare för att skapa mer förutsägbarhet och minska anstånden.⁷³ Utredningen har bedömt att det inte ska införas några lagstadgade handläggningsfrister för mål om ärenden inom miljöprocessen. Däremot menar den att ett handläggningsmål kan övervägas i regleringsbrev för domstolar och länsstyrelser.⁷⁴

5.4.2 Nätägarens dialog med länsstyrelserna (länsstyrelserna)

Ei rekommenderar i avsnitten 5.3.5–7 nätägaren att tidigt initiera en dialog med berörda länsstyrelser och upprätthålla den under hela samrådsteget. För att åtgärden ska vara verkningfull krävs det att länsstyrelsernas arbetssätt är anpassat för att kunna föra en sådan dialog. Se pågående regeringsuppdrag till länsstyrelserna som avrapporteras den 31 december 2023 (N2021/02286)⁷⁵. Uppdraget innebär att utveckla samverkansformer för samråd.

Syftet med dialogen är att utreda frågor så tidigt som möjligt i processen. Det innebär att de resurser som länsstyrelserna lägger på en tidig dialog till viss del bör kunna sparas in senare under handläggningen av ärendet. En utökad dialog kan innebära en ökad arbetsbelastning hos länsstyrelserna, vilket kräver finansiering för att kunna genomföras, se avsnitt 6.3.

Inom projektet har det kommit upp flera åtgärder som är kopplade till en utökad dialog. Ett område är att identifiera och ha dialog om tillstånd och dispenser i syfte att minska behovet av kompletteringar. Vid handläggning av Natura 2000-tillstånd i ett nätutvecklingsprojekt har tidsbesparingen vid dialog tillsammans med parallellställande av Natura 2000-prövningen med koncessionsprövningen uppskattats till cirka 1,5 år, med en trolig tidsbesparing även hos regeringen. I avsnitt 6.4 föreslår Ei också att frågan om giltighetstiden för olika tillstånd ska utredas vidare. Länsstyrelserna kan också förtydliga vilket underlag som krävs vid

⁷³ SOU 2022:33 s. 27.

⁷⁴ SOU 2022:33 s. 29.

⁷⁵ Regeringen 2021, *Uppdrag att utveckla metoder och samverkansformer för samråd om projekt som syftar till minskad miljö- och klimatpåverkan* (N2021/02286)

samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken och när i tiden samrådet ska ske samt tydliggöra processen hos länsstyrelsen. Det beräknade tidsbesparingen är veckor till månader.

Frågan om dialog mellan nätägaren och länsstyrelsen berör även ett framfört önskemål om en kontaktperson som fungerar som en samlad ingång till länsstyrelsen för såväl kommunikation som hanteringen av ärenden hos länsstyrelsen. Om detta är lämpligt bör respektive länsstyrelse avgöra utifrån bland annat sin storlek och interna organisation.

Här bör även nämnas att Ei i avsnitt 6.3 tar upp frågan om länsstyrelsernas samverkan sinsemellan för att samordna hanteringen av ärenden som rör elnätsutbyggnad genom att utveckla gemensamma processer och arbetssätt. En sådan samordning skulle kunna möta nätägarnas önskemål om gemensam information, vägledning och praxis.

I uppdraget att utveckla metoder och samverkansformer för samråd om projekt som syftar till minskad miljö- och klimatpåverkan (N2021/02286) beskrivs att kvaliteten i samrådsprocessen är en förutsättning för en effektiv och väl fungerande tillståndsprocess. Försvårande faktorer som beskrivs är exempelvis att alla länsstyrelser har olika förutsättningar vad gäller organisation, resurstillgång samt olika aktuella och vanligt förekommande ärenden inom respektive län. En samrådsprocess långa ledtid beskrivs även som ett hinder för en effektiv process. Några problem som kan uppstå på grund av en lång samrådsprocess är att kravbild förändras, att det blir svårt att tidsmässigt anpassa säsongsberoende artskyddsinventeringar och att sannolikheten för att resurser byts ut hos verksamhetsutövaren och hos prövande myndighet ökar.

5.4.3 Nätägarens dialog med Ei och Lantmäteriet (Ei och Lantmäteriet)

Även Ei och Lantmäteriet bör ha ett arbetssätt som är anpassat för att kunna föra en såväl tidig som kontinuerlig dialog med nätägaren. Nätägarna har framfört önskemål om detta särskilt avseende Ei. Det är viktigt att komma ihåg att en tidig dialog med Ei eller Lantmäteriet inte innebär något förhandsbesked.

Liksom hos länsstyrelserna omfattar dialogen flera aspekter. I vissa mer komplexa projekt kan det finnas en ömsesidig nytta av att Ei deltar i diskussioner redan under samrådssteget.⁷⁶ Ei involveras då i projektet under faktainsamling och samråd för att säkerställa en komplett koncessionsansökan. Den potentiella

⁷⁶ Om länsstyrelsen beslutar att verksamheten kan antas medföra BMP ska även ett avgränsningssamråd genomföras. I avgränsningssamrådet ska samråd, förutom med länsstyrelsen, berörda kommuner och enskilda som kan antas bli särskilt berörda, även genomföras med övriga berörda myndigheter och den del av allmänheten som kan antas bli berörda. Här ingår organisationer och andra lokala föreningar. Ei är inte en obligatorisk remissinstans vid samråd.

tidsbesparingen är den motsvarande tid det annars tar att begära in, ta fram och skicka in kompletteringar.

Det är flera frågor som kan bli föremål för en dialog mellan nätägaren och Ei inför koncessionsansökan, till exempel har samrådsredogörelse och inventeringar kommit upp.

Även efter att nätägaren har lämnat in koncessionsansökan till Ei finns det fördelar med en kontinuerlig dialog under handläggningen av ansökan, särskilt avseende hanteringen av remissyttranden och koordinering av information. En tidsbesparing uppstår om nätägaren och Ei kan hantera inkomna remissyttranden löpande under koncessionsprocessen. En sådan hantering underlättas av ansökan via Ei:s system Dinkel.

Beträffande när och hur Lantmäteriet ska komma in i dialogen måste särskilt hänsyn tas till om dialogen sker inom eller utanför förrättningen. Förrättningen – som startar med en ansökan – är en förutsättning för att Lantmäteriet ska kunna debitera nedlagd tid. All verksamhet som sker utanför förrättningarna behöver finansieras på annat sätt.

5.4.4 Sakägarförteckning inför samråd respektive inför ansökan till Ei (Lantmäteriet)

Vi föreslår att Lantmäteriet öppnar för möjligheten att i särskilda fall ta fram en sakägarförteckning som ett separat uppdrag.

Problemet

När nätägarna ska samråda i nätutvecklingsprocessen ska de bland annat göra det med enskilda som kan antas blir särskilt berörda av utbyggnaden av kraftledningen. För att nätägarna ska veta vilka som ska bli inbjudna att delta på samråd sammanställs en lista på de fastighetsägare som finns inom det berörda området. Idag ansvarar nätägarna för att sammanställa dessa listor.

Fastighetsförteckningen skickas också till Ei som en del av det material som nätägarna ska lämna in i koncessionsansökan enligt förordningen om nätkoncession. Ei använder sig sedan av den för att säkerställa att de som är berörda av anläggningen även kan lämna synpunkter vid Ei:s remiss.

I samband med remissen får Ei ofta svara på frågor från mark- och sakägare som inte kommer att beröras av ledningen, beroende på att sakägarförteckningen är av dålig kvalitet. Det finns dessutom en viss risk att nätägaren redan i samrådet har missat att ta kontakt med mark- och sakägare som faktiskt berörs och att hela samrådsprocessen därför måste tas om.

Lantmäteriet som bland annat har i uppdrag att säkra ägandet av fastigheter tar idag inte fram några listor på fastighetsägare åt nätägarna i början av nätutvecklingsprocessen. Senare i processen, när ansökan om ledningsrätt handläggs av Lantmäteriet, kommer en sakägarförteckning att upprättas i förrättningen. Sakägarna kommer att kallas till sammanträde och har möjlighet att klaga på förrättningsbesluten om de anser att de går dem emot.

Sakägarförteckningens användning i ledningsrättsprocessen

Bland de första åtgärderna som görs i en lantmäteriförrättning är att undersöka vilka som berörs av en fastighetsbildningsåtgärd, det vill säga är sakägare, och upprätta en lista över dessa (en sakägarförteckning). Med sakägarförteckning avses här en fastighetsförteckning där även rättighetshavare och andra berörda sakägare kan ingå.⁷⁷ För att Lantmäteriet ska kunna påbörja förrättningen så tidigt som möjligt, innan nätkoncession har meddelats, krävs ett medgivande från Ei enligt 17 § ledningsrättslagen, se avsnitt 5.4.6.

Inom ramen för detta uppdrag har nätägare efterfrågat hjälp av Lantmäteriet med att ta fram en sakägarförteckning redan innan koncessionsansökan är inlämnad till Ei. Ett sådant arbetssätt förutsätter att Lantmäteriet tar fram förteckningen som ett separat uppdrag, eftersom det ännu inte existerar någon förrättning. Lantmäteriet har dock sedan ett antal år tillbaka fattat ett beslut om att begränsa uppdragsmöjligheterna och tar inte längre fram "fastighetsförteckningar samt fastighets- och arkivutredningar åt privatpersoner och bolag".⁷⁸ Detta får i stället utföras av privata aktörer. Undantaget är om arbetet kan utföras som myndighetssamverkan, vilket bör vara möjligt i fråga om Svenska kraftnät. Det finns inget hinder i lag eller förordning för Lantmäteriet att fatta ett annat beslut. Lantmäteriet får enligt sin instruktion bedriva uppdragsverksamhet om verksamheten omfattar upprättande av fastighetsförteckning samt fastighets- och arkivutredning.⁷⁹ Om ett nytt beslut ska fattas behöver det dock föregås av närmare avvägningar där nyttan såväl som konkurrensaspekter och frågan om resursåtgång beaktas.

Oavsett vem som tar fram en sakägarförteckning i ett tidigt skede av nätutvecklingsprocessen, Lantmäteriet eller ett konsultbolag, så kommer den att behöva uppdateras. Ny information som tillkommer under nätutvecklingsprocessens gång kan göra att exempelvis ledningssträckningen, ledningsområdets bredd, fastighetsindelningen eller ägarförhållandena ändras, vilket gör att det krävs en uppdatering för att ringa in kretsen av berörda sakägare.

⁷⁷ Se 12 § 1 punkten, förordning (2009:946) med instruktion för Lantmäteriet.

⁷⁸ Lantmäteriet, 2016-10-11, dnr 2016/1895.

⁷⁹ 12 § 1 förordningen (2009:946) med instruktion för Lantmäteriet.

Det är troligen lättare för Lantmäteriet att göra en uppdatering av sakägarförteckningen när myndigheten själv har tagit fram den från början, men det rör sig inte om någon mer omfattande tidsbesparing. I de flesta fall bör det vara tillräckligt att frågan hanteras inom ramen för en tidig ansökan om ledningsrätt, med stöd av medgivande från Ei enligt 17 § ledningsrättslagen. Undantaget är om det utöver inventeringen som krävs för att upprätta en sakägarförteckning, även ska göras arkivutredningar där till exempel outredda samfälligheter registreras upp innan nätägaren ansöker om förrättningen. I dessa fall finns det tidsbesparingar att göra om arbetet kan utföras redan innan ledningsrättsförrättningen inleds.

5.4.5 Tillträde till mark för undersökning (Ei)

Ei kommer att tillämpa 2 kap. 57 § ellagen så att nätägaren efter ansökan, om bestämmelsens rekvisit är uppfyllda, får tillstånd till tillträde till mark för sådana undersökningsarbeten som behövs för att precisera ledningens sträckning eller avgöra hur byggandet och driften av ledningen påverkar miljön.

Vad beslutet avser

Inför att en nätägare ska ansöka om nätkoncession kan nätägaren behöva göra undersökningar på plats för att avgöra ledningens sträckning eller för att kunna bedöma vilken miljöpåverkan som ledningen kan få. Även efter att nätägaren fått nätkoncession kan det behöva göras undersökningar för detaljprojekteringen av ledningen. I många fall kan undersökningar göras genom att nätägaren eller någon som nätägaren anlitar går ut på marken med stöd av allemansrätten. För åtgärder som inte täcks in av allemansrätten, till exempel tillträde till tomtmark eller åtgärder som kan medföra skada på grödor, krävs någon form av avtal med markägaren eller att nätägaren på ett eller annat sätt får en rättighet fastställd av en myndighet.

Allmänt om beslutet

I de fall allemansrätten inte räcker till finns sedan den 1 augusti 2021 en möjlighet för Ei att ge nätägaren tillstånd till tillträde till annans mark.⁸⁰ För att sådant tillträde ska kunna medges krävs att det finns skäl för det och tillståndet ska gälla för en viss tid. Tiden för tillståndet får förlängas på ansökan av nätägaren. Vad som menas med att det finns skäl för tillträde framgår inte direkt av lagtexten. Enligt förarbetena⁸¹ krävs inte särskilt mycket för att ett tillträde ska kunna medges, inte heller krävs att någon ansökan om nätkoncession har kommit in.

Om en undersökning orsakar skada eller intrång, ska den som genomför undersökningen betala ersättning för detta.⁸² I mål om ersättning ska

⁸⁰ 2 kap. 57 § ellagen.

⁸¹ Prop. 2020/21:188 s. 89 f.

⁸² 2 kap. 60 § ellagen.

expropriationslagen tillämpas. Att expropriationslagen tillämpas innebär även att den lagens särskilda bestämmelser om rättegångskostnad är tillämpliga.⁸³

Ei får besluta att en undersökning får påbörjas innan beslutet om tillträde har fått laga kraft, ett så kallat verkställighetsförordnande, om den som ska genomföra undersökningen har ställt säkerhet för framtida ersättningsanspråk eller sökanden är staten, en kommun, en region eller ett kommunalförbund.

När det gäller verkställighetsförordnande sägs inte mycket i lagtexten eller förarbetena⁸⁴ om under vilka förutsättningar ett sådant ska meddelas. Även om utgångspunkten sägs vara att beslut ska gälla först när det vunnit laga kraft så tycks det lämnas ett rätt stort utrymme att meddela verkställighetsförordnande om säkerhet har ställts eller om sökanden är en sådan aktör som inte är skyldig att ställa säkerhet. Det är troligt att ett tillstånd till tillträde för undersökning av mark ofta söks för att undersökningsarbetena behöver sättas igång inom en viss tid. En överprövning kan omintetgöra tidsvinsten med ett sådant tillstånd. Därför bör det vara lämpligt att inte ställa alltför höga krav för att ett verkställighetsförordnande ska meddelas.

De tillåtna åtgärderna bör anges uttryckligen i beslutet

Det framgår inte uttryckligen av lagstiftningen vad nätägaren får rätt att göra på marken med stöd av ett tillstånd till tillträde till mark för undersökning. Undersökningen ska dock genomföras så att den orsakar så lite skada och intrång som möjligt, och träd eller buskar i en trädgård, park eller liknande plantering får endast skadas eller fällas med fastighetsägarens samtycke.⁸⁵ Motsatsvis tyder det på att lagstiftaren har tänkt sig mer ingripande undersökningar än bara att nätägaren går ut i skog och mark och tittar. Skada kan uppstå, men ska begränsas. Utanför trädgård, park eller liknande plantering får nätägaren rent av fälla träd utan samtycke. I förarbetena står att undersökningsarbeten får inbegripa sådana åtgärder som krävs för att ta sig till den tilltänkta ledningsplatsen, exempelvis att ta ned träd.⁸⁶ Detta implicerar att nätägaren ska kunna få tillträde med någon form av maskiner, eftersom man annars knappast skulle behöva fälla träd för att ta sig fram. Det kan till exempel tänkas vara maskiner för provborring. Det framgår inte uttryckligen någonstans att några sådana ingrepp som borrning får ske. Det får emellertid anses ingå i begreppet undersökningsarbeten i 2 kap. 57 § ellagen att vissa fysiska åtgärder får vidtas. Det är dock lämpligt att i beslutet specificera vilka fysiska åtgärder som nätägaren får vidta på de berörda fastigheterna.

⁸³ prop. 2020/21:188 s. 91.

⁸⁴ Prop. 2020/21:188 s. 51.

⁸⁵ 2 kap. 58 § ellagen.

⁸⁶ Prop. 2020/21:188 s. 90.

Begränsningen att den som genomför en undersökning endast med fastighetsägarens samtycke får skada eller fälla träd eller buskar i en trädgård, park eller liknande plantering gäller direkt enligt paragrafen. Den som ska genomföra undersökningen bör dock i tillämpliga fall bli påmind om denna bestämmelse.

Åtgärderna ska ha undersökningssyfte

Möjligheten att ge tillstånd till tillträde till mark gäller specifikt för sådana undersökningsarbeten som behövs för att precisera ledningens sträckning eller avgöra hur byggandet och driften av ledningen påverkar miljön. Den gäller inte arbeten som syftar till att förbereda själva framdragandet av ledningen, som till exempel upptagande av skogsgata. Av denna anledning kan det finnas skäl att utreda vilket syftet är med åtgärder som sökanden säger sig vilja utföra.

Om sökanden till exempel vill utföra stämpling av träd kan det finnas skäl att utreda syftet med detta närmare. För att stämpling av träd ska kunna omfattas av ett medgivande enligt 2 kap. 57 § ellagen krävs att det är en åtgärd som behövs för att precisera ledningens sträckning eller avgöra hur byggandet och driften av ledningen påverkar miljön. Men stämpling av träd kan också vara en åtgärd som görs i syfte att förbereda upptagningen av skogsgatan, i syfte att avverkningen ska kunna sättas igång så snart koncessionsbeslutet har vunnit laga kraft. Detta omfattas inte av syftet med bestämmelsen om marktillträde. Om åtgärden att stämpla träd inte behövs för att precisera ledningens sträckning eller avgöra ledningens miljöpåverkan innebär det att Ei sannolikt inte kan medge den åtgärden. Om det är en sådan undersökningsåtgärd behöver Ei en beskrivning av på vilket sätt åtgärden medverkar till att precisera ledningens sträckning eller att avgöra ledningens miljöpåverkan, för att kunna medge den.

Tillämpning

Bestämmelsen innebär en möjlighet för Ei att, inom de ramar som bestämmelsen sätter, ge nätägaren tillträde till mark för undersökning. Däremot innebär bestämmelsen ingen absolut rättighet för nätägaren att få sådant tillträde. Ei har således en stor möjlighet att välja hur bestämmelsen ska tillämpas. För att främja en effektiv nätutvecklingsprocess bör Ei tillämpa bestämmelsen så att nätägaren ska ges tillstånd till tillträde till mark för undersökning om bestämmelsens rekvisit är uppfyllda.

5.4.6 Parallellställa koncessionshandläggningen med ledningsrättsprocessen (Ei och Lantmäteriet)

Koncessionshandläggningen och ledningsrättsprocessen har hittills vanligtvis legat sekventiellt, se avsnitt 2.2.2. Eftersom båda stegen har relativt stor påverkan på den totala tiden för nätutvecklingsprocessen är tidsvinsten stor om processerna kan ligga parallellt. Ei avser att tillämpa möjligheten till begränsat medgivande enligt

17 § andra stycket ledningsrättslagen så att koncessionshandläggningen i så stor utsträckning som möjligt kan parallellställas med ledningsrättsprocessen. De första stegen i ledningsrättsprocessen, i vilka fastighetsägaren inte involveras, kan medges relativt regelmässigt. Senare steg i ledningsrättsprocessen kan medges om projektet nått en viss mognadsgrad men ändå inte i sådan utsträckning att ett fullständigt medgivande kan meddelas enligt 17 § första stycket ledningsrättslagen. Ei kommer att tillämpa tolkningen att nätmyndigheten under tiden fram tills nätkoncessionen vunnit laga kraft – det vill säga även efter att nätkoncessionen har överklagats – kan medge att förrättningen får inledas för att i större utsträckning möjliggöra parallellställning av koncessionshandläggning med ledningsrättsprocessen.

17 § ledningsrättslagen

Enligt 17 § första stycket ledningsrättslagen får en ledningsrättsförrättning som avser koncessionspliktig ledning inledas redan innan koncession har erhållits, om den som ska bevilja koncessionen medger det. De ursprungliga förarbetena⁸⁷ ger uttryck för en restriktiv hållning, då en förutsättning som nämns är att risken för avslag ska bedömas som liten. Tillämpningen har i linje med detta varit restriktiv.

Nätkoncessionsutredningen konstaterade att ledningsrättsförfarandet består av flera delmoment i en längre process. Flera av dessa moment skulle med fördel kunna påbörjas tidigt och utföras parallellt med koncessionsprövningen utan att det påverkade en rättssäker prövning av tillträdet till marken.⁸⁸ Utredningen föreslog därför att det skulle införas en möjlighet för nätmyndigheten att medge att delar av lantmäteriförrättningen får inledas i ett tidigare skede och uttalade att en ökad möjlighet till delvis parallella processer hos nätmyndigheten och lantmäterimyndigheten skulle kunna förkorta den totala tiden för att få nödvändig markåtkomst för att få bygga en ledning.⁸⁹

I enlighet med utredningens förslag infördes den 1 augusti 2021 ett andra stycke i 17 § enligt vilket ett medgivande får avse en viss del av förrättningen, om förrättningen avser ledningsrätt för en starkströmsledning. Enligt förarbetena⁹⁰ kan därmed Ei lämna ett medgivande i betydligt fler fall än som hittills varit fallet. Exempel på ett moment som Lantmäteriet kan påbörja är arkivutredning i syfte att utreda sakägarkretsen. För att kunna göra detta måste Lantmäteriet kunna ta fram ett utkast till förrättningskarta. Även ett utkast till beskrivning måste kunna utarbetas, eftersom det av den framgår vilka befogenheter som gäller för ledningen, till exempel ledningsgatans bredd, vilket i sin tur avgränsar kretsen av

⁸⁷ Prop. 1973:157 s. 144 f.

⁸⁸ SOU 2019:30 s. 176.

⁸⁹ SOU 2019:30 s. 175.

⁹⁰ Prop. 2020/21:188 s. 97.

berörda fastigheter. Även föreskrifter som följer med ledningsbeslutet⁹¹ påverkar sakägarkretsen. Vid behov bör även fastighetsbestämning kunna utföras. Eftersom förutsättningarna kan förändras, kan det bli aktuellt för Ei att utöka sitt medgivande efter hand.

En ansökan om medgivande enligt 17 § görs hos Ei. Bestämmelsen innebär en möjlighet för Ei att ge sitt medgivande. Däremot innebär bestämmelsen ingen absolut rättighet för nätägaren att få ett sådant medgivande. Ei har således en stor möjlighet att välja hur bestämmelsen ska tillämpas. För att främja en effektiv nätutvecklingsprocess bör Ei tillämpa bestämmelsen så att koncessionshandläggningen i så stor utsträckning som möjligt kan parallellställas med ledningsrättsprocessen.

När beslutet om nätkoncession har överklagats

Förarbetena behandlar inte uttryckligen frågan om nätmyndigheten kan lämna ett medgivande enligt 17 § efter att ett beslut om nätkoncession har meddelats men därefter överklagats. Enligt paragrafens ordalydelse gäller denna möjlighet när en koncession ännu inte har erhållits. Förarbetena behandlar inte frågan om en koncession ska anses ha erhållits när ett bifallande beslut har fattats av nätmyndigheten eller först när beslutet har vunnit laga kraft.

I 1973 års proposition används uttrycket "innan koncession föreligger" och där sägs att "i princip bör koncessionsfrågan vara avgjord innan ledningsförrättning påbörjas".⁹² Dessa uttalanden ger en starkare bild av att det är ett lagakraftvunnet beslut som avses. Den regel som då infördes var ett undantag från huvudregeln. att koncessionsfrågan ska vara avgjord innan ledningsförrättning påbörjas Detta talar för att 17 § första stycket ledningsrättslagen ska tolkas som följer: Om en förrättning avser en ledning för vilken koncession krävs men ännu inte **meddelats och vunnit laga kraft**, får förrättningen inledas, om den som ska bevilja koncessionen medger det.

För detta talar även att Nätkoncessionsutredningen slår vakt om att den nya regeln om parallellställning av Ei:s och Lantmäteriets processer ska kunna ske utan att det påverkar en rättssäker prövning av tillträdet till marken.⁹³ Förutsättningen för detta torde främst vara att några avgörande beslut i fråga om ledningsrätt inte fattas innan det är klargjort att nätägaren kommer att få koncession. Denna tidpunkt är tidpunkten för laga kraft.

Denna tolkning innebär att huvudregeln är att en ledningsrättsförrättning inte får inledas innan nätkoncessionen har vunnit laga kraft. 17 § ledningsrättslagen är ett

⁹¹ 22 § ledningsrättslagen.

⁹² Prop. 1973:157 s. 144 f.

⁹³ SOU 2019:30 s. 176.

undantag från detta, vilket innebär att Ei, trots den rättssäkerhetsproblematik som då uppstår, kan medge att ledningsrättsförrättningen får inledas redan innan nätkoncessionen vinner laga kraft. Detta bör fortsatt användas restriktivt. Men genom det nya andra stycket i paragrafen kan Ei nu medge att vissa delar av förrättningen får inledas – utan att det innebär att ett beslut om ledningsrätt kan meddelas innan nätkoncessionen har vunnit laga kraft, det vill säga utan att den nämnda rättssäkerhetsproblematiken uppstår.

Föreslagen tolkning

Det är sannolikt, men inte självklart, att begreppet "erhållits" i 17 § ska tolkas som att koncessionen ska ha vunnit laga kraft. Denna tolkning skulle alltså innebära att huvudregeln är att en ledningsrättsförrättning inte får inledas innan nätkoncessionen har vunnit laga kraft, men att nätmyndigheten under tiden fram tills nätkoncessionen vunnit laga kraft – det vill säga även efter att nätkoncessionen har överklagats – kan medge att förrättningen får inledas. Ei kommer i fortsättningen att tillämpa denna tolkning för att i större utsträckning möjliggöra parallellställning av koncessionshandläggning med ledningsrättsprocessen.

Något som talar för att Ei kan göra denna tolkning är att även om tolkningen efter domstolsprövning skulle visa sig vara felaktig, så får det inga allvarliga konsekvenser. Om tolkningen är felaktig ska begreppet "erhållits" tolkas som att ett beslut om nätkoncession har meddelats, oavsett om det därefter har blivit överklagat. I så fall ger 17 § visserligen inte Ei någon rätt att ge ett sådant medgivande efter att beslutet om nätkoncession har överklagats. Men detta hänger samman med att lantmäterimyndigheten vid en sådan tolkning får inleda ledningsrättsförrättningen i och med att beslutet om nätkoncession har meddelats, även om det sedan överklagats. Så även om Ei i det fallet felaktigt lämnar ett medgivande, så avser medgivandet något som redan är tillåtet.

Om Ei fattat ett beslut om nätkoncession som överklagats och det skulle vara aktuellt att meddela ett medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen utan en begränsning enligt andra stycket, bör Ei ta ställning till vad grunderna för överklagan är. Ei bör dock kunna meddela ett medgivande som är begränsat enligt andra stycket även om det framkommit nya omständigheter. Även här får dock en bedömning göras. Verkar risken att nätkoncessionen kommer att undanröjas stor så kan det ändå tala emot ett medgivande.

Verkställbarhet

I avsnitt 6.1 lämnar Ei ett förslag om att medgivanden enligt 17 § ledningsrättslagen om att en förrättning får inledas helt eller delvis innan koncession har meddelats ska gälla omedelbart.

5.4.7 Förenklad delgivning i koncessionsärenden (Ei)

Ei kommer att använda möjligheten till förenklad delgivning i ärenden om nätkoncession för att enklare kunna säkerställa att besluten vinner laga kraft.

Förenklad delgivning

Förenklad delgivning⁹⁴ sker genom att handlingen som ska delges skickas till delgivningsmottagaren och att det närmast följande arbetsdag skickas ett kontrollmeddelande om att handlingen har skickats. Både handlingen som delges och kontrollmeddelandet ska skickas till sakägarens senast kända adress. Båda försändelserna måste alltså skickas till samma adress och via samma utskickskanal, det vill säga de måste gå samma väg. Delgivningstidpunkten infaller två veckor efter att handlingen skickades, om kontrollmeddelandet har skickats på föreskrivet sätt och det inte med hänsyn till omständigheterna framstår som osannolikt att handlingen kommit fram inom denna tid. Sedan den 1 januari 2023 gäller att ett kontrollmeddelande inte behöver skickas om handlingen skickats på elektronisk väg.

Vid förenklad delgivning behövs inget delgivningskvitto eller någon annan dokumentation som bevisar att mottagaren har tagit emot handlingen. Förenklad delgivning får användas av en myndighet vid delgivning med den som är part eller har liknande ställning i ett mål eller ärende, om denna har fått information av myndigheten om att delgivningssättet kan komma att användas i målet eller ärendet.

Det är viktigt att försäkra sig om att informationen om att förenklad delgivning kommer att användas verkligen kommer fram till den som ska delges. Innan den har kommit fram kan ju delgivningsmottagaren inte förväntas bevaka sin brevlåda eller e-post. Därför måste denna information som huvudregel skickas med delgivning. Det finns dock ett undantag. Delgivning behöver inte ske när någon har gett in en handling i målet eller ärendet och informationen lämnas i nära anslutning till att handlingen har kommit in till myndigheten.⁹⁵

Tidsaspekten

En särskild fråga är hur länge den enskilda kan förväntas bevaka sin brevlåda eller e-post efter att myndigheten har skickat ett meddelande om att förenklad delgivning kan komma att användas. Vid tillkomsten av lagstiftningen om förenklad delgivning framfördes att de krav som ställdes på den enskilde i form av kontakter med myndigheten och bevakning av post riskerade att bli för hårda om ärendets handläggningstid blev mycket lång. Enligt förarbetena⁹⁶ borde det någonstans gå en tidsgräns, men det ansågs inte lämpligt att fixera denna gräns i

⁹⁴ 22–26 §§ delgivningslagen (2010:1932).

⁹⁵ 25 § andra stycket delgivningslagen.

⁹⁶ Prop. 1990/91:11 s. 20.

lag, utan det borde överlämnas åt myndigheterna att pröva den frågan inom ramen för den allmänna lämplighetsprövningen som lagregeln anvisade.

Enligt förarbetena till den nya delgivningslagen är det svårt att ge några generella riktlinjer för under hur lång tid förenklad delgivning bör få användas, men att det vid bedömningen av om det är olämpligt bör fästas särskild vikt vid hur lång tid som förflutit sedan myndigheten senast kommunicerade med parten. I mål och ärenden där det inte förekommit några längre väntetider hos myndigheten borde förenklad delgivning normalt kunna användas under hela handläggningstiden fram till avgörandet.⁹⁷ Enligt 4 § delgivningslagen får delgivning inte ske på ett sätt som är olämpligt med hänsyn till omständigheterna i delgivningsärendet. Om det gått en olämpligt lång tid utan kommunikation med delgivningsmottagaren kan således inte längre förenklad delgivning användas. Med hänsyn till praxis⁹⁸ och annan lagstiftning⁹⁹ bör åtminstone sex månader, sannolikt även mer, anses vara en rimlig tidsperiod i ärenden om nätkoncession, men om det inte skett någon kommunikation med den som ska delges kan ett år sannolikt anses vara en för lång tidsperiod.

Förenklad delgivning i koncessionsärenden

För att Ei ska kunna använda förenklad delgivning måste Ei se till att informationen om att förenklad delgivning kan användas når fram till den som Ei kan komma att använda delgivningssättet gentemot. Ei måste antingen få en bekräftelse på att informationen har gått fram, eller skicka informationen i nära anslutning till att vederbörande har skickat en handling till oss (med vändande post i samband med att handlingen diarieförs).

Ei har undersökt ett par alternativ. Det valda alternativet innebär att Ei skickar informationen med vändande post till de som yttrar sig över remissen av koncessionsansökan i form av ett tack-, bekräftelse- och informationsbrev. Att informationen skickas till de som har yttrat sig i ärendet innebär att den skickas till alla intressenter som ska delges enligt 2 kap. 63 § ellagen.

Alla som ska delges enligt 2 kap. 63 § ellagen kan delges genom att handlingen skickas till intressenten och att ett kontrollmeddelande skickas nästa arbetsdag. Om Ei har skickat handlingen elektroniskt behöver inget kontrollmeddelande skickas. Ei skickar i regel handlingar elektroniskt, men det är viktigt att rutinen ser till att Ei skickar kontrollmeddelandet i de fall Ei inte har skickat handlingen elektroniskt.

⁹⁷ Prop. 2009/10:237 s. 133 f.

⁹⁸ Se t.ex. RH 2019:40.

⁹⁹ Jfr 33 kap. 6 § rättegångsbalken.

Rutinen ger ett definitivt datum när beslutet vinner laga kraft, eftersom delgivningstidpunkten anses infalla två veckor efter att informationen skickades. Tillsammans med det faktum att överklagandefristen för de intressenter som inte ska delges räknas från en vecka efter kungörandet innebär detta att Ei kan fastställa precis när beslutet vinner laga kraft.

5.4.8 Förenklad delgivning i ledningsrättsprocessen (Lantmäteriet)

Lantmäteriet bör, vid lämpligt tillfälle, fortsätta att utreda möjligheten att använda förenklad delgivning, se avsnitt 5.4.7, i ledningsrättsprocessen.

Lantmäteriets digitala lösning för delgivning

Lantmäteriet använder den externa digitala lösningen *Mina meddelanden* för digitala utskick. *Mina meddelanden* gör det möjligt för mottagare som är anslutna till lösningen att ta emot meddelanden och handlingar från Lantmäteriet i en digital brevlåda, i stället för i försändelse i pappersform. Dock kan bara utskick upp till en viss storlek skickas via *Mina meddelanden*. Är utskicket för stort skickas det i stället via vanligt brev. Förrättningshandläggaren har ingen möjlighet att bestämma vilken väg utskicket ska gå, eller i efterhand kontrollera vilken väg som meddelandet skickades. Hanteringen beror dels på begränsningar i Lantmäteriets handläggningssystem för förrättningar, dels på den utskicksleverantör som Lantmäteriet i dagsläget anlitar. Det går därmed inte att säkerställa att såväl delgivningshandlingen som kontrollmeddelandet skickas på samma sätt.

Manuella utskick

Bristerna i möjligheterna att följa upp vilken väg ett utskick tagit medför att en handläggare som ska tillämpa förenklad delgivning i en förrättning behöver göra manuella utskick – det vill säga skriva ut, kuvertera och distribuera handlingarna manuellt – för att vara säker på att delgivningshandlingen och kontrollmeddelandet går samma väg. En sådan hantering innebär merarbete och ökad administration. Lantmäteriet har konstaterat att det skulle kunna vara möjligt att åtgärda bristerna i den interna utskickshanteringen genom teknisk utveckling. Omfattningen och de närmare kraven på en sådan teknisk utveckling har inte utretts.

Lantmäteriet har ännu inte använt förenklad delgivning i de förrättningar som handläggs inom ramen för regeringsuppdraget. Bedömningen har dock gjorts att en användning av förenklad delgivning i förrättningarna skulle kunna förkorta handläggningstiden med ett par månader, detta trots den manuella hantering som delgivningsformen kräver. Anledningen till det är att kallelse till sammanträde då inte skulle behöva skickas lika lång tid i förväg och att delgivningen kan hanteras parallellt med andra handläggningsåtgärder, i stället för att delar av

handläggningstiden ägnas åt att i princip endast avvakta delgivningsförfarandet med kallelserna.

5.4.9 Lantmäteriprocessen – modifierad 2-stegsprocess (Lantmäteriet)

Lantmäteriet bör, i de ärenden Lantmäteriet finner det lämpligt, använda en modifierad 2-stegsprocess vid förrättningen. Det innebär en effektivare handläggning av ledningsrätter om ärendena avslutas före byggnation. Förrättningslantmätaren avgör om en modifierad 2-stegsprocess ska användas.

Alternativa förrättningsprocesser

I avsnitt 2.7.4 beskrivs två olika varianter av förrättningsprocesser, en enstegs- och en tvåstegsprocess. Den stora skillnaden mellan dessa två processer är att Lantmäteriets handläggning tar en paus medan ledningen byggs i tvåstegsprocessen. Därefter upptas handläggningen på nytt och ärendet kan så småningom avslutas. När ärenden handläggs enligt tvåstegsprocessen blir handläggningstiderna långa, ofta många år. Lantmäteriets erfarenhet är att incitamenten för nätägaren att avsluta förrättningen inte är lika stora när kraftledningen väl står på plats och de flesta överenskommelser om ersättning är träffade. Följden blir att förrättningsärendet står öppet under lång tid utan att det pågår någon aktiv handläggning. Detta kan påverka markägarna negativt, exempelvis om de berörda fastigheterna ska överlätas eller blir föremål för fastighetsbildning under tiden. När ledningsrättsärendet sedan ska avslutas krävs det kostsamma omtag, inte sällan med nya handläggare hos både Lantmäteriet och nätägaren.

Från markägarens perspektiv kan det uppfattas som en trygghet att Lantmäteriet finns med i processen tills byggnationen är avslutad. I praktiken handlar det kanske främst om att möjliggöra för en oberoende hantering av samtliga ersättningsanspråk, även i fråga om de skador som uppkommer under själva byggtiden.

Regelverket som styr valet av förrättningsprocess

Huvudregeln enligt förrättningslagstiftningen är att alla beslut ska meddelas samlat när ärendet avslutas. Möjligheten att avgöra vissa frågor i ett tidigare skede av förrättningen är ett undantag som ska användas restriktivt. Det aktualiseras främst i mer omfattande eller komplexa ärenden, eller i situationer där åtgärdens tillåtlighet eller utförandesätt kan ifrågasättas. Bestämmelserna om förrättningshandläggningen och beslutsfattandet har medvetet utformats för att möjliggöra en relativt stor frihet i fråga om valet av handläggningssätt.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Lantmäteriet, 2021-11-09, PM: Beslut i preliminärfrågor – bestämmelsernas syfte.

För att förrättningen ska kunna pausas i avvaktan på att ledningen byggs krävs det att Lantmäteriet delar upp beslutsfattandet så att vissa beslut fattas innan ledningen byggs och andra efteråt. Innan bygget kan påbörjas fattar Lantmäteriet bland annat ett ledningsbeslut (preliminärfråga¹⁰¹) och ett beslut om tillträde (förtida tillträde). Båda dessa beslut får överklagas särskilt vilket innebär att besluten får överklagas inom en viss tid, alltså inte från när förrättningen avslutas eller ställs in. En uppdelning av förrättningen på detta sätt får bara göras om det är lämpligt. Vid denna lämplighetsbedömning ska olika intressen vägas mot varandra, exempelvis kan nätägarens behov av tillträde eller önskemål om att avvakta med vissa värderingsåtgärder ställas i relation till eventuella nackdelar som en uppdelning innebär för dem som berörs av förrättningen (sakägarna). Intresset av att åstadkomma en ändamålsenlig handläggning ska också beaktas.¹⁰²

Hanteringen av byggsador i förrättningen förutsätter, till skillnad från annan markåtkomstersättning, att vissa villkor är uppfyllda och att Lantmäteriet bedömer att det är lämpligt. Vid en sådan bedömning tas även hänsyn till övriga sakägares intresse av att förrättningen inte drar ut på tiden.

1,5-stegsprocessen, en medelväg

Under arbetet med regeringsuppdraget har förrättningsprocessen granskats och nätägarna har deltagit i dialoger kring alternativa arbetsätt.¹⁰³ Särskilt fokus har legat på att undersöka möjligheterna att avsluta förrättningarna tidigare. Av dialogen med nätägarna framgår att ett snabbt tillträde till marken är den fråga som har högst prioritet. Detta önskemål kan tillgodoses oavsett om ledningsrättsärendet avslutas före eller efter byggnation genom att Lantmäteriet meddelar beslut om så kallat förtida tillträde.¹⁰⁴ Ett beslut om förtida tillträde förutsätter att det finns ett ledningsbeslut som definierar vad nätägaren får göra inom vilket utrymme på fastigheterna samt vilka villkor som gäller när ledningen dras fram och används.¹⁰⁵ Dessa två beslut, ledningsbeslut och beslut om förtida tillträde, kan dock fattas vid samma tillfälle.

Den förrättningsprocess som bäst möter kraven på kortare ledtider sedan hänsyn har tagits till erfarenheter både inom och utanför regeringsuppdraget är en modifierad variant av enstegsprocessen, här kallad 1,5-stegsprocessen, med avslut innan byggnation. Även om förslaget innebär att förrättningen avslutas innan

¹⁰¹ Preliminärfråga är ett begrepp inom fastighetsrätten. Beslutet i sig är inte preliminärt men får överklagas särskilt, även fast förrättningen inte avslutas förrän senare.

¹⁰² Se prop. 1976/77:114 s. 33 ff (framgår även av Lantmäteriets Handbok LL, 23 § ledningsrättslagen).

¹⁰³ Samtal med nätägare kring förrättningsprocess har skett vid två tillfällen inom ramen för regeringsuppdraget, 2022-09-28 i en mindre grupp och 2022-11-24 med samtliga nätägare i regeringsuppdraget representerade. Därutöver har samtal förts inom ramen för de pågående pilotprojekten.

¹⁰⁴ Enligt 25 a § ledningsrättslagen.

¹⁰⁵ Vad ett ledningsbeslut ska innehålla framgår av 22 § ledningsrättslagen.

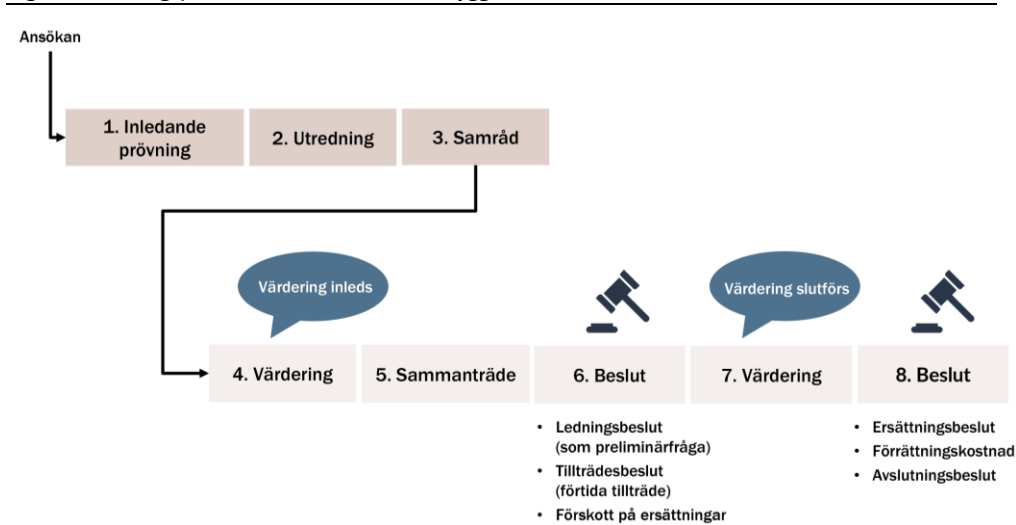
ledningen byggs har viss hänsyn tagits till nätägarnas önskemål att få tid till att träffa frivilliga avtal och slutföra värderingen av de skador som kraftledningen orsakar på berörda fastigheter. För att nätutvecklingsprocessen som helhet ska bli så effektiv som möjligt kan dock nätägarna behöva inleda värderingsarbetet tidigare, eventuellt med stöd av undersökningstillstånd enligt ellagen.¹⁰⁶

Trots den generella rekommendationen att handlägga ledningsrättsärenden i enlighet med 1,5-stepsprocessen måste tillämpningen övervägas från fall till fall. Lantmäteriet har även möjlighet att dela upp en ledningsrättsförrättning i flera olika förrättningar eller meddela skilda ledningsbeslut för olika sträckor. I slutänden är det upp till förrättningslantmätaren att välja den process som i det enskilda ärendet bäst svarar upp mot regelverket i förrättningslagstiftningen, tillsammans med förvaltningslagens krav på att handläggningen ska vara enkel, snabb, kostnadseffektiv och rättssäker.¹⁰⁷

1,5-stepsprocessen kan illustreras med följande bild, se Figur 22.

Överklagandemöjligheterna efter besluten som fattas i steg 6 respektive 8 har exkluderats för att göra processbilden mer överskådlig. För en jämförelse med nuvarande enstegs- och tvåstegsprocesser, se Figur 9 i avsnitt 2.7.4.

Figur 22. 1,5-stepsprocessen, med avslut innan byggnation.

För att arbetet enligt 1,5-stepsprocessen ska bli framgångsrikt behöver nätägaren förse Lantmäteriet med underlag från detaljprojekteringen tidigt i processen så att förrättningsbesluten kan grundas på rätt information om ledningens sträckning. Möjligheten att göra justeringar inom ramen för förrättningen är mycket små. Om ledningen inte byggs i enlighet med ledningsbeslutet kan det behöva omprövas

¹⁰⁶ Se 2 kap. 57 § ellagen.

¹⁰⁷ Se ledningsrättslagen (1973:1144), 4 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988) samt 9 § förvaltningslagen (2017:900).

vid en ny förrättning för att ledningsrätten inte ska förfalla.¹⁰⁸ Även avtal och överenskommelser om ersättning för markåtkomst och andra skador som ska hanteras i förrättningen behöver komma in till Lantmäteriet tidigare i processen. Detta arbetssätt medför att även Lantmäteriet behöver tillsätta mer resurser i ett tidigare stadium. För att arbetet ska löpa smidigt och handläggningen bli så effektiv som möjligt behöver ärendeplaneringen föregås av dialog mellan Lantmäteriet och nätägaren.

En konsekvens som följer av att ledningsrättsärendet avslutas innan byggnation är att skador som inte kan förutses, värderas och ersättas i förväg inte kan hanteras i förrättningen.¹⁰⁹ Exempelvis gäller det skador på vägar och i åkermark där nätägarens entreprenörer har gått utanför det utpekade arbetsområdet (byggskador). Oftast hanteras dessa skador direkt av entreprenören, eller – om man inte kommer överens – av nätägarna själva. När tvåstegsprocessen används finns det en möjlighet att ta upp skador som har inträffat under byggtiden till prövning, förutsatt att parterna är överens om hanteringen och att Lantmäteriet bedömer att det är lämpligt.¹¹⁰ I de fall Lantmäteriet använder sig av 1,5-stegsprocessen som avslutas innan byggnation saknas denna möjlighet och parterna hänvisas till domstol för att fortsätta processen i de fall man inte kommer överens på frivillig väg. Lantmäteriets erfarenhet är dock att överenskommelser om ersättning för byggskador nås i de allra flesta fall. För att minimera antalet domstolsprocesser bör dock större krav ställas på nätägarnas tidiga planering, projektering och dialog med entreprenörer och markägare, exempelvis kring vilka vägar och upplagsplatser som ska användas under byggtiden samt villkoren och ersättningen för nyttjandet av marken.

För ledningsrätter som avser markförlagda elledningar arbetar Lantmäteriet i Stockholm redan idag med att avsluta förrättningarna i samband med att beslut om förtida tillträde fattas, det vill säga innan byggnation. Erfarenheterna av detta arbetssätt är goda.

Jämförelse med annan infrastruktur

Vid en jämförelse med handläggningsprocesserna för annan liknande, storskalig infrastruktur, främst järnvägar som också förutsätter fastighetsbildning, visar det sig att det är vanligt att dessa förrättningar avslutas innan byggnation. Byggskador hanteras som skadeståndsfrågor. Som exempel på två större järnvägsprojekt där Lantmäteriet har som huvudlinje att handlägga förrättningar enligt detta arbetssätt kan nämnas Norrbottenbanan och Ostlänken. I dessa fall arbetar Lantmäteriet med att dela upp ärendena mer och avsluta förrättningarna successivt, men utan att

¹⁰⁸ Lantmäteriet, 2018-06-13, Ledningsbeslutets förfallande, dnr 409-2018/4784.

¹⁰⁹ Vanligtvis handlar det om skador som regleras i 32 kap. miljöbalken (1998:808) eller i skadeståndslagen (1972:207).

¹¹⁰ Se 13 c § ledningsrättslagen.

invänta att byggnationen blir klar. Se även avsnitt 2.9.3 för en jämförelse med planerings- och tillståndsprocessen för vägar och järnvägar.

Som jämförelse kan även nämnas hanteringen av ledningsrätter för bredband (elektronisk kommunikation), där det sedan 2016 finns ett lagstadgat krav på att processen från ansökan fram till beslut inte får ta mer än fyra månader. Dessa förrättningar avslutas nästan alltid innan byggnation eftersom det inte är praktiskt möjligt att inkludera byggtiden inom den snäva tidsramen som lagen stadgar.¹¹¹

5.5 Kunskapsplattformen

Förutom den lagstiftning som styr myndigheternas prövning i nätutvecklingsprocessen är vägledningar i olika sakfrågor också ett viktigt verktyg för att göra olika bedömningar, bland annat av miljöeffekterna från elnät. Exempelvis behövs kunskap om effekterna på rennäringsen och den biologiska mångfalden samt tydlig vägledning kring magnetfält.

Enligt uppdraget ska Ei skapa en plattform för kunskapsutbyte och vidare lärande. Kunskapsplattformen ska samla kompetens för att skapa möjlighet att effektivisera och vidareutveckla processen, för vidare lärande och för att samverka inom det gemensamma kompetensområdet. Plattformen ska bidra till att möta behovet av samarbetsformer mellan berörda myndigheter och nätägare.

En plattform har skapats genom att hela nätutvecklingsprocessen har kartlagts och dokumenterats, samt att ett forum har bildats för kompetensöverföring och dialog kring befintliga processer med syfte att verka för att bidra till betydande ledtidförkortningar för byggnation av elnät.

I projektet har det identifierats flera fördelar och möjligheter till en effektivare handläggning med någon form av gemensam digital yta, där viss dokumentation kan delas mellan myndigheter och nätägare. Möjligheten för kontinuerlig dialog på handläggarnivå mellan berörda myndigheter, där nätägaren kan följa ett specifikt projekt och där det ges tillgång till fattade beslut skapar också fördelar för en effektivare handläggning. Dock krävs en kartläggning av eventuella hinder för informationsdelning samt kännedom och tillämpning av sekretesslagstiftning. Detta behandlas inte i rapporten utan kommer att hanteras framöver, antingen i det nya regeringsuppdrag som Ei har tilldelats i sitt regleringsbrev för 2023 eller separat.

¹¹¹ Se 23 a § ledningsrättslagen.

Även kommuner, se avsnitt 2.4, behöver få en bättre överblick så att det går att bättre förutse när de intensiva perioderna inträffar eller att arbetsinsatserna sker lite mer kontinuerligt.

Utvecklingen av en digital kunskapsplattform förväntas också tillhandahålla nödvändiga underlag som krävs för respektive prövning samt en samlad information om hela nätutvecklingsprocessen. Informationen på ei.se föreslås därför kompletteras med information om de delar som berör hela nätutvecklingsprocessen, utöver hanteringen av nätkoncession. Därutöver kan det lämpligen finnas länkar till nätägarna där projektsidor för pågående nätutvecklingsprojekt finns samlade, se avsnitt 5.3.3.

I avsnitt 6.2 lämnar Ei förslag om tillägg till förordningen (2016:742) med instruktion för Energimarknadsinspektionen att Ei inom åtgärder för kunskapsutbyte och vidare lärande ska skapa förutsättningar för en väl planerad och resurseffektiv elnätsutbyggnad samt höja kunskapen om processen för elnätsutbyggnad och elnätsutbyggnadens roll i samhällsutvecklingen.

5.6 Sammanfattning

I detta avsnitt görs en sammanfattande beskrivning av åtgärdsförslagen i kap 5.

Som beskrivits i avsnitt 2.2 har nätutvecklingsprocessen sekventiella delar och steg som hanteras separat. Det finns således stora tidsvinster om ansvariga myndigheter prövar ärenden parallellt och koordinerat. En betydande åtgärd är att parallellställa koncessionshandläggningen med ledningsrättsprocessen. Eftersom båda stegen har relativt stor påverkan på den totala tiden för nätutvecklingsprocessen är tidsvinsten stor om processerna kan ligga parallellt. En annan åtgärd som kan förkorta ledtiderna är att i högre grad nyttja tillträde till mark för undersökningsarbeten. Sammantaget skulle dessa åtgärder kunna förkorta ledtiden med ett par år, i vissa fall ännu mer.

Att processen har sekventiella delar försvårar samarbete och kunskapsutbyte mellan aktörer som involveras vid olika steg under processen. En betydande åtgärd som bedöms ha stor möjlighet till ledtidförkortning är att en såväl tidig som kontinuerlig dialog förs mellan nätägaren och berörda myndigheter. Det är dock viktigt att komma ihåg att en tidig dialog med berörda myndigheter inte innebär något förhandsbesked. Finansieringsfrågan behöver även tas i beaktande.

Exempel på åtgärder som riktar sig till nätägarna och kan ha en stor effekt på ledtiderna är tidig dialog med Försvarmakten och markägare, tidigt planera för naturvärdesinventeringar samt att tidigarelägga stolpprojektering. Detta kan innebära en tidsbesparing på sammanlagt flera år.

Utifrån det här arbetet kan Ei göra bedömningen att myndigheterna gemensamt kan korta ledtiderna för sina processer med en tredjedel genom de åtgärder som identifierats i det här uppdraget. Tiden för nätutvecklingsprocessen är dock beroende av flera olika projektspecifika faktorer såsom projektets omfattning, berörda intressen, miljöpåverkan samt kontakter och avtal med markägare.

6 Förslag – Författningsändringar och vidare utredning

6.1 Kungörelse och verkställbarhet av beslut enligt 17 § ledningsrättslagen

Förslag: Energimarknadsinspektionens beslut om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen (1973:1144) ska kungöras i Post- och Inrikes Tidningar enligt 2 kap. 64 § ellagen (1997:857).

Medgivanden enligt 17 § ledningsrättslagen om att en förrättning får inledas helt eller delvis innan koncession har meddelats ska gälla omedelbart.

Ikraftträdandet bör ske den 1 juli 2024.

6.1.1 Kungörelse av beslut enligt 17 § ledningsrättslagen

Syftet med ett medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen är att ledningsrättsförrättningen ska kunna ske parallellt med handläggningen av en ansökan om nätkoncession för linje. Genom att de båda processerna kan ske parallellt kan ledtiderna förkortas.¹¹²

Ei:s rutin vid expediering av beslut om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen är att endast skicka beslutet till den nätägare som ansökt om medgivandet. Detta förfarande försvårar för lantmäterimyndigheten att med stöd av medgivandet påbörja förrättningen, eftersom det kan uppstå en otydlighet om när beslutet om medgivande vinner laga kraft gentemot de sakägare som kan beröras av ledningsrättsförrättningen och därmed vara berättigade att överklaga Ei:s beslut om medgivande. Om lantmäterimyndigheten inte kan inleda förrättningen med stöd av Ei:s beslut om medgivande kan processerna inte handläggas parallellt.

För att undanröja dessa tveksamheter och för att lantmäterimyndigheten ska kunna påbörja förrättningen parallellt med att koncessionsprövningen sker behöver det säkerställas att Ei:s beslut om medgivande att inleda ledningsrättsförrättning enligt 17 § ledningsrättslagen vinner laga kraft gentemot de sakägare som kan beröras av ledningsrättsförrättningen och därmed vara berättigade att överklaga Ei:s beslut om medgivande.

¹¹² Prop. 1973:157 s. 144 f och prop. 2020/21:188 s. 56.

Om Ei:s beslut om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen kungörs enligt 2 kap. 64 § ellagen så kommer tiden för överklagande av medgivandet att räknas från den dag som infaller en vecka efter det att beslutet har kungjorts i Post- och Inrikes Tidningar, se 13 kap. 9 § andra stycket ellagen. I och med detta kommer tiden för när beslutet om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen vinner laga kraft att fastställas.

Vid tidpunkten för Ei:s beslut är kretsen av vilka sakägare som kommer beröras av den kommande ledningsrättsförrättningen inte känd. Ett beslut om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen ska anses ha kommit till dessa okända sakägares kännedom vid tidpunkten för kungörelsen.

6.1.2 Verkställbarhet av beslut enligt 17 § ledningsrättslagen

En förrättning som avser en koncessionspliktig ledning får inledas av lantmäterimyndigheten trots att koncession inte har meddelats, under förutsättning att Ei medger det enligt 17 § ledningsrättslagen. Lantmäteriet har bedömt att beslut om medgivande inte är direkt verkställbara, vilket innebär att lantmäterimyndigheten måste invänta att beslutet vunnit laga kraft innan förrättning kan inledas.

Eftersom beslut om medgivande i dagsläget inte delges samtliga klagoberättigade, kan lantmäterimyndigheten aldrig med säkerhet konstatera att beslutet vunnit laga kraft. Eftersom beslutet inte vinner laga kraft är lantmäterimyndigheten förhindrad att inleda ledningsförrättning med beslutet som grund. Medgivandebeslutet tjänar därmed inget syfte. En sådan ordning motverkar ändamålet med bestämmelsen.

Även om besluten skulle komma att delges samtliga klagoberättigade medför överklagandetiden att tidpunkten när förrättningen kan inledas blir fördröjd i onödan. Att fördröjningen är onödig följer av att beslut om medgivande endast ska meddelas när risken för avslag i koncessionsärendet bedöms vara liten.¹¹³ Vidare kan det antas att andelen beslut om medgivande som överklagas kommer att öka om ordningen ändras så att besluten ska delges samtliga klagoberättigade. Detta kommer att ytterligare fördröja tidpunkten när förrättningen kan inledas. Verkställbarhetsfrågan kan av denna anledning inte lösas tillfredsställande enbart genom att ändra hur besluten ska delges, utan för att syftet med 17 § ledningsrättslagen ska uppnås på ett effektivt sätt måste besluten börja gälla omedelbart.

Förslaget om verkställbarhet säkerställer att den effektivare handläggningsslag som 17 § ledningsrättslagen tillåter också får användas. En konsekvens av att

¹¹³ Prop. 1973:157 s. 144.

medgivandebesluten blir gällande omedelbart är att överprövande instans kan besluta om inhibition. Om ett medgivandebeslut överklagas bör domstolen vara oförhindrad att meddela inhibition, se 48 § förvaltningslagen (2017:900). Ett inhibitionsbeslut innebär att verkställigheten av medgivandebeslutet tillfälligt stoppas, det vill säga att handläggningen hos lantmäterimyndigheten får avvakta. Upphävs senare inhibitionsbeslutet kan handläggningen återupptas. Skulle däremot överinstansen ge den som överklagat beslutet rätt och undanröja medgivandebeslutet bör lantmäterimyndigheten avvisa ansökan om att inleda ledningsrättsförrättningen. eftersom det finns ett formellt hinder mot att handlägga förrättningen. Ei:s bedömning är att det sällan kommer finnas skäl att meddela inhibition. Det grundar sig dels på den bedömning som föregår ett medgivandebeslut, dels på att innebörden av ett medgivandebeslut sällan bedöms medföra skada eller andra negativa konsekvenser för den som beslutet gäller i sådan grad att inhibition är motiverat.

6.1.3 Ikraftträdande

Ikraftträdandet bör med hänsyn till lagstiftningsprocessen ske den 1 juli 2024.

6.2 Styrning och finansiering av kunskapsplattformen

Förslag: Det ska framgå av förordningen (2016:742) med instruktion för Energimarknadsinspektionen att Ei inom åtgärder för kunskapsutbyte och vidare lärande ska skapa förutsättningar för en väl planerad och resurseffektiv elnätsutbyggnad samt höja kunskapen om processen för elnätsutbyggnad och elnätsutbyggnadens roll i samhällsutvecklingen hos såväl myndigheter och företag som hos allmänheten.

Ikraftträdandet bör ske den 1 januari 2024.

6.2.1 Upprätthålla en kunskapsplattform

I uppdraget ingår att Ei ska skapa en plattform för kunskapsutbyte och vidare lärande. Detta bör enligt uppdraget genomföras på ett sådant sätt att samhällsdialog som belyser olika intressen skapas och en ansvarsfull utveckling tryggas.

För att långsiktigt vara till nytta för kunskapsutbyte och vidare lärande bör kunskapsplattformen utvecklas till en digital kunskapsbas. En digital kunskapsplattform måste, för att vara tillförlitlig och till nytta, kontinuerligt uppdateras och utvecklas. För att långsiktigt säkra att kunskapsplattformen uppdateras och utvecklas bör det därför av förordningen med instruktion för Ei framgå att myndigheten inom åtgärder för kunskapsutbyte och vidare lärande ska skapa förutsättningar för en väl planerad och resurseffektiv elnätsutbyggnad. Det bör även framgå att plattformen ska syfta till att höja kunskapen om processen för

elnätsutbyggnad och elnätsutbyggnadens roll i samhällsutvecklingen hos såväl myndigheter och företag som hos allmänheten.

Resursfrågan behöver lösas i fråga om kompetens och ekonomiska medel, dels för införandeskedet, dels för den löpande förvaltningen även om det delvis skulle handla om enklare åtgärder. Ei:s bedömning är att det handlar om ett långsiktigt åtagande som kräver cirka 2 årsarbetskrafter hos Ei. Kunskapsplattformen kräver även en resursförstärkning hos Lantmäteriet och länsstyrelserna som uppskattas till 0,5 årsarbetskrafter vardera. Den totala resursförstärkningen beräknas således till 3 årsarbetskrafter. Dessa resurser måste tilldelas Ei, Lantmäteriet och länsstyrelserna. Med tanke på att myndigheternas verksamheter finansieras på olika sätt (Lantmäteriets förrättningsverksamhet är avgiftsfinansierad medan Ei:s verksamhet finansieras via anslag) är förslaget att Ei tilldelas ett belopp som täcker hela kostnaden för kunskapsplattformen. Ei får sedan i uppdrag att fördela medlen mellan sig, länsstyrelserna och Lantmäteriet. För beräkning av kostnader, se avsnitt 7.5.6.

6.2.2 Ikraftträdande

Förändringen kräver endast ändringar i en förordning, som regeringen själv kan besluta om. Det är även lämpligt att koppla uppgiften till den årliga finansieringen av myndigheternas verksamhet, som följer kalenderår. Ikraftträdandet bör därför ske den 1 januari 2024.

6.3 Styrning och finansiering av fortsatt arbete hos berörda myndigheter

Förslag: Regeringskansliet bör i dialog med berörda myndigheter finna en lämplig form för styrning och finansiering som syftar till

- 1 att Ei, Lantmäteriet och länsstyrelserna kan fortsätta att samverka för att samordna hanteringen av ärenden som rör elnätsutbyggnad genom att utveckla gemensamma processer och arbetsätt, och
- 2 att Ei, Lantmäteriet och länsstyrelserna inom sitt respektive verksamhetsområde verkar för kortare ledtider för elnätsutbyggnad genom prioriteringar och utveckling av interna processer och arbetsätt.

Ökad elektrifiering är en viktig komponent i omställningen till nettonollutsläpp i transportsektorn och industrin. För att möta det behov som elektrifieringen innebär behöver åtgärder vidtas, både för att använda och producera el på ett effektivt sätt och för att förstärka möjligheterna att överföra el. En förutsättning för det senare är effektivare tillståndsprocesser och kortare ledtider för elnätsutbyggnad. Effektiva tillståndsprocesser och kortare ledtider för elnätsutbyggnad är därför av betydelse för såväl transportsektorns och industrins

omställning och utveckling som för elproduktionen och kan därmed bidra till ett konkurrenskraftigt svenskt näringsliv.

Regeringen gav därför i september 2021 Ei, Lantmäteriet och länsstyrelserna i uppdrag att utveckla och testa nya arbetssätt för en koordinerad process för hantering av de tillstånd och rättigheter som krävs för att bygga ut eller förstärka det svenska elnätet. Det uppdraget ska redovisas senast den 1 maj 2023, men i regleringsbrevet för 2023 fick Ei ett nytt uppdrag. Ei ska utveckla arbetssätt och parallella processer för prövning av nätkoncession för elnät samt implementera resultat och lärdomar från det tidigare uppdraget i den ordinarie verksamheten. Ei ska genomföra uppdraget i dialog med Lantmäteriet och länsstyrelserna. Det nya uppdraget ska redovisas senast den 25 november 2024.

6.3.1 Behov av långsiktig samverkan mellan myndigheter

Av det första uppdraget framgår att Ei tillsammans med Lantmäteriet och länsstyrelserna ska koordinera sina respektive arbetssätt och processer i syfte att förkorta tiden för den samlade hanteringen för ett antal utvalda projekt. I det andra uppdraget ingår sedan att implementera resultat och lärdomar från det tidigare uppdraget i den ordinarie verksamheten

Arbetet med det första uppdraget, som nu avrapporteras, har visat att det finns en stor potential i samarbetet mellan myndigheterna. I samarbetet ingår även länsstyrelsernas arbete för att samordna hanteringen av ärenden som rör elnätsutbyggnad genom att utveckla gemensamma processer och arbetssätt.

Samarbetet mellan myndigheterna, i syfte att korta ledtider för elnätsutbyggnaden, behöver således fortsätta med hög prioritet från alla parter. En sådan samverkan kan visserligen ske på frivillig basis om myndigheterna är överens, men det finns då en risk att arbetet inte prioriteras om det sker utan att frågorna om styrning och finansiering är lösta. Lantmäteriet och länsstyrelserna har ett brett spektrum av intressen att ta hänsyn till, medan Ei är en tydligare sektorsmyndighet som hanterar energifrågor specifikt. Detta samarbete kan säkerställas genom ändringar av instruktioner, genom regeringsuppdrag eller genom återrapporteringskrav i årsredovisningen. Regeringskansliet bör i dialog med berörda myndigheter finna en lämplig form för styrning.

6.3.2 Behov av fortsatt arbete

Att utveckla nya processer och implementera dessa i verksamheten tar tid. De två regeringsuppdragen sträcker sig sammanlagt över drygt tre år, men arbetet med att utveckla processer och arbetssätt kommer förstås att behöva fortsätta även i framtiden. För att säkerställa att berörda myndigheter fortsätter att verka för kortare ledtider för elnätsutbyggnad genom prioriteringar och utveckling av interna processer och arbetssätt bör även detta framgå genom ändringar av

instruktioner, genom regeringsuppdrag eller genom återrapporteringskrav i årsredovisningen.

6.3.3 Resurser

Såväl samarbete mellan myndigheter som processutveckling innebär ett behov av resursförstärkning som måste finansieras. En ekonomisk kompensation för berörda myndigheter för genomförandet av förslag till förbättringar behöver därför utredas vidare i dialog mellan Regeringskansliet och de berörda myndigheterna. Behoven behöver också ses utifrån 2023 års anslagsminskning till länsstyrelserna för tillståndshantering. I sammanhanget bör även nämnas att Lantmäteriets verksamhet kring fastighetsbildning är avgiftsfinansierad, dvs. kunderna betalar.

6.4 Ändring av giltighetstiden för tillstånd och dispenser

Förslag: Frågan om giltighetstiden för tillstånd och dispenser som påverkar nätutvecklingsprocessen bör utredas särskilt.

I två av nätutvecklingsprojekten har nätägaren föreslagit åtgärden att kunna meddela förlängning av olika tillstånd som har meddelats för ledningen förutom nätkoncessionen. Det kan till exempel handla om Natura 2000-tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. Samma åtgärd skulle kunna aktualiseras även för dispenser, till exempel dispens från föreskrifter för ett naturreservat enligt 7 kap. 7 § miljöbalken eller dispens från strandskydd enligt 7 kap 18 a–b §§ miljöbalken. Det finns fler typer av dispenser och tillstånd som kan vara förenade med en viss giltighetstid, som det kan vara aktuellt att överväga förbättrade möjligheter att förlänga giltighetstiden för.

Problemet består i att ett tillstånd eller en dispens som söks i ett tidigt stadium kan ha gått ut redan innan byggandet av ledningen kan sättas igång eller i vart fall innan byggandet har avslutats. Inte sällan regleras giltighetstiden på så sätt att tillståndet eller dispensen upphör att gälla om den åtgärd som avses med tillståndet eller dispensen inte har satts igång inom en viss tid eller avslutats inom en viss, något längre tid. Till exempel gäller enligt 7 kap. 7 § miljöbalken att ett beslut om dispens från föreskrifter för ett naturreservat upphör att gälla, om den åtgärd som avses med dispensen inte har påbörjats inom två år eller avslutats inom fem år från den dag då beslutet vann laga kraft. Enligt 7 kap. 18 h § miljöbalken upphör en dispens från strandskydd att gälla om den åtgärd som dispensen avser inte har påbörjats inom två år eller inte har avslutats inom fem år från den dag då dispensbeslutet vann laga kraft. Motsvarande regler finns inte för alla typer av dispenser och tillstånd. Till exempel finns ingen sådan reglering för Natura 2000-tillstånd. Det är dock inte ovanligt att beslut om Natura 2000-tillstånd och dispens från naturreservatsföreskrifter fattas samlat, och att länsstyrelsen då sätter samma tid för båda besluten. Om båda besluten avser samma åtgärd på samma plats

skulle det inte göra någon större nytta att det ena beslutet har en längre giltighets- och färdigställandetid än det andra.

I vissa fall och platser krävs endast tillstånd eller dispenser där det inte finns några särskilda föreskrifter för giltighets- och färdigställandetid. Då torde det vara möjligt för sökanden att yrka på en längre giltighets- eller färdigställandetid och för den prövande myndigheten att besluta om detta. Det är inte uteslutet att det också skulle kunna vara möjligt för den prövande myndigheten att ändra ett sådant beslut på ansökan av nätägaren, förutsatt att ingen enskild part missgynnas av en sådan ändring. Det behöver dock utredas i vilken utsträckning detta är möjligt, vilka krav som i så fall ska ställas på ansökan och vilken utredning som krävs för att den prövande myndigheten ska kunna meddela en sådan ändring.

För att förlänga giltighets- och färdigställandetiden för sådana tillstånd och dispenser där denna tid är reglerad krävs sannolikt en lagändring. Eftersom en sådan lagändring skulle kunna få konsekvenser även på andra verksamheter än elnätutbyggnad och skulle innebära ett ingrepp i miljöbalkens systematik bör ett eventuellt sådant förslag utredas närmare i en särskild utredning. Ei lämnar därför inget författningsförslag i denna rapport utan frågan bör utredas särskilt.

6.5 Överklaganden

Förslag: Frågan om överklaganden av beslut inom nätutvecklingsprocessen bör utredas särskilt med avseende på vem som kan överklaga de olika besluten, antalet instanser och krav på prövningstillstånd samt vem som ska bära rättegångskostnader.

I nätutvecklingsprocessen finns möjlighet för sakägare att överklaga myndighetsbeslut till mark- och miljödomstolen och vidare till mark- och miljööverdomstolen. Detta påverkar ledtiderna för processen, eftersom tiden kan vara upp till cirka ett år per domstolsinstans när ett beslut överklagas.

Domstolsinstansernas prövningstid berörs inte närmare i denna rapport. Med tanke på den tidsmässiga påverkan som en domstolsprövning får på nätutvecklingsprocessen anser Ei dock att frågan om överklaganden av beslut inom nätutvecklingsprocessen bör utredas närmare med avseende på vem som kan överklaga de olika besluten, antalet instanser och krav på prövningstillstånd samt vem som ska bära rättegångskostnader.

6.6 Ersättning för markåtkomst

Förslag: Frågan om ändrade ersättningsregler för markåtkomst vid utbyggnad av elnätet bör utredas särskilt.

Klimatråtsutredningen har konstaterat att målkonflikter inte kommer kunna undvikas vad gäller jord- och skogsbruk när elnätet ska anpassas, markägarna kommer att påverkas av intrånget som utbyggnaden medför. Ersättningsreglerna för markåtkomst bör ses över för att skapa ökad acceptans.¹¹⁴ Lantmäteriet har inom ramen för det uppdrag som nu rapporterats undersökt frågan ytterligare. Resultatet redovisas här.

6.6.1 Ersättningsfrågans inverkan på acceptansen för markintrånget

Från markägarhåll framförs ofta missnöje med valet av teknisk lösning, att nätägaren går fram med luftledning i stället för markkabel, samt att ersättningsnivåerna är för låga när mark tas i anspråk för kraftledningar.¹¹⁵ I detta avsnitt förs ett resonemang kring ersättningsreglerna.

Idag bestäms ersättningen för den skada som en kraftledning orsakar på berörda fastigheter med hjälp av regler i expropriationslagen (1972:719), se avsnitt 2.7.3. Som utgångspunkt för intrångsvärderingen gäller att det är minskningen i fastigheternas marknadsvärde som ersätts.

Intrångsersättningen betalas ut som ett engångsbelopp som bestäms utifrån vad som är känt vid tidpunkten för värderingen. Hänsyn tas inte till eventuella inkomstmöjligheter som skulle kunna uppkomma längre fram i tiden när kraftledningen är färdigbyggd. När utrymmet för ledningen är upplåtet med ledningsrätt framgår både villkor och ersättning av de fattade besluten. Fastighetsägaren äger fortfarande marken där ledningen går, men med de restriktioner i användningen som följer av upplåtelsen. Inte bara användningen av marken där kraftledningen passerar, eller där stolpar står, berörs av ledningen, utan även intilliggande mark. Det innebär att nya verksamheter måste förhålla sig till gällande säkerhetsavstånd och föreskrifter i ledningens närhet.

År 2010 ändrades ersättningsreglerna så att ett påslag om 25 procent skulle göras på löseskilling respektive intrångsersättning vid expropriativa ingrepp i äganderätten, som en kompensation för att markavståndet har skett genom tvång, se 4 kap. 1 § expropriationslagen.¹¹⁶ Grundtanken med ett engångsbelopp som grundar sig i fastighetens marknadsvärdeminskning kvarstod dock.

Man kan argumentera för att sambandet mellan intrång och samhällsnytta inte är så tydligt i alla intrångssituationer. Om slutkunden exempelvis är ett vinstdrivande bolag vars verksamhet inte har någon uppenbar nytta för den

¹¹⁴ SOU 2022:21 s. 293 och 261.

¹¹⁵ Detta synsätt bekräftas av markägarrepresentanter vid möten inom ramen för regeringsuppdraget: 2022-09-02 med LRF och Södra samt ett rundabordssamtal 2022-10-27 där LRF, Södra, Norra Skog samt intresseföreningen Gräv Ner var representerade.

¹¹⁶ Se Expropriationslagen, En kommentar, tredje upplagan, 2010, s. 207. Författare: Anders Dahlsjö, Magnus Hermansson och Eije Sjödin.

enskilda markägaren kan viljan att avstå mark påverkas negativt. Detta kan ställas i relation till hur det var när Sverige en gång elektrifierades, då en kraftledning kunde associeras med möjligheten att använda elektrisk kraft lokalt till bland annat belysning.

I en juridisk doktorsavhandling från 2022, *Markåtkomstersättning*, resonerar författaren Marc Landeman kring ersättningssystemets uppbyggnad och tillämpning. Han lyfter även fram alternativa synsätt som tar större hänsyn till rättvise- och effektivitetsaspekter. I avhandlingen presenteras ett förslag till differentierade ersättningsnivåer med möjlighet till högre ersättning, bland annat beroende på om den drabbade är en fysisk eller juridisk person, om intrånget berör en bostadsfastighet samt i förhållande till graden av samhällsnytta sett till ändamålet med markavståendet.¹¹⁷ Landeman menar att tidigare argument för att hålla nere ersättningen vid tvångsvis markavstående behöver ses i ljuset av hur samhället ser ut i dag. Incitamenten att hålla nere ersättningen för att skydda skattebetalarna är mindre framträdande när fler aktörer verkar på en mer avreglerad marknad. Högre ersättningar ska finansieras genom den vinst som möjliggörs genom markavståendet.¹¹⁸ Några tankar på ett helt nytt system för tvångsvis markåtkomst som frångår principen med engångsersättning för markintrånget, framförs dock inte.

Från markägarhåll framhålls ibland fördelarna med tidsbestämda arrenden, där utbetalning av ersättning kan ske över tid i stället för vid ett tillfälle då marken tas i anspråk med ledningsrätt. Sådana arrendeavtal är vanliga vid frivilliga överenskommelser om markåtkomst för exempelvis vindkraft och tidigare även för telemaster, innan ledningsrättslagen ändrades för att inkludera även elektronisk kommunikation.¹¹⁹

Ett markupplåtelse- och ersättningssystem baserat på tidsbegränsade nyttjanderätter i form av arrenden har dock sina utmaningar när det gäller infrastruktur för elledningar. Det kan förmodas vara administrativt betungande för nätägarna att hantera stora mängder avtal och överenskommelser med alla berörda fastighetsägare och bevaka så att rättigheterna följer med när fastigheter byter ägare eller fastighetsindelningen ändras. Även löptiderna behöver bevakas så att arrendena omförhandlas i god tid innan avtalen förfaller. Om ett avtal förfaller på en fastighet får det konsekvenser även för resterande del av ledningen, som då inte kan användas förrän markåtkomsten är löst. Det skapar svåra förhandlingssituationer som förutom risken för stegrande arrendenivåer även kan äventyra driften av ledningsnätet.

¹¹⁷ Landeman 2022, s. 644 f samt 661 f.

¹¹⁸ Landeman 2022, s. 643 f.

¹¹⁹ Jfr prop. 2003/04:136 avsnitt 5.1.

Om ledningsrätt används i vissa situationer där man inte kommer överens och arrendeavtal i övriga fall uppstår en blandning av olika upplåtelseformer, med varierat innehåll och olika löptider. En sådan blandning finns till viss del redan idag, mellan ledningsrätt och nätägarnas markupplåtelseavtal (en rättighetsform med inslag av både servitut och nyttjanderätt), men risken finns för en ökad fragmentering som, förutom de administrativa utmaningarna, kan upplevas som orättvis och därmed bidra till ökat missnöje. Två intilliggande fastigheter där den ena belastas med en engångsersatt ledningsrätt utan begränsning i tiden medan den andra upplåts genom ett tidsbegränsat arrende med årlig ersättning får därmed mycket olika förutsättningar för markupplåtelsen, trots att det är fråga om en och samma elledning.

Kan engångsersättningen höjas och differentieras?

Nätägarna tillämpar redan idag en särskild ersättning vid frivillig överenskommelse. Enligt Energiföretagens policydokument från 2019 är den summan 5 procent av det vid tidpunkten gällande prisbasbeloppet.¹²⁰ Möjligen skulle detta belopp kunna höjas eller differentieras men det är tveksamt om det skulle få någon större påverkan på antalet frivilliga överenskommelser, som enligt uppgift från nätägarna uppgår till cirka 90–95 procent. För att öka andelen frivilliga överenskommelser och snabba upp markåtkomstprocessen krävs det sannolikt mer än marginella justeringar. Om ersättningsnivåerna påtagligt skulle höjas utan förankring i lagar och regler kan nätägarna få problem vid en revision. Detta gäller kanske särskilt Svenska kraftnät som övervakas av Riksrevisionen som tillser att statens medel används på ett effektivt sätt.

Riksrevisionen uppger att man har funnit brister i tidigare granskningar av markintrångsärenden, exempelvis avseende dokumentation och likabehandling. I en ny granskning som är tänkt att publiceras i november 2023 ska Riksrevisionen därför undersöka om ”statens hantering av expropriation och andra former av markintrång är effektiv och likvärdig”. Granskningen fokuserar på att se om det finns systematiska skillnader inom och mellan myndigheter när ersättning ska bestämmas vid markintrång.¹²¹

En mer genomgripande översyn av ersättningsreglerna i syfte att åstadkomma en differentiering och högre ersättningsnivåer i enlighet med Landemans förslag skulle behöva föregås av en närmare utredning. Det regeringsuppdrag som nu avrapporteras går ut på att väsentligt korta ner tillståndsprocesserna.

¹²⁰ Fastställd av Energiföretagen Sveriges Markgrupp 2019-10-24 att tillämpas från och med 2020-01-01.

¹²¹ Se Riksrevisionen granskar, 24 januari 2023: <https://www.riksrevisionen.se/om-riksrevisionen/kommunikation-och-media/nyhetsarkiv/2023-01-24-riksrevisionen-granskar-statens-hantering-av-expropriation-och-andra-markintrang.html>. I granskningen ingår regeringen, Lantmäteriet och de myndigheter som har flest ärenden: Naturvårdsverket, Trafikverket, Svenska kraftnät och Skogsstyrelsen.

Regeländringar bör därför syfta till att påtagligt förbättra den nuvarande situationen genom att snabba upp markåtkomstprocessen, öka andelen frivilliga överenskommelser och minska missnöjet med intrånget. Andelen frivilliga överenskommelser är dock hög redan idag. En fördjupad konsekvensanalys skulle behöva tas fram för att närmare analysera följderna av ett sådant förslag.

Om en ersättningsreform skulle bedömas som en framkomlig väg för att förkorta ledtiderna, och därmed främja utbyggnaden av elnätet, bör det beaktas att de faktiska effekterna av en lagreform är svåra att uppskatta och inte kan mätas förrän långt fram i tiden. Mer genomgripande lagreformer tar i regel mycket lång tid att genomföra och det kan förväntas att det finns många intressenter som har synpunkter på innehållet i ett sådant förslag. Det kan noteras att tidigare utredningar som har behandlat vinstdelningsfrågor inte har varit framgångsrika i detta avseende (jfr SOU 2012:61, Högre ersättning vid mastupplåtelse samt prop. 2009/10:162, Ersättning vid expropriation).¹²²

Systemet för kompensation vid vindkraftsutbyggnad omfattas av en offentlig utredning, Utredningen om stärkta incitament för utbyggd vindkraft (M 2022:03, kommittédirektiv 2022:27 och 2022:135). Av direktiven framgår att utredningen ska "lämna förslag till system för kompensation till dem vars omgivning påtagligt påverkas av vindkraftsutbyggnad, vilket innefattar att utreda och ta ställning till vilka som bör omfattas av systemet, hur kompensationen ska bestämmas och vem som ska svara för kompensationen". Av tilläggsdirektiven framgår det att förslagen ska finansieras av verksamhetsutövarna. Utredningen har våren 2023 lämnat sitt betänkande *Värdet av vinden – Kompensation, incitament och planering för en hållbar fortsatt utbyggnad av vindkraften* (SOU 2023:18).

6.6.2 Markägardialogen

En anslutande fråga är när och hur dialogen ska föras mellan nätägare och markägare för att utbyggnaden av elnätet ska kunna ske så friktionsfritt som möjligt. Det är i dagsläget upp till respektive nätägare att hantera dialogen med markägarna inför ansökan om nätkoncession. Det finns inga generella lagar eller riktlinjer för när och hur dialogen ska föras eller hur synpunkter ska inhämtas under nätutvecklingsprocessens gång, bortsett från de moment som ingår i olika myndigheters tillståndsgivning (exempelvis Ei:s remissförfarande och Lantmäteriets förrättningsammansråden). Utöver detta hanteras markägardialogen av respektive nätägare utifrån deras val av arbetsprocess. Av samtal med markägarrepresentanter framgår att detta är ett område med förbättringspotential.¹²³

¹²² Se även Landeman 2022 s. 649.

¹²³ Framkom vid rundabordsamtal med markägarrepresentanter inom ramen för regeringsuppdraget, 2022-10-27.

Hur kan markägardialogen utvecklas?

En god markägardialog är eftersträvansvärd för att ledningsprojekt ska kunna genomföras utan onödigt dröjsmål. För nätägarna är goda relationer med markägarna dessutom viktigt eftersom relationen fortgår även efter att kraftledningen är byggd. Reparationsarbeten, ledningsunderhåll och röjning av skogsgator är exempel på framtida aktiviteter som underlättas av god kommunikation med berörda markägare. Det finns alltså incitament för att undersöka om markägardialogen kan förbättras, antingen inom ramen för framtida regeringsuppdrag eller på initiativ av nätägarna själva. Vid en vidareutveckling av markägardialogen bör goda exempel samlas in genom erfarenheter från genomförda ledningsprojekt. Det finns även lärdomar att dra från utbyggnaden av annan infrastruktur, kanske främst vägar och järnvägar där kravet på samråd med berörda fastighetsägare framgår direkt av lagstiftningen.¹²⁴

6.6.3 Koppling till andra frågor

Om värderingsfrågan utreds bör det övervägas att låta den utredningen även omfatta åtgärder som går ut på att förbättra eller formalisera markägardialogen, eventuellt med ledning av hur företrädare för andra infrastrukturer arbetar, se även avsnitt 5.3.3.

¹²⁴ Jfr 14 § väglagen (1971:948), 3 kap. 4–7 §§ vägförordningen (2012:707), 2 kap. 2 § lagen (1995:1649) om byggande av järnväg, 4–7 §§ förordningen (2012:708) om byggande av järnväg.

7 Konsekvensutredning

Senast 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären och för att därefter uppnå negativa utsläpp. I regeringens budgetproposition för 2023 beskrivs att en ökad elektrifiering är en viktig komponent i omställningen till nettonollutsläpp i transportsektorn och industrin. Att svenskt näringsliv kan möta en ökad efterfrågan på klimatneutral produktion och klimatneutrala transporter kommer också att vara en viktig konkurrensfördel globalt. För att möta det kraftigt ökade behov som elektrifieringen medför behöver åtgärder vidtas, både för att använda och producera el på ett effektivt sätt och för att förstärka möjligheterna att överföra el. En förutsättning för det senare är effektivare tillståndsprocesser och kortare ledtider för elnätsutbyggnad.

Idag tar utbyggnaden av en kraftledning från att behovet identifierats tills att ledningen tas i drift ofta alltför lång tid. Tiden för nätutvecklingsprocessen är beroende av flera olika faktorer såsom projektets omfattning och miljöpåverkan, typ av nätkoncession, kontakter och avtal med markägare samt möjligheter till alternativa lösningar. Det krävs som regel flera tillstånd från olika myndigheter, framför allt beslut om nätkoncession från Energimarknadsinspektionen (Ei) och i de allra flesta fall beslut om ledningsrätt från Lantmäteriet. Ofta tillkommer ytterligare prövningar, till exempel om en åtgärd eller verksamhet kan medföra påverkan på eller intrång i skyddade områden såsom naturreservat, skyddade kulturmiljöer, vattenskyddsområden eller liknande. I dagsläget genomförs många av de tillståndsprocesser som krävs efter varandra, sekventiellt. Samtidigt kan det finnas stora tidsvinster om ansvariga myndigheter i högre utsträckning prövar dessa ärenden parallellt och koordinerat. Genom effektivare tillståndsprocesser kan elektrifieringen av svensk transport- och industrisektor genomföras snabbare och enklare samtidigt som ett bibehållet miljöskydd säkerställs.

7.1 Uppdraget

Regeringen har hösten 2021 gett Ei, Lantmäteriet och länsstyrelserna i uppdrag¹²⁵ att utveckla och testa nya arbetsätt för en koordinerad process för hantering av de tillstånd och rättigheter som krävs för att bygga ut eller förstärka det svenska elnätet. Effektivare tillståndsprocesser och kortare ledtider ska bidra till ökad elektrifiering och omställning till nettonollutsläpp från transportsektor och

¹²⁵ Regeringsbeslut 2021-09-09, I2021/02334 och I2021/01110.

industri, och till ett konkurrenskraftigt svenskt näringsliv. Ei ska leda arbetet och redovisa uppdraget till Regeringskansliet senast den 1 maj 2023.

Av uppdraget framgår att Ei efter dialog med länsstyrelserna och Lantmäteriet ska välja ut ett begränsat antal projekt, som är lämpliga att hantera inom ramen för uppdraget. Ei ska sedan tillsammans med Lantmäteriet och relevanta länsstyrelser koordinera sina respektive arbetssätt och processer i syfte att förkorta tiden för den samlade hanteringen av projekten. Ei ska också skapa en plattform för kunskapsutbyte och vidare lärande.

7.2 Samråd

Inom regeringsuppdraget har åtgärdsförslag, som syftar till att minska ledtiderna i nätutvecklingsprocessen samlats in från berörda myndigheter, samt ett urval av nätägare och företag. Totalt lämnades 171 åtgärdsförslag in från de tillfrågade aktörerna. Efter sammanslagning av åtgärdsförslag som tar upp samma problematik eller likartade åtgärder har antalet åtgärdsförslag reducerats till 91.

För att sedan genomföra uppdragets mål om att utveckla och testa nya arbetssätt för nätutbyggnad i syfte att korta ledtiderna i processen har fem nätutvecklingsprojekt valts ut. Varje projekt har haft en grupp av ansvariga handläggare/samordnare från berörd länsstyrelse, Ei, Lantmäteriet samt nätägare och i förekommande fall berörd aktör. De utvalda nätutvecklingsprojekten i uppdraget har varit det forum där nya arbetssätt och metoder har testats och diskuteras.

De lagförslag som här presenteras är förslag som kommer från listan med 91 åtgärdsförslag och som har diskuterat i ett eller flera nätutvecklingsprojekt, men där legala hinder har funnits för ett genomförande. Förslaget till förordningsändring avser Ei:s myndighetsinstruktion och har endast diskuterats internt inom myndigheten.

7.3 Branschbeskrivning

Sedan omregleringen av den svenska **elmarknaden** 1996 är handel och produktion av el konkurrensutsatt och kunderna kan välja vilken elhandlare de vill köpa sin el från. Produktion och försäljning av el sker i konkurrens, medan elnätsverksamhet är ett naturligt monopol och regleras och övervakas i särskild ordning. Det svenska elnätet är reglerat genom att Ei ger tillstånd (nätkoncession) för att bygga och använda ledningar, granskar nätföretagens intäkter och bedömer om de är skäliga. Konkurrensutsättningen av elhandelsmarknaden har gett samtliga elanvändare, det vill säga såväl hushållskunder (konsumenter) som företag, flera valmöjligheter.

Det finns ett stort antal aktörer på elmarknaden. Här berättar vi kortfattat om de aktörer som är av särskilt intresse för denna utredning, elnätsföretagen.

Det svenska **elnätet** består av 584 000 km ledning, varav ungefär 421 000 km är jordkabel och 163 000 km är luftledning.¹²⁶ Elnätet kan delas in i tre nivåer: transmissionsnät, regionnät och lokalnät.

- 1 **Transmissionsnätet** transporterar el långa sträckor med höga spänningsnivåer från de stora kraftverken till de regionala elnäten (på de regionala och lokala näten är det sedan de övriga nätföretagen som ansvarar för transporten) och även till utlandsförbindelserna. Det svenska elsystemet är tätt sammankopplat med angränsande länder, särskilt Norge, Danmark och Finland, men även med Tyskland, Polen och Litauen. Transmissionsnätet ägs av staten och förvaltas av Affärsverket svenska kraftnät (Svenska kraftnät).
- 2 **Regionnäten** transporterar el från transmissionsnätet till lokalnäten och i vissa fall direkt till större elanvändare. Regionnäten ägs i huvudsak av Ellevio, Eon och Vattenfall.
- 3 **Lokalnäten** ansluter till regionnäten och transporterar el till hushåll och andra slutkunder. Lokalnäten ägs till cirka 60 procent av Ellevio, Eon och Vattenfall och resterande del av olika privata och kommunala aktörer.

Elnätsföretagen delas in i transmissionsnätsföretag och distributionsnätsföretag.

- **Transmissionsnätsföretag** är Svenska kraftnät, som är ett statligt affärsverk med flera ansvarsområden. En viktig uppgift för Svenska kraftnät är att förvalta, driva och utveckla det svenska transmissionsnätet. Eftersom det svenska elnätet är sammankopplat med intilliggande länder sker Svenska kraftnäts verksamhet i samarbete med övriga nordiska och baltiska transmissionsnätsoperatörer.
- **Distributionsnätsföretag**, driver och sköter om de regionala och lokala elnäten. Ett nätföretag har ett ledningsnät eller i några fall endast enstaka ledningar och ansvarar för drift och underhåll av elnätet. De ansvarar för att elenergin transporteras från elproduktionsanläggningarna till elkunderna. Distributionsnätsföretagen ansvarar också för att nivån på underhållet av det egna nätet är tillräcklig för att garantera att leveranssäkerheten upprätthålls. Ett distributionsnätsföretag är skyldigt att ansluta elektriska anläggningar till ledningen eller ledningsnätet och att överföra el för annans räkning. I Sverige finns cirka 170 distributionsnätsföretag. Storleken på företagen varierar dock stort. Tre företag har cirka 800 000 uttagsabonnemang vardera och ytterligare sju företag mellan 100 000 och 300 000 abonnemang i uttagspunkt. Dessa tio

¹²⁶ Sveriges el och naturgasmarknad 2021, Ei R2022:06.

företag har sammanlagt över 3 300 000 uttagsabonnemang, medan de tio minsta företagen sammanlagt har färre än 7 000. Medelvärdet är cirka 36 000 uttagsabonnemang per nätföretag, medan medianen är betydligt lägre, cirka 11 000.

Det krävs tillstånd, så kallad **nätkoncession**, för att få bygga och använda elektriska starkströmsledningar (kraftledningar). Förutsättningarna för att meddela tillstånd framgår av ellagen (1997:857) och förordningen (2021:808) om nätkoncession samt miljöbalken. Ei prövar ansökningar om nätkoncession. Nätkoncession för utlandsförbindelser beslutas dock av regeringen.

Det finns två typer av nätkoncession. **Nätkoncession för linje** avser en kraftledning med en i huvudsak bestämd sträckning. **Nätkoncession för område** är ett tillstånd att inom ett visst geografiskt område bygga och använda kraftledningar upp till en viss bestämd spänning.

Den som har nätkoncession för område har i princip ensamrätt att inom det området bygga och använda kraftledningar upp till och med den högsta tillåtna spänningen för området. För kraftledningar över den högsta tillåtna spänningsnivån krävs nätkoncession för linje. En nätkoncession för område får inte sammanfalla med en annan nätkoncession för område. Det krävs också särskilda skäl för att någon annan ska få nätkoncession för linje för en kraftledning med en spänning som understiger den för området högsta tillåtna.

För att få dra sina ledningar över annans mark behöver nätföretagen säkra rätten gentemot markägaren. Rätten att göra det kan regleras i en **ledningsrätt**. Bestämmelser om ledningsrätt finns i ledningsrättslagen (1973: 1144). Lantmäteriet prövar ansökningar om ledningsrätt.

Ledningsrätt prövas genom en lantmäteriförrättning och kallas i detta fall ledningsrättsförrättning. Ledningsrätten gäller för all framtid. Ändring eller upphävande av ledningsrätt sker genom ny förrättning. En ledningsrätt gäller även mot ny ägare till fastigheten och gäller före upplåtelse i fastigheten som har tillkommit genom avtal.

En ledningsrätt innebär ett intrång i fastighetsägarens äganderätt. Fastighetsägaren har därför rätt till ekonomisk kompensation. Är parterna inte överens om ersättningsbeloppets storlek värderar Lantmäteriet intrånget och beslutar om ersättnings storlek.

7.4 Förslag avseende kungörelse och verkställbarhet av beslut enligt 17 § ledningsrättslagen

7.4.1 Kungörelse av beslut enligt 17 § ledningsrättslagen

Förslaget innebär att Ei:s beslut om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen att en ledningsrättsförrättning får inledas ska kungöras i Post- och Inrikes tidningar.

En ledningsrättsförrättning, som avser en ledning för vilken koncession krävs, får som huvudregel inledas först när koncession har erhållits. Den som ska bevilja koncession – för elledningar Ei – kan enligt 17 § ledningsrättslagen lämna ett medgivande att förrättningen får inledas tidigare. Ett medgivande får avse en viss del av förrättningen, om förrättningen avser ledningsrätt för en elledning. Syftet med ett medgivande är att ledningsrättsförrättningen ska kunna ske parallellt med handläggningen av en ansökan om nätkoncession för linje. Genom att de båda processerna kan ske parallellt kan leddiderna förkortas.¹²⁷

Ei:s rutin vid expediering av beslut om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen är att endast skicka beslutet till det nätföretag som ansökt om medgivandet. Detta förfarande försvårar för lantmäterimyndigheten att med stöd av medgivandet påbörja förrättningen, eftersom det kan uppstå en otydlighet om när beslutet om medgivande vinner laga kraft gentemot de sakägare som kan beröras av ledningsrättsförrättningen och därmed vara berättigade att överklaga Ei:s beslut om medgivande. Om lantmäterimyndigheten inte kan inleda förrättningen med stöd av Ei:s beslut om medgivande kan processerna inte handläggas parallellt.

För att undanröja dessa tveksamheter och för att lantmäterimyndigheten ska kunna påbörja förrättningen parallellt med att koncessionsprövningen sker behöver det säkerställas att Ei:s beslut om medgivande att inleda ledningsrättsförrättning enligt 17 § ledningsrättslagen vinner laga kraft gentemot de sakägare som kan beröras av ledningsrättsförrättningen och därmed vara berättigade att överklaga Ei:s beslut om medgivande.

Om Ei:s beslut om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen kungörs enligt 2 kap. 64 § ellagen så kommer tiden för överklagande av medgivandet att räknas från den dag som infaller en vecka efter det att beslutet har kungjorts i Post- och Inrikes Tidningar, se 13 kap. 9 § andra stycket ellagen. I och med detta kommer tiden för när beslutet om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen vinner laga kraft att fastställas.

Vid tidpunkten för Ei:s beslut är kretsen av vilka sakägare som kommer beröras av den kommande ledningsrättsförrättningen inte känd. Ett beslut om medgivande

¹²⁷ Prop. 1973:157 s. 144 f och prop. 2020/21:188 s. 56.

enligt 17 § ledningsrättslagen ska anses ha kommit till dessa okända sakägares kännedom vid tidpunkten för kungörelsen.

7.4.2 Verkställbarhet av beslut enligt 17 § ledningsrättslagen

Förslaget innebär att den koncessionsgivande myndighetens beslut om att förrättning får inledas trots att koncession saknas blir direkt verkställbara. Det innebär att lantmäterimyndigheten kan inleda förrättning så snart medgivandebeslutet meddelats och kommit lantmäterimyndigheten tillkänna, utan hinder av att beslutet inte fått laga kraft.

Förrättning som avser en koncessionspliktig ledning får inledas av lantmäterimyndigheten trots att koncession inte har meddelats under förutsättning att Ei medger det enligt 17 § ledningsrättslagen. Lantmäteriet har bedömt att beslut om medgivande inte är direkt verkställbara, vilket innebär att lantmäterimyndigheten måste invänta att beslutet vunnit laga kraft innan förrättning kan inledas.

Eftersom beslut om medgivande i dagsläget inte delges samtliga klagoberättigade, kan lantmäterimyndigheten aldrig med säkerhet konstatera att beslutet vunnit laga kraft. Eftersom beslutet inte vinner laga kraft är lantmäterimyndigheten förhindrad att inleda ledningsförrättning med beslutet som grund. Medgivandebeslutet tjänar därmed inget syfte. En sådan ordning motverkar ändamålet med bestämmelsen.

Även om besluten skulle komma att delges samtliga klagoberättigade medför överklagandetiden att tidpunkten när förrättningens kan inledas blir fördröjd i onödan. Att fördröjningen är onödig följer av att beslut om medgivande endast ska meddelas när risken för avslag i koncessionsärendet bedöms vara liten.¹²⁸ Vidare kan det antas att andelen beslut om medgivande som överklagas kommer att öka om ordningen ändras så att besluten ska delges samtliga klagoberättigade. Detta kommer att ytterligare fördröja tidpunkten när förrättningen kan inledas. Verkställbarhetsfrågan kan av denna anledning inte lösas tillfredsställande enbart genom att ändra hur besluten ska delges, utan för att syftet med 17 § ledningsrättslagen ska uppnås på ett effektivt sätt måste besluten börja gälla omedelbart.

7.4.3 Nollalternativet

Utän ett införande av direkt verkställbarhet av medgivandebesluten kommer lantmäterimyndigheten även fortsättningsvis vara hänvisad att avvakta att besluten vinner laga kraft innan ledningsförrättning kan inledas.

¹²⁸ Prop. 1973:157 s. 144.

Utan en förändring av vilka beslut som Ei ska kungöra kommer osäkerheten kring när beslut om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen vinner laga kraft att kvarstå. Lantmäterimyndigheten kommer då även fortsättningsvis att vara förhindrad att inleda ledningsförrättningar för koncessionspliktiga ledningar innan nätkoncession har meddelats, även om Ei har lämnat sitt medgivande. Detta innebär ett hinder mot att minska ledtiderna från det att ansökan om nätkoncession kommer in till det att ledningsförrättningen avslutas.

7.4.4 Alternativa lösningar

Alternativet till direkt verkställbarhet är en ordning som säkerställer att besluten om medgivande kan vinna laga kraft, vilket förutsätter att den koncessionsgivande myndigheten kan delge alla klagoberättigade. Ei bedömer att det i dagsläget inte är möjligt att delge besluten med samtliga klagoberättigade. Därför lämnas förslaget om kungörelsedelgivning. Kungörelsedelgivning är dock inget skydd mot att besluten inte kan verkställas på grund av att de överklagas.

Om förslaget om kungörelsedelgivning genomförs kan lantmäterimyndigheten inleda en ledningsförrättning när beslutet vunnit laga kraft. Att enbart genomföra denna ändring innebär dock längre ledtider jämfört med alternativet att också göra besluten direkt verkställbara, eftersom lantmäterimyndigheten måste invänta tiden för delgivning av beslutet, överklagandetidens utgång och eventuell överprövning av beslutet.

7.4.5 Överensstämmelse med EU-regler

De föreslagna ändringarna gäller två ändringar av administrativ karaktär, nämligen kungörelsedelgivning och omedelbar verkställbarhet av vissa beslut. Dessa frågor är varken reglerade i eller påverkade av EU-rätten.

7.4.6 Konsekvenser för berörda aktörer

Konsekvenser för hushåll/konsumenter

Konsekvenserna för hushållen bör bli mycket begränsade. En förkortad process för att bygga ut elnätet har en positiv påverkan på de konsumenter som vill ansluta om det kan ske fortare. En annan möjlig positiv påverkan kan uppstå om en effektivare nätutbyggnadsprocess innebär att osäkerheten blir kortvarigare för berörda markägare.

Markägarens skydd av äganderätten bedöms inte bli påverkad. Förändringarna innebär endast att lantmäterimyndigheten enklare ska kunna inleda arbetet med ledningsrättsförrättningen. Det framgår redan av 11 och 12 §§ ledningsrättslagen att ledningsrätt ska meddelas om Ei har beslutat om nätkoncession.

Konsekvenser för företag

Förslagen bör ha en positiv påverkan på nätföretagens kostnader och verksamhet med tanke på att förslagen innebär tidsmässigt kortare processer. Det innebär att planeringen underlättas genom en minskad osäkerhet. Snabbare processer innebär även att nätförstärkningar som är nödvändiga för att kunna ansluta enstaka större kunder eller flera mindre kunder kan ske fortare. Eftersom nätverksamhet bedrivs som monopol innebär det ingen påverkan på konkurrensförhållanden.

En förkortad process för att bygga ut elnätet har en positiv påverkan på företag som vill ansluta om det kan ske fortare. I övrigt påverkas företag i egenskap av markägare, se konsekvenser för hushåll/konsumenter.

Konsekvenser för offentlig sektor

Förslaget om kungörelsedelgivning innebär en ökad arbetsbelastning och kostnad för Ei då ytterligare ett beslut som Ei fattar ska kungöras. Kungörelsen bedöms dock endast öka arbetsbelastningen i liten omfattning, och den positiva effekten av att säkerställa att besluten om medgivande vinner laga kraft överväger den negativa effekt som en ökad arbetsbelastning kan medföra.

Om Ei:s beslut om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen kungörs i Post- och Inrikes Tidningar kommer besluten att nå en större krets än vad som är fallet med nuvarande expedieringsordning. Detta kan medföra att antalet överklaganden av beslut om medgivande ökar och att det tar längre tid innan beslutet om medgivande vinner laga kraft. Förslaget om ändring i 17 § ledningsrättslagen, om att beslut om medgivande ska gälla omedelbart, kommer dock att innebära att lantmäterimyndigheten kan sätta i gång handläggningen direkt efter att Ei fattat beslut om medgivande även om beslutet överklagas.

7.4.7 Miljömässiga och sociala konsekvenser

Effektivare tillståndprocesser leder till att elektrifieringen av svensk transport- och industrisektor kan genomföras snabbare och enklare samtidigt som ett bibehållet miljöskydd säkerställs. Detta eftersom nätutbyggnaden som krävs för anslutningen av förnybar elproduktion underlättas. Att svenskt näringsliv kan möta en ökad efterfrågan på klimatneutral produktion och klimatneutrala transporter kommer att vara en viktig konkurrensfördel globalt.¹²⁹ Sammantaget bidrar detta till ett ökat välbefinnande och ökad sysselsättning i Sverige.

7.4.8 Finansiering

Bedömningen är att Ei:s tillkommande kostnader för kungörelsedelgivning kan hanteras genom kostnadsmässiga besparingar av en effektivare handläggning. Den ökade kostnaden för att kungöra i Post- och Inrikes Tidningar bör inte vara

¹²⁹ Regeringsbeslut 2021-09-09, I2021/02334 och I2021/01110 s. 4.

betydande, eftersom en kungörelse kostar 570 kronor. Under år 2022 fattade Ei sex beslut om medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen, vilket skulle ha inneburit en kostnad på 3 420 kronor. Det är dock troligt att antalet beslut om medgivande kommer att öka framöver. Inte heller för övriga myndigheter finns behov av ökad finansiering, eftersom mängden överklagade ärenden i domstol trots allt bedöms vara liten.

7.4.9 Ikraftträdande och informationsinsatser

Ikraftträdandet bör med hänsyn till lagstiftningsprocessen ske den 1 juli 2024. Efter riksdagsbeslutet bör information läggas ut på Ei:s och Lantmäteriets webbplatser. Ei ser inga behov av ytterligare informationsinsatser.

7.5 Förslaget avseende kunskapsplattformen

Förslaget är att det ska framgå av förordningen (2016:742) med instruktion för Energimarknadsinspektionen att Ei inom åtgärder för kunskapsutbyte och vidare lärande ska skapa förutsättningar för en väl planerad och resurseffektiv elnätsutbyggnad samt höja kunskapen om processen för elnätsutbyggnad och elnätsutbyggnadens roll i samhällsutvecklingen. Det avser kunskapen hos såväl myndigheter och företag som hos allmänheten. Tillägget syftar till att Ei ska bibehålla och fortlöpande utveckla den plattform för kunskapsutbyte och vidare lärande som Ei ska skapa enligt regeringsuppdraget.

7.5.1 Nollalternativet

Nollalternativet, det vill säga att den föreslagna bestämmelsen inte införs i Ei:s myndighetsinstruktion, ger mindre styrning av myndigheterna. Det innebär mindre stöd för Ei och de andra berörda myndigheterna, Lantmäteriet och länsstyrelserna, att arbeta med kunskapsplattformen. Sammantaget innebär nollalternativet en risk för att arbetet med kortare ledtider för elnätsutbyggnad genom att upprätthålla och utveckla kunskapsplattformen inte får ökad prioritet hos de berörda myndigheterna. Detta skulle leda till att ledtiderna inte kortas på det sätt som är önskvärt.

7.5.2 Alternativa lösningar

Det alternativ som Ei bedömt relevant för att även i framtiden säkerställa ett prioriterat arbete med kunskapsplattformen är att regeringen genom sina årliga regleringsbrev eller fristående uppdrag ger myndigheterna i uppdrag att arbeta med frågan. Eftersom det är troligt att det är ett arbete som kommer att behöva pågå kontinuerligt under lång tid är det dock mindre lämpligt att det utförs med stöd av enskilda uppdrag som ska återrapporteras.

7.5.3 Överensstämmelse med EU-regler

Den föreslagna ändringen gäller tillägg till Ei:s myndighetsinstruktion om hur Ei inom åtgärder för kunskapsutbyte och vidare lärande ska skapa förutsättningar för en väl planerad och resurseffektiv elnätsutbyggnad samt höja kunskapen om processen för elnätsutbyggnad och elnätsutbyggnadens roll i samhällsutvecklingen. Detta är varken reglerat i eller påverkat av EU-rätten.

7.5.4 Konsekvenser för berörda aktörer

Konsekvenser för hushåll/konsumenter

Konsekvenserna för hushållen bör bli mycket begränsade. En förkortad process för att bygga ut elnätet har en positiv påverkan på de konsumenter som vill ansluta om det kan ske fortare. En annan möjlig positiv påverkan kan uppstå om en effektivare nätutbyggnadsprocess innebär att osäkerheten blir kortvarigare för berörda markägare.

Konsekvenser för företag

Konsekvenserna för företag bör bli positiv, särskilt för nätföretagen, eftersom nätutbyggnadsprocessen bör bli kortare och mer effektiv med ett minskat behov av kompletteringar. En förkortad process för att bygga ut elnätet har en positiv påverkan på företag som vill ansluta om det kan ske fortare. En annan möjlig positiv påverkan kan uppstå, eftersom en effektivare nätutbyggnadsprocess innebär att osäkerheten blir kortvarigare för berörda markägare.

Konsekvenser för offentlig sektor

Plattformen för kunskapsutbyte och vidare lärande innebär en tillkommande arbetsuppgift för Ei som kommer att ha huvudansvaret för att förvalta plattformen, men även för Lantmäteriet och länsstyrelserna som löpande måste säkerställa att informationen som finns på plattformen är aktuell. Ei kommer att behöva finansiera själva IT-investeringen, som skrivs av på ett antal år. Därtill kommer för Ei:s del löpande IT-underhåll och arbetet för att hålla sin del av informationen uppdaterad, samverka i uppdateringen med länsstyrelserna och Lantmäteriet, göra målgruppsanalyser av vilken info som behövs och att kontinuerligt utveckla funktionalitet och innehåll.

7.5.5 Miljömässiga och sociala konsekvenser

Effektivare tillståndsprocesser leder till att elektrifieringen av svensk transport- och industrisektor kan genomföras snabbare och enklare samtidigt som ett bibehållt miljöskydd säkerställs. Detta eftersom nätutbyggnaden som krävs för anslutningen av förnybar elproduktion underlättas. Att svenskt näringsliv kan möta en ökad efterfrågan på klimatneutral produktion och klimatneutrala

transporter kommer att vara en viktig konkurrensfördel globalt.¹³⁰ Sammantaget bidrar detta till ett ökat välbefinnande och ökad sysselsättning i Sverige.

7.5.6 Finansiering

Det som krävs för att Ei ska kunna fullgöra de tillkommande uppgifterna avseende en kunskapsplattform är en resursförstärkning med totalt två heltidstjänster. Totalkostnaden för två tjänster inklusive arbetsplatser och kontorsmaterial uppskattas till 2,5 miljoner kronor.

Kunskapsplattformen kräver även en resursförstärkning hos Lantmäteriet och länsstyrelserna med 0,5 årsarbetskrafter vardera, det vill säga totalt 1 årsarbetskraft. För det fortsatta arbetet med implementeringsåtgärder i Ei:s nya uppdrag har Lantmäteriet uppskattat att 0,5 årsarbetskrafter i dess verksamhet innebär en total kostnad av 1 miljoner kronor per år inklusive oh-påslag samt vissa resekostnader. Med denna uppskattning även för Lantmäteriets och länsstyrelsernas arbete med kunskapsplattformen innebär det en kostnad på 2 miljoner kronor. Sammantaget innebär det 3 årsarbetskrafter till en kostnad av 4,5 miljoner kronor per år.

Med tanke på att myndigheternas verksamheter finansieras på olika sätt (Lantmäteriets förrättningsverksamhet är avgiftsfinansierad medan Ei:s verksamhet finansieras via anslag) är förslaget att Ei tilldelas ett belopp som täcker hela kostnaden för kunskapsplattformen. Ei får sedan i uppdrag att fördela medlen mellan sig, länsstyrelserna och Lantmäteriet. Ei bedömer att själva IT-investeringen, som skrivs av på ett antal år, ryms inom den föreslagna tilldelningen.

7.5.7 Ikraftträdande och informationsinsatser

Förändringen kräver endast ändringar i förordningar, som regeringen själv kan besluta om. Det är även lämpligt att koppla uppgiften till den årliga finansieringen av myndigheternas verksamhet, som följer kalenderår. Ikraftträdande bör därför ske den 1 januari 2024.

När kunskapsplattformen lanseras bör information om detta framgå av berörda myndigheters webbplatser.

¹³⁰ Regeringsbeslut 2021-09-09, I2021/02334 och I2021/01110 s. 4.

8 Författningskommentarer

8.1 Förslag till lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144)

17 § Om en förrättning avser en ledning för vilken koncession krävs men ännu inte erhållits, får förrättningen inledas, om den som ska bevilja koncessionen medger det.

Ett medgivande får avse en viss del av förrättningen, om förrättningen avser ledningsrätt för en starkströmsledning.

Ett medgivande gäller omedelbart.

Paragrafen ändras för att göra beslut om medgivande omedelbart verkställbara. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.2.

Första och andra stycket är oförändrande.

Av *tredje stycket*, som är nytt, följer att medgivanden blir omedelbart verkställbara, varför lantmäterimyndigheten kan inleda en förrättning avseende en koncessionspliktig ledning så fort myndigheten fått kännedom om medgivandet. Myndigheten behöver därför inte avvakta att medgivandebeslutet har vunnit laga kraft.

8.2 Förslag till lag om ändring i ellagen (1997:857)

8.2.1 2 kap. Nätkoncession och ledningar vid trafikleder

64 § Nätmyndigheten ska genom ett meddelande i Post- och Inrikes Tidningar kungöra ett beslut

1. att bevilja nätkoncession enligt 1 §,
2. att medge byggande eller användning enligt 8 §,
3. att förlänga en nätkoncessions giltighetstid enligt 22, 25 eller 26 §,
4. att ändra en nätkoncession enligt 27 eller 28 §,
5. att ändra eller upphäva ett koncessionsvillkor enligt 29 eller 30 §,
6. om vad som ska gälla för en nätkoncession efter en omprövning enligt 31 §,

7. att lägga samman nätkoncessioner enligt 39 §,

8. att dela upp en nätkoncession enligt 41 §, och

9. att medge att en ledningsrättsförrättning inleds enligt 17 § ledningsrättslagen (1973:1144).

I meddelandet ska beslutets huvudsakliga innehåll och var beslutet hålls tillgängligt anges.

Paragrafen ändras så att nätmyndighetens beslut att medge att en ledningsrättsförrättning inleds enligt 17 § ledningsrättslagen (1973:1144) ska kungöras genom meddelande i Post- och Inrikes Tidningar. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.1.

Av första stycket punkt 9, som är ny, följer att nätmyndighetens beslut att medge att en ledningsrättsförrättning inleds enligt 17 § ledningsrättslagen innan det finns en koncession, ska kungöras genom ett meddelande i Post- och Inrikes Tidningar.

Nätmyndighetens skyldighet att kungöra gäller medgivanden enligt både 17 § första och andra stycket ledningsrättslagen.

Andra stycket är oförändrat.

Av 13 kap. 9 § andra stycket ellagen följer att tiden för överklagande av ett beslut som kungörs i enlighet med 2 kap. 64 § ellagen räknas från den dag som infaller en vecka efter det att beslutet har kungjorts i Post- och Inrikes Tidningar.

9 Referenser

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3, 77-101. doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Dahlsjö Anders, Hermansson Magnus och Sjödin Eije. *Expropriationslagen: En kommentar*, tredje upplagan, 2010.

Landeman, Marc. *Markåtkomstersättning*. Diss., Uppsala universitet, 2022.

Regeringen, 2021, En ny renskötsellagstiftning – det samiska folkets rätt till renskötsel, jakt och fiske (Dir. 2021.35),
<https://www.regeringen.se/contentassets/871d8cb88bdc4509a90f5ef01219a6f6/en-ny-renskotsellagstiftning--det-samiska-folkets-ratt-till-renskotsel-jakt-och-fiske-dir.-202135.pdf>

Regeringen, 2021, Uppdrag att utveckla metoder och samverkansformer för samråd om projekt som syftar till minskad miljö- och klimatpåverkan (N2021/02286),
<https://www.regeringen.se/4a5994/contentassets/a857219b939d4be194b3b0a160185cf2/uppdrag-att-utveckla-metoder-och-samverkansformer-for-samrad-om-projekt-som-syftar-till-minskad-miljo--och-klimatpaverkan.pdf>

Regeringen, 2022, Nationell strategi för elektrifiering – en trygg, konkurrenskraftig och hållbar elförsörjning för en historisk klimatomställning (I 2022/00299)

Sonder AB, Nätutvecklingsprocessen för utbyggnad av region- och transmissionsnät. Stockholm. 2022.
<https://ei.se/download/18.7cefc84418125d1aa4cdeed/1655210210782/Kortare%20ledtider%20f%C3%B6r%20eln%C3%A4tsutbyggnad%2020220613.pdf> (Hämtad: 2023-03-15)

SOU 2012:61, *Högre ersättning vid mastupplåtelse*,
<https://www.regeringen.se/contentassets/0310262366094effbca94cb4400526ab/hogre-ersattning-vid-mastupplattelser-sou-201261/>

SOU 2019:30, *Moderna tillståndprocesser för elnät*,
https://www.regeringen.se/contentassets/44f30a8f474440adae314f86d4311f74/sou-2019_30_webb.pdf

SOU 2021:51, Artskyddsutredningen. *Skydd av arter - vårt gemensamma ansvar*,
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/06/skydd-av-arter---vart-gemensamma-ansvar/>

SOU 2022:21, Klimaträtsutredningen. *Rätt för klimatet*,
<https://www.regeringen.se/contentassets/85bdcec13afb4c22af18a0058ab7b61a/ratt-for-klimatet-sou-202221/>

SOU 2022:33, Miljöprövningsutredningen. *Om prövning och omprövning– en del av den gröna omställningen*,
<https://www.regeringen.se/contentassets/2273dccfd33442cbb95e2dc3207e0c27/om-provning-och-omprovning--en-del-av-den-grona-omstallningen-sou-202233/>

Bilaga 1 Internationell utblick

Se separat dokument.

<https://ei.se/4.43e19b9d18779705cf77d55.html>

Bilaga 2 Trafikverkets process

En jämförelse mellan planerings- och tillståndsprocessen för utbyggnad av elnät med den som gäller för vägar och järnvägar

En rapport framtagen på uppdrag av Energimarknadsinspektionen

Karin Widegren, Widegren Energy AB 2023-02-20

Trafikverkets uppdrag

Trafikverket ansvarar för den strategiska och ekonomiska planeringen av transportsystem (vägtrafik, järnvägstrafik, sjöfart och luftfart) i dess helhet och ska skapa förutsättningar för ett samhällsekonomiskt effektivt, internationellt konkurrenskraftigt och långsiktigt hållbart transportsystem. Detta ansvar omfattar bl.a. att ta fram den långsiktiga nationella transportplanen, som är trafikslagsövergripande. Denna långsiktiga nationell plan fastställs av regeringen ungefär vart fjärde år. Trafikverket upprättar även länsplaner för regional transportinfrastruktur, som tas fram parallellt med den nationella planen.

Trafikverket ansvarar därutöver för byggande, drift och förvaltning av statliga vägar och järnvägar. Trafikverket har som väghållare så kallad vägrätt, vilket innebär att Trafikverket har rätt att nyttja marken för vägändamål och även på annat sätt bestämma över markens användning. För järnvägar förvärvar Trafikverket normalt marken med äganderätt.

Övergripande planeringsförutsättningar och roller

Trafikverket har det samlade ansvaret för hela planeringsprocessen för nya allmänna vägar och järnvägar, från inledande åtgärdsvalsstudier till byggande och drift av anläggningarna. Trafikverket pekar också ut områden av riksintresse för alla fyra trafikslagen – vägtrafik, järnvägstrafik, luftfart och sjöfart – och stöttar länsstyrelsen i dess arbete med att bevaka utpekade riksintressen.

Något lika omfattande planeringsansvar förekommer inte vid utbyggnad av det svenska elnätet. Svenska kraftnät har visserligen ansvar för den långsiktiga planeringen av transmissionsnätets utbyggnad (systemutvecklingsplan) men saknar formellt inflytande över den regionala planeringen, dvs. regionnätetsföretagens utbyggnadsplanering. Den politiska förankringen av transmissionsnätets utbyggnad är också betydligt svagare än den som gäller för väg- och järnvägsnätet. Den långsiktiga nationella transportplanen fastställs av

regeringen och för alla fyra trafikslagen – vägtrafik, järnvägstrafik, luftfart och sjöfart – pekade områden av riksintresse ut. Några motsvarande politiska prioriteringar görs inte för det svenska elsystemet.

Trafikverkets samlade roll innebär också att man inte bara ansvarar för planeringsprocessen utan också är den myndighet som ansvarar för granskning och fastställande av väg- och järnvägsplaner. Det saknas alltså en oberoende part med samma roll som Energimarknadsinspektionen (Ei) i tillståndsprocessen för väg- och järnväg. Att man använder sig av denna monopolliknande modell förklaras sannolikt av att utbyggnadsplanerna inte anses grunda sig på kommersiella bedömningar utan på samhällsnytta. Trafikverkets ställning balanseras också av att länsstyrelserna och regeringen har en mer framträdande roll än vid utbyggnad av elnätet. För det första ska berörda länsstyrelser yttra sig (tillstyrkande) innan en plan fastställs av Trafikverket och om Trafikverket och en länsstyrelse har olika uppfattning överlämnas frågan om att fastställa planen till regeringen. Vidare finns möjlighet till prövning av regeringen i de fall då planerna är särskilt betydelsefulla. Regeringens s.k. tillåtighetsprövning ska göras för större väg- och järnvägsprojekt med stor påverkan på miljön och hushållningen med mark och vatten.

Enligt väglagen (VL) och lag om byggande av järnväg (LBJ) ska vägen eller järnvägen få ett läge och utförande som gynnar ändamålet med minsta intrång, olägenhet och kostnad, dvs. det minst ogynnsamma alternativet ska väljas. Här finns en skillnad i förhållande till Ei:s prövning av nätkoncession, eftersom denna även inkluderar en bedömning av om ledningen är lämplig från allmän synpunkt.

Slutligen ger en fastställd väg eller järnvägsplan mer långtgående rättigheter än ett beslut om nätkoncession. När en vägplan eller järnvägsplan fått laga kraft kan byggandet starta omedelbart och Trafikverket har då rätt att förvärva mark som behövs för vägen eller järnvägen. För en väg sker det genom så kallad vägrätt, som kan sägas vara en i tiden obegränsad nyttjanderätt. För en järnväg förvärvar Trafikverket normalt marken med äganderätt eller servitut.

Jämförelse mellan olika processteg

Definiera behovet av utbyggnad

Trafikverket har ett separat processteg, en s.k. **åtgärdsvalsstudie** där man tar fram underlag för att bestämma vad som ska göras för att lösa transportbehovet, där syftet är att ge underlag för att bestämma vad som ska göras för att lösa ett visst transportbehov. I detta skede är det en öppen fråga om lösningen är en ny väg eller någon annan åtgärd. Först när åtgärdsvalsstudien avslutas inleds den fysiska planeringen (framtagning av vägplan eller järnvägsplan).

Åtgärdsvalsstudier (ÅVS) började tillämpas redan 2011/2012 och innebär en tydligare metodik i planeringens tidiga skede. Åtgärdsvalsstudier utgör en länk mellan den strategiska och ekonomiska planeringen och den planeringsprocess som regleras i väglagen och lagen om byggande av järnväg. Initiativtagare behöver inte vara Trafikverket, utan kan också vara en kommun, en region eller en annan aktör. Metodiken innebär att det skapas en arena för dialog i tidigt skede som kan leda till delat ansvar och samsyn kring tänkbara lösningar.

Detta vägvalsskede är inte lika tydligt definierat i planeringsprocessen för elnätutbyggnad och slutsatsen att en utbyggnad behövs bygger ofta på nätägarens egna utvecklingsplaner och analyser. Men behovet kan också komma från en extern förfrågan, t.ex. anslutning av en planerad vindkraftspark. Vilken dialog nätägaren har med omvärlden om utbyggnadsbehovet varierar i betydande grad. Arbetet sker dock främst internt hos nätägaren, men avstämning med berörda kommuner, länsstyrelsen och andra intressenter görs också i många fall (underhandssamråd).

Trafikverket framhåller att metodiken med åtgärdsvalsstudier också kan tillämpas för problemlösningar som inte har med trafik och transporter att göra. Det vore intressant att närmare undersöka hur metodiken skulle kunna tillämpas för elnätet där även andra åtgärder som utbyggnad (förbrukarflexibilitet, lagring) tas med som möjliga åtgärdsval.

Planläggning och framtagning av underlag

Genom att Trafikverket ansvarar för hela planeringsprocessen finns betydligt större möjligheter att dra nytta av en samlad projektplanering med tydliga tidsfrister.

När den fysiska planeringen inleds gör Trafikverket en

planlägningsbeskrivning, med en preliminär bedömning av hur

planlägningsprocessen bör utformas och en ansvarig projektgrupp tillsätts.

Projektets ändamål, syfte och omfattning beskrivs tillsammans med information

om vilka samråd som kommer att hållas och tidpunkten för dessa. Även

nödvändig samordning med PBL och annan lagstiftning finns med i

beskrivningen (tillstånd enligt miljöbalken, ändringar i gällande detaljplaner etc.).

Planlägningsbeskrivningen uppdateras fortlöpande och ska finnas tillgänglig på Trafikverkets webbplats.

Motsvarande planering görs givetvis inom ramen för nätägarnas nätutredning,

bl.a. genom nätutvecklingsplaner, investeringsplaner och lönsamhetsanalyser.

Alternativa sträckningar och deras tekniska förutsättningar undersöks utifrån olika perspektiv etc. och de förstudier som behövs planeras. Planeringen kan dock av

organisatoriska skäl enbart omfatta processen fram till att ansökan om

nätkoncession lämnas in till Ei.

Att Trafikverkets planlägningsbeskrivning täcker in hela processen fram till fastställd plan har betydande fördelar när det gäller bl.a. tidshållning och prioriteringar. Arbetsmodellen är också transparent med lättillgänglig information för berörda, vilket bidrar till goda förutsättningar för mer effektiva samråd. Ytterligare en framgångsfaktor är sannolikt Trafikverkets regionala närvaro som kan ge stöd till den dialog som planeras lokalt.

Samråd och rutiner för MKB

Både för ledningsutbyggnad och utbyggnad av väg och järnväg är det länsstyrelsen som formellt beslutar om anläggningen kommer att medföra betydande miljöpåverkan (BMP), vilket innebär att en MKB ska genomföras. Vid ledningsutbyggnad är det vanligt att nätägaren själv gör bedömningen att ledningen kommer att medföra BMP och då hålls det samråd där fokus ligger på utformningen av MKB och dess innehåll direkt (avgränsningssamråd). I övriga fall hålls först ett undersökningssamråd, som underlag för länsstyrelsens beslut om BMP.

Det förefaller som om det är rutin att Trafikverket inväntar länsstyrelsens beslut om BMP och att detta beslut tas tidigt i processen. Om länsstyrelsen beslutar att projektet inte antas medföra BMP ska en mindre omfattande s.k. miljöbeskrivning genomföras. För större projekt görs även en s.k. tillåtlighetsprövning av regeringen. Denna prövning sker när Trafikverket tagit ställning till vilka alternativ som är rimliga och rangordnat dessa, men innan MKB:n är genomförd. Underlaget för tillåtlighetsprövning ska kungöras och hållas tillgängligt för granskning. Det sista steget i Trafikverkets samrådsprocess är att MKB:n godkänns av länsstyrelsen.

Vid framtagning av väg eller järnvägsplan pågår samrådsprocessen under hela planlägningsprocessen fram till kungörande för granskning. Arbetet med MKB och miljöbeskrivning bedrivs integrerat med planläggningen och påbörjas när beslut om BMP tagits. Formerna för samråd är inte preciserade i lagstiftningen och under processen kan såväl samrådskretsen som underlaget för samrådet variera. Resultatet av samrådsprocessen redovisas i en s.k. samrådsredogörelse, som successivt uppdateras fram till dess att väg- eller järnvägsplanen kungörs.

Vid ledningsutbyggnad sker processtegen nätutredning och samråd i princip helt sekventiella. Samrådssteget påbörjas när nätutredningen är klar och avslutas med en färdig koncessionsansökan. De yttranden som lämnas av samrådsaktörerna sammanställs i en samrådsredogörelse som bifogas ansökan. Om yttrandena innehåller information som kräver ett nytt förslag, till exempel gällande teknikval, kan ett nytt samråd och en uppdaterad samrådsredogörelse behövas.

Sammanfattningsvis innebär Trafikverkets process omfattande dialog och samråd i projektets inledande skede. Det är dock värt att notera att allmänheten kommer in i samrådsprocessen först om projektet kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Möjligheter att påverka finns också för projekt som ska tillåtlighetsprövas av regeringen. Även i detta skede har bl.a. allmänheten och miljöorganisationer möjlighet att lämna synpunkter på förslaget.

Granskning och tillstånd

När nätägaren skickat in sin koncessionsansökan påbörjas granskningen av ansökan och det beslutas om ansökan behöver kompletteras. Ei skickar i så fall en begäran om komplettering till nätägaren, och nätägaren svarar med en kompletterad ansökan. Ofta krävs ett flertal kompletteringsrunder innan ansökan anses vara komplett. I nästa steg skickas ansökan på remiss och efter avslutad remissbehandling beslutar Ei om nätkoncession och nätägaren får avslag eller tillstånd att bygga ledningen.

På motsvarande sätt inleds granskningsfasen efter att ett förslag till väg- eller järnvägsplan kungörs tillsammans med en av länsstyrelsen godkänd MKB, i de fall då en sådan krävs. Efter att tidsfristen för att lämna synpunkter på granskningshandlingarna löpt ut, tar Trafikverket fram ett granskningsutlåtande med sammanställning av inkomna synpunkter varefter planen skickas till länsstyrelsens för yttrande. (I vissa fall kan granskningsutlåtanden innebära att det blir aktuellt med en ändring av planen. Vid större ändringar görs en förnyad granskning av det reviderade förslaget). I det avslutande processteget begär Trafikverkets regionkontor fastställelse av planen hos Trafikverkets sektion för juridik och planprövning. Även i detta steg ges den som är part i ärendet tillfälle att lämna synpunkter. Om länsstyrelsen har tillstyrkt planen prövar Trafikverket frågan om att fastställa planen. Om Trafikverket och en länsstyrelse har olika uppfattning ska Trafikverket överlämna frågan om att fastställa planen till regeringen.

En tydlig skillnad i mellan de två processerna är att MKB:n för ett väg- eller järnvägsprojekt ska godkännas av länsstyrelsen innan granskningsfasen inleds. Vid prövning av nätkoncession är det istället Ei som utifrån remissinstansernas synpunkter avgör om MKB:n ska anses vara tillräckligt uttömmande. Detta leder ofta till ett flertal kompletteringsrunder som bidrar till långa ledtider. För större vägprojekt där tillåtligheten prövas av regeringen har också valet av alternativ skett i ett relativt tidigt skede vilket bör underlätta den fortsatta processen. Vid ledningskoncession är ofta frågan om teknikval en stötesten där Ei ska beakta att bästa möjliga teknik används enligt miljöbalken.

Markåtkomst

Under planeringsprocessen har Trafikverket rätt att få tillträde till fastigheter för att genomföra förberedande mätningar och undersökningar.¹ Markägaren ska informeras i förväg och ersättning betalas om det skulle uppstå skador.

När en vägplan fått laga kraft kan byggandet starta direkt. Tillträde till marken får ske omedelbart, dvs. innan ersättningen är bestämd genom avtal eller beslut av domstol (31 § väglagen). När det gäller järnväg så behöver Trafikverket först köpa marken innan tillträde till marken kan ske. Detta görs antingen genom avtal eller genom att mark som ska tas i anspråk överförs genom en lantmäteriförrättning (4 kap. 1 § lagen om byggande av järnväg). Trafikverket försöker i så stor utsträckning som möjligt att lösa ersättningsfrågorna på frivillig väg. Trafikverket informerar om ersättningsfrågan tidigt i processen och markförhandlare deltar aktivt under hela planeringsarbetet. Man kommer också överens med markägarna om ersättningar i de allra flesta fall.

Vid elnätsutbyggnad är rätten att få tillträde till mark betydligt svagare. När det gäller rätten att genomföra markundersökningar finns två möjligheter; att direkt få tillstånd av berörda markägare eller att ansöka om tvingande beslut om tillträde hos Ei. Rätten att ta marken i anspråk för ledningsdragningen regleras så långt möjligt genom markupplåtelseavtal med berörda markägare. I de fall nätägaren och markägaren inte lyckas nå någon frivillig överenskommelse måste nätägaren ansöka om ledningsrätt hos lantmäterimyndigheten. För att nätägaren ska kunna börja bygga så tidigt som möjligt kan de ansöka om förtida tillträde hos Lantmäteriet.

Projektering och byggande

I detta processteg finns få tydliga skillnader mellan de olika planeringsprocesserna, även om förutsättningar och omgivningspåverkan skiljer ganska mycket mellan t.ex. ett motorvägsbygge och en kraftledning. För att minska ledtiderna i komplexa projekt inleds ofta projekteringsfasen parallellt med tillståndprocessens avslutande steg.

Efter att nätägaren blivit beviljad koncession fastställs ledningens konstruktion, exakta läge samt dimensionering och nätägaren genomför upphandling av entreprenörer för byggandet. Vissa utredningar genomförs först under projekteringssteget när sträckningen är bestämd i detalj, exempelvis för arkeologisk utredning. Länsstyrelse och/eller kommun fattar i dessa fall beslut om följd tillstånd.

¹ Denna rätt regleras genom bestämmelser i väglagen (34 §) och lagen om byggande av järnväg (3 kap. 1 §). Något beslut eller liknande krävs inte för att nyttja denna möjlighet.

Med väg- eller järnvägsplanen som grund tas bygghandling fram som främst innehåller tekniska beskrivningar med krav som gäller vägen eller järnvägens funktion. Trafikverket handlar upp arbetet med både bygghandling och själva byggandet som entreprenader i olika former. Som byggherre är det Trafikverket som har det yttersta ansvaret för byggprojektet. Liksom för nätverksamhet kan i vissa fall särskild prövning krävas av andra myndigheter och domstolar. Detta gäller till exempel tillstånd för att få arbeta och bygga i vatten (vattenverksamhet) eller dispens för intrång i skyddsvärda områden.

Vidare kan ett väg- eller järnvägsprojekt även påverka enskilda vägar så att de behöver byggas om eller ersättas med en ny väg. I väg- eller järnvägsplanens konsekvensanalys behandlas även påverkan på enskilda vägar, men vad som ska hända med de enskilda vägarna beslutas dock inte i planen. Det är i stället lantmäterimyndigheten som hanterar sådana frågor. Detta hanteras av lantmäterimyndigheten efter ansökan från Trafikverket.

Preliminära slutsatser

En tillförlitlig jämförande bedömning av ledtiderna för de olika tillståndsprocesserna är knappast möjlig, i första hand beroende på projektens olika karaktär. För ett komplicerat väg- eller järnvägsprojekt kan ledtiden från inledande studier till färdigställande uppgå till flera årtionden. Det kan bero på att projekten är politiskt kontroversiella där utdragna diskussioner om både miljöaspekter och finansiering bidrar till betydande förseningar. Därutöver är själva byggtiden oftast mycket lång (jämför Västlänken, Förbifart Stockholm etc.). För att på ett mer objektivt sätt kunna bedöma om den planeringsprocess som Trafikverket tillämpar har fördelar i förhållande till planeringsprocessen för elnätsutbyggnad, har i första hand mer generella slutsatser om framgångsfaktorer vid planering av infrastruktur tagits till utgångspunkt. Exempel på sådana framgångsfaktorer redovisas i rapporten "Ledtider för elnätsutbyggnad - Internationella erfarenheter". Därutöver baserar sig vissa slutsatser på intuitiva bedömningar och synpunkter från personer med kunskap om de båda processerna.

De tydligaste framgångsfaktorerna för Trafikverkets process sammanhänger med den övergripande planeringsprocessen och rollfördelning. Genom att **prioriterade projekt identifieras** i den nationella trafikplanen bör behovet av underlag som styrker nyttan av projekten bli mindre i nästa steg. Även modellen med tillåtlighetsprövning av Regeringen innebär att frågor om samhällsnytta och politiska avvägningar kan avgöras i ett tidigt skede av processen.

Att Trafikverket har ett helhetsansvar för processen med enbart länsstyrelsen och Regeringen som prövningsinstans kan ses som ytterligare en fördel. Nyttan av **en samlad kontaktpunkt** vid hantering av tillståndsprocesser är väldokumenterad. I

detta fall är Trafikverket inte bara kontaktpunkt utan i det närmaste ensamt ansvarig och kan härigenom ha kontinuerliga kontakter med länsstyrelser, kommuner och andra intressenter samtidigt som man har god kännedom om alla aspekter av processen. Trafikverkets process innehåller dessutom få separata delprocesser, vilket skapar förutsättningar för minskad komplexitet och därmed för en effektivare hantering. Modellen är givetvis beroende av att Trafikverket utgår från samhällsnytta och inte är en kommersiell aktör.

En annan viktig framgångsfaktor är att processen inkluderar en **effektiv övervakning och rapportering av framdriften** i tillståndsgivningen. Trafikverkets planeringsmodell inkluderar en fast projektgrupp och utförliga planläggningsbeskrivningar som täcker in hela processen fram till fastställd plan och som uppdateras kontinuerligt. Modellen skapar förutsättningar att underlätta tidshållning och prioriteringar i projekten. En liknande modell skulle kanske kunna tillämpas också för elnätsutbyggnad. Planbeskrivningen skulle i så fall kunna vara nätägarens ansvar, men behöver samtidigt bygga på dialog och realistiska bedömningar av myndighetsansvariga.

Erfarenheter visar också att det är en fördel om **samråd/konsultation** kan ske tidigt i processen, då det fortfarande finns reella möjligheter att bidra med kunskap och påverka valet av alternativ. Den process för åtgärdsvalsstudier som Trafikverket tillämpar är en modell som det skulle kunna vara intressant att titta närmare på. Även i nästa fas, då det konkreta arbetet med väg- och järnvägsplanen tar vid, är tidigt samråd centralt och Trafikverket lägger ner betydande resurser på att informera om planläggningsarbetet på ett lättillgängligt sätt. Denna arbetsform bedöms vara en viktig framgångsfaktor, men den regionala nyttan med vägar och järnvägar är dock betydligt mer konkret än vad som gäller för elnätsutbyggnad. Om modellen skulle vara lika framgångsrik vid elnätsutbyggnad kan således diskuteras.

Arbetet med MKB har en central roll i båda processerna och här anses en effektiv avgränsningsfas (scoping) vara en avgörande faktor för att undvika förseningar i senare skeden av tillståndprocessen. Det förefaller som om de regler som gäller för BMP och MKB-arbetet vid utarbetande av väg- och järnvägsplaner bidragit till att länsstyrelserna fått en tydligare roll med mer etablerade rutiner än vid arbetet med nätkoncession (Länsstyrelsen tar beslut om BMP tidigt i processen och godkänner MKB:n). Eventuellt innebär dessa rutiner också att avgränsningsfasen för MKB-arbetet blir mer strukturerad än i nätutvecklingsprocessen.

De regler som gäller beträffande **markåtkomst** för väg- och järnvägsutbyggnad ger betydligt större möjligheter för exploitören jämfört med vad som gäller för nätkoncession. Trafikverket har rätt att få tillträde till fastigheter för undersökningar redan under planeringsprocessen och en färdig väg- eller

järnvägsplan ger omedelbart tillträde till marken. Vid de intervjuer som genomförts med kommunernas markägarrepresentanter är det uppenbart att man ser helt olika på förhandlingsrollen vid vägutbyggnad jämfört med nätutbyggnad. Vid vägutbyggnad anser man sig ha en väldigt begränsad förhandlingsmöjlighet. Lokalisering styrs av andra faktorer och principerna för ersättning är redan fastställda. Markförhandlingar är dock en viktig del av Trafikverkets planeringsprocess, med särskilda markförhandlare som tar tidig kontakt med berörda. Detta kan dock gissningsvis vara ett uttryck för att det är ett mycket stort antal markägare som är berörda vilket ger ett omfattande arbete med att utforma avtal.

När det gäller jämförelser mellan hur frågan om **teknikval** hanteras i de olika processerna är det svårt att dra några slutsatser. Här görs således enbart några personliga reflexioner. Teknikvalet mellan luftledning och markledning är i många avseende avgörande för den framtida markanvändningen och kan inte riktigt jämföras med de teknikval som görs för vägar och järnvägar, såvida det inte handlar om de övergripande besluten om utformning som fastställs som en integrerad del av planeringen (tunnlar, broar etc.). Också de teknikval som görs i senare steg kan dock ha betydelse för boende och markägare men är sannolikt svåra att överblicka och ger därmed mindre upphov till synpunkter (erosionsskydd, dränering, vägtrummor, belysning etc.). För vägar är det mer detaljerade teknikvalet inte heller något som är helt avgörande vid utformning av MKB. Det är snarare så att MKB:n ger anvisningar om vilka tekniker som bör väljas för att begränsa miljöpåverkan.

Bilaga 1: Sammanfattning av Trafikverkets planeringsprocess

Planläggningen av vägar och järnvägar föregås av förberedande studier där behovet av åtgärder i transportsystemet bedöms utifrån den så kallade fyrstegsprincipen². Dessa förberedande studier kallas **åtgärdsvalsstudier** och är i första hand av principiell karaktär med mindre fokus på konkreta fysiska åtgärder. Syftet med en åtgärdsvalsstudie är att ge underlag för att bestämma vad som ska göras för att lösa transportbehovet. När åtgärdsvalsstudier visar att det behövs en om- eller nybyggnad av väg eller järnväg blir det aktuellt med fysisk planering. Därmed kan man inleda den process i enlighet med väglagen eller lagen om byggande av järnväg som beskrivs nedan.

I den fortsatta processen fördjupas och precisera ändamålet i projektmål och det konkreta arbetet med att ta fram en **väg- eller järnvägsplan** inleds.

Lokaliseringalternativ och alternativa utformningar som kan tillgodose ändamålet

² Fyrstegsprincipen: 1) Tänk om - påverka behovet, 2) Optimera – effektivisera utnyttjandet av befintlig infrastruktur, 3) Bygg om, 4) Bygg nytt

tas fram. Alternativens eller korridorernas effekter, konsekvenser och kostnader utvärderas utifrån ändamål och de mer preciserade projektmålen. Med den fastställda vägplanen eller järnvägsplanen som underlag tas **bygghandlingar** fram och avslutningsvis tar **byggskedet** vid. Denna övergripande process illustreras nedan.

Figur 1. Trafikverkets planerings- och utbyggnadsprocess

Källa: Trafikverket

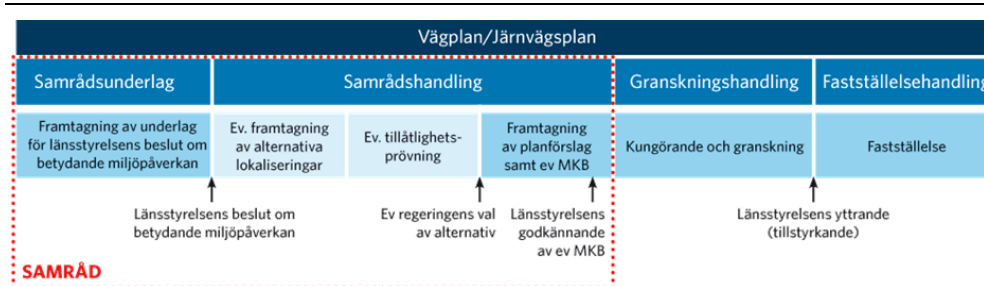
Planläggningsprocessen regleras i väglagen (1971:948) och lag (1995:1649) om byggande av järnväg. Den syftar till att förfarandet vid byggande av transportinfrastruktur ska få en god anknytning till övrig samhällsplanering och till miljölagstiftningen. Inledningsvis görs en **planläggningsbeskrivning**, med en preliminär bedömning av hur planläggningsprocessen bör utformas. Projektets ändamål, syfte och omfattning ska framgå av beskrivning. Vidare ska information finnas om vilka samråd som kommer att hållas och tidpunkten för dessa.

Planläggningsbeskrivningen uppdateras fortlöpande och ska finnas tillgänglig på Trafikverkets webbplats.

I planläggningsbeskrivningen ska även den nödvändiga samordningen med PBL och annan lagstiftning beskrivas, till exempel vilka tillstånd som ska hanteras enligt miljöbalken och vilka ändringar som behövs i **gällande detaljplaner**. Eftersom en väg eller järnväg inte får byggas i strid mot en detaljplan, ska väg- eller järnvägsplaner vara anpassad till gällande detaljplan. Om det inte är möjligt och om avvikelsen inte ryms inom kriteriet mindre avvikelse, ska detaljplanen ändras eller upphävas. Vid den slutliga fastställelseprövningen av en väg- eller järnvägsplan bör nödvändig planändring eller upphävande av detaljplan vara beslutad och helst också ha fått laga kraft.

En mer detaljerad illustration av de olika processtegen vid framtagning av väg- eller järnvägsplaner återfinns nedan.

Figur 2. Trafikverkets planläggningsprocess

Källa: Trafikverket

Samrådsprocessen pågår under hela planläggningsprocessen fram till kungörande för granskning. Samrådet har olika inriktning beroende på hur långt i planläggningsprocessen man kommit. Under processen kan såväl samrådskretsen som underlaget för samrådet variera. Antalet samrådstillfällen och typ av aktiviteter ska anpassas så att samrådskretsen ges möjlighet att förstå och påverka projektets inriktning, men formerna för samråd är inte preciserade i lagstiftningen. Resultatet av samrådsprocessen redovisas i en s.k. samrådsredogörelse, som utgör ett av underlagen till väg- eller järnvägsplanen. Den ska successivt uppdateras fram till dess att väg- eller järnvägsplanen kungörs.

Trafikverkets benämningar på en väg- eller järnvägsplans status i planläggningsprocessens framgång av ovanstående figur. **Samrådsunderlag** är benämningen på den status som planen har under planläggningens tidiga faser, till och med länsstyrelsens beslut om betydande miljöpåverkan. **Samrådshandling** är benämningen på den status som planen har vid utformning av lokaliseringsalternativ och vid planutformning.

Länsstyrelsen prövar om projektet kan antas medföra en **betydande miljöpåverkan (BMP)** tidigt i planeringsprocessen. Om så är fallet ska en **miljökonsekvensbeskrivning (MKB)** tas fram och samråd ska då ske med övriga statliga myndigheter, allmänheten och organisationer som kan antas bli berörda. Samrådet ska även avse innehåll i och utformning av MKB:n. Allmänheten kommer alltså in i samrådsprocessen först om projektet kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Om projektet inte antas medföra betydande miljöpåverkan, ska en mindre omfattande beskrivning av hälso- och på miljöpåverkan göras, benämnd **miljöbeskrivning**. Arbetet med MKB och miljöbeskrivning bedrivs integrerat med planläggningen och påbörjas när länsstyrelsen fattat beslut om huruvida projektet kan antas medföra BMP. MKB:n ska godkännas av länsstyrelsen. Detta gäller även ärenden som överlämnas till regeringen för tillåtlighetsprövning.

Som övergripande princip gäller att större väg- och järnvägsprojekt med stor påverkan på miljön och hushållningen med mark och vatten ska **tillåtlighetsprövas**. Vilka projekt som ska omfattas av denna prövning avgörs av

Regeringen. Som underlag för dessa beslut underrättar Trafikverket årligen regeringen om vilka projekt man anser ska tillåtlighetsprövas. Ett ärende om tillåtlighetsprövning överlämnas till regeringen när man tagit ställning till vilka alternativ som är rimliga och rangordnat dessa. Underlaget för tillåtlighetsprövning ska kungöras och hållas tillgängligt för granskning på motsvarande sätt som för väg- och järnvägsplan. Det innebär att allmänheten, miljöorganisationer med flera har möjlighet att lämna synpunkter på den rangordning som gjorts och på utredningen i övrigt.

Vid själva **utformningen av planförslaget** studerar och reglerar de detaljer för väg- eller järnvägsanläggningens utformning, tekniska lösningar, miljöskyddsåtgärder med mera som behövs för att klarlägga markbehoven. Under planeringsprocessen har Trafikverket rätt att få tillträde till fastigheter för att **genomföra förberedande mätningar och undersökningar** av till exempel arkeologi och markförhållanden i och intill den planerade sträckningen. Markägaren ska informeras i förväg och ersättning betalas om det skulle uppstå skador. När vägens eller järnvägens sträckning har klarlagts upprättas slutligen en väg- eller järnvägsplan där det bl.a. anges vilken mark som behöver tas i anspråk.

Efter att väg- eller järnvägsplanen anses vara upprättad och färdig inleds **granskningsfasen**. Planförslaget ska ha kostnadsberäknats och bedömts utifrån stads- och landskapsbild och natur- och kulturvärden, och länsstyrelsen ska ha godkänt MKB:n i de fall då en sådan krävs. Väg- eller järnvägsplanen har då status **granskningshandling**, det vill säga ett färdigt planförslag samt en slutlig samrådsredogörelse. Såväl väg- eller järnvägsplanen inklusive samrådsredogörelsen som miljöbeskrivningen eller MKB ska granskas. Trafikverket, eller den som avser att bygga väg eller järnväg, ska genom en kungörelse informera om möjligheten till granskning.

Efter granskningen ska byggansvarig (Trafikverket) sammanställa och kommentera alla skriftliga granskningssynpunkter i ett **granskningsutlåtande**. Granskningsutlåtandet ska bifogas väg- eller järnvägsplanen inför länsstyrelsens yttrande. I vissa fall kan granskningsutlåtanden innebära att det blir aktuellt med en ändring av planen. Vid större ändringar görs en förnyad granskning av det reviderade förslaget. Kungjord väg- eller järnvägsplan, kompletterad med MKB, samrådsredogörelse och granskningsutlåtande, sänds **till länsstyrelsen för yttrande**. Även regeringens beslut om tillåtlighet ska bifogas där detta är aktuellt.

I det avslutande processteget begärs **fastställelse av planen hos Trafikverket**. Inom Trafikverket är det regionkontoret som gör detta. De handlingar som lämnas för fastställelseprövning benämns **fastställelsehandling**. I samband med begäran om fastställelseprövning ska kommunikation ske, dvs. den som är part i ärendet ska underrättats och få tillfälle att lämna synpunkter. Kommunikationstiden är

normalt tre veckor. Om länsstyrelsen har tillstyrkt planen och om projektet har tillräcklig aktualitet, ska Trafikverket pröva frågan om att fastställa planen. Det är Trafikverkets centrala funktion Juridik och planprovning som gör detta. Om Trafikverket och en länsstyrelse har olika uppfattning ska Trafikverket överlämna frågan om att fastställa planen till regeringen. Ett beslut att fastställa en järnvägsplan upphör att gälla fem år efter det år då beslutet fick laga kraft om inte järnvägsbygget har påbörjats. För en vägplan gäller att ett beslut upphör att gälla fem år efter det år då beslutet fick laga kraft om inte vägens sträckning blivit tydligt utmärkt på marken och vägbygget har påbörjats.

Trafikverkets beslut att fastställa en väg- eller järnvägsplan får **överklagas till regeringen**. Trafikverket gör alltid en kungörelsedelgivning av fastställelsebeslutet. Överklagandetiden är tre veckor och börjar löpa två veckor efter det att beslutet om kungörelsedelgivning har tagits. Den som beslutet angår har rätt att överklaga, vilket regleras i förvaltningslagen, liksom sådan ideell förening eller annan juridisk person som avses i 16 kap. 13 § miljöbalken.

När en vägplan eller järnvägsplan fått laga kraft kan byggandet starta omedelbart och Trafikverket har då **rätt att förvärva mark** som behövs för vägen eller järnvägen. För en väg sker det genom så kallad vägrätt, som kan sägas vara en i tiden obegränsad nyttjanderätt. Någon förändring av fastighetsindelningen sker därför inte. Vägrätten innefattar rätt för väghållaren att dels bestämma över markens användning under den tid som vägrätten består, dels tillgodogöra sig grus eller liknande som finns inom vägområdet. För en järnväg förvärvar Trafikverket normalt marken med äganderätt eller servitut. Fastighetsägaren har också rätt att få mark förvärvad när planen har blivit fastställd. Det gäller både väg och järnväg. I båda fallen kan dessutom mark tas i anspråk med tillfällig nyttjanderätt under byggnadstiden.

Reglerna om ersättning finns i väglagen respektive lagen om byggande av järnväg. Båda lagarna hänvisar till expropriationslagens ersättningsregler, vilket innebär att ersättningsreglerna för väg och järnväg motsvarar varandra. Samma regler tillämpas vid frivilliga överenskommelser. Vid inlösen av en fastighet ska ersättningen motsvara fastighetens marknadsvärde plus 25 procent. Om det gäller en del av en fastighet ges ersättning för minskningen av marknadsvärdet plus 25 procent.

Trafikverket försöker i så stor utsträckning som möjligt att lösa ersättningsfrågorna på frivillig väg. Man kommer också överens med markägarna om ersättningar i de allra flesta fall. Etablerade normer eller värderingsmetoder när det gäller att bestämma ersättning för intrång på jord- och skogsbruksfastigheter används. Tillträde får ske omedelbart när arbetsplanen har vunnit laga kraft. Tillträde sker

alltså innan ersättningen är bestämd genom avtal eller, i undantagsfallen, beslutad av domstol.

Vid **tvist om ersättningen** för vägrätt är det mark- och miljödomstolen som avgör denna. Både Trafikverket och fastighetsägaren kan ansöka om att få ersättningsfrågan prövad. Vid järnvägsbyggande är det normalt genom en lantmäteriförrättning som Trafikverket får tillgång till mark enligt en fastställd järnvägsplan. Om en frivillig förhandling inte resulterar i någon överenskommelse beslutar lantmätaren om ersättning vid lantmäteriförrättningen. Även detta beslut kan överklagas till mark- och miljödomstolen.

Bilaga 2: Lagar

Väglagen (1971:948) (VL) reglerar möjligheterna att anlägga allmänna vägar med vägrätt och vägområdets avgränsning. Den reglerar också förutsättningarna för tillfälligt upplåtande av mark för vägändamål. Vägrätt innebär rätt att använda mark eller annat utrymme som behövs för vägen, trots att någon annan äger fastigheten. Vid byggande av väg ska vägen enligt VL få ett läge och utförande som gynnar ändamålet med minsta intrång, olägenhet och kostnad. Detta innebär att det är det minst ogynnsamma alternativet som ska väljas. Det ställs därmed inte något kvalitetskrav på lokaliseringen av det alternativ som väljs, exempelvis jämfört med plan- och bygglagen och miljöbalken som säger att marken även ska vara lämplig för ändamålet.

Enligt väglagen ska vissa typer av tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Länsstyrelsen beslutar även om betydande miljöpåverkan i vägplaner och järnvägsplaner samt godkänner miljökonsekvensbeskrivningar.

Lag om byggande av järnväg (1995:1649) (LBJ) reglerar byggande av spåranläggning för järnvägstrafik. Lagen tillämpas även på tunnelbana och spårväg. Vid planläggning och byggande av järnväg ska järnvägen få ett läge och utförande som gynnar ändamålet med minsta intrång, olägenhet och kostnad. Detta innebär att det är det minst ogynnsamma alternativet som ska väljas. Hänsyn ska tas till både enskilda och allmänna intressen. Det ställs inte något kvalitetskrav på det alternativ som väljs, vilket kan jämföras med exempelvis PBL och MB, som säger att marken ska vara lämplig. En järnvägsplan ska dock utformas så att de fördelar som vinnns överväger olägenheterna. Planen ska innehålla de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som behövs för att förebygga störningar. I lagen sägs att järnvägen inte får byggas så att det motverkar syftet med skyddsföreskrifter eller andra bestämmelser för användning av bebyggelse, mark eller vatten. På mark som är järnvägsmark får man inte utan tillstånd från Trafikverket uppföra byggnader eller anläggningar som väsentligt försvårar användandet av järnvägen. Till skillnad mot väglagen sträcker sig inte denna

begränsning av byggande utanför den mark som avsatts som järnvägsmark enligt järnvägsplan. Möjligheten att reglera järnvägstrafiken på samma sätt som vägtrafiken för att reducera störningar för omgivningen är mycket begränsad. (Infrastrukturrelaterade skyddsavstånd, 2010:088.)

Bilaga 3: Referenser

Rapporter

Norell, Leif, Markåtkomst och ersättning för vägar, järnvägar och kraftledningar i Norden, Lantmäteriverket, LMV-rapport 2007:13

SATSA delprojekt "Effektiva planeringsprocesser", Jon Hansson, (Projektledare), Effektiva planeringsprocesser för transportinfrastruktur, verktyg För samverkan - en idéskrift, Länsstyrelsen Stockholms län, Trafikverket m.fl., december 2011

Sonder, Nätutvecklingsprocessen för utbyggnad av region- och transmissionsnät, Kartläggning och nulägesanalys av nätutvecklingsprocessen för linje, 2022

Trafikverket, Transportsystemet i samhällsplaneringen Trafikverkets underlag för tillämpning av 3–5 kap. miljöbalken och av plan- och bygglagen, Publikationsnummer: 2020:078, 2020-08-27

Trafikverket i samarbete med Boverket och Sveriges kommuner och landsting, Åtgärdsvalsstudier – nytt steg i planering av transportlösningar, Publikationsnummer 2015:171, november 2015

Widegren Karin, Ledtider för elnätsutbyggnad – Internationella erfarenheter, En rapport framtagen på uppdrag av Energimarknadsinspektionen, Widegren Energy AB, 23,11 2022

Trafikverkets informationsbroschyrer

- Nya vägar och järnvägar – Så här planerar vi, Utgåva 2, mars 3
- Vad händer när en väg eller järnväg byggs?, mars 2013
- Väg eller järnväg på min mark – Hur får jag ersättning?, utgåva 4, nov 2020

Webbsidor

Svenska kraftnät, Systemutvecklingsplan
<https://www.svk.se/systemutvecklingsplan>

Trafikverket, Övergripande information om planeringsprocessen
<https://bransch.trafikverket.se/for-dig-i-branschen/Planera-och-utreda/planlaggningsprocessen/>

Trafikverket, exempel på projektsida, Norr Botniabanan

https://www.trafikverket.se/vara-projekt/projekt-som-stracker-sig-over-fler-lan/norrbotniabanan/#byggdagbok_umeadava

Intervjuer

- Intervju med företrädare för Göteborgs Stads Exploateringsförvaltning
- Intervju med företrädare för Kommunstyrelseförvaltningen och Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen, Oxelösunds kommun

Bilaga 3 Nationella utredningar som berör nätutvecklingsprocessen

Se separat dokument.

<https://ei.se/4.43e19b9d18779705cf77d55.html>

Bilaga 4 Bruttolista åtgärder

Inom regeringsuppdraget har Sweco, på uppdrag av Ei, hjälpt till att samla in och sammanställa åtgärdsförslag, som syftar till att minska ledtiderna i tillståndsprocessen. Åtgärdsförslagen har lämnats av berörda myndigheter, ett urval av nätägare och företag. Åtgärdsförslagen listats i tabellen nedan och är sorterade utifrån respektive steg i nätutvecklingsprocessen. Flera av åtgärderna som tagits fram av de olika aktörerna liknade varandra eller behandlade samma sorts problematik. De åtgärder som beskrev samma åtgärd eller berörde samma problematik sattes därför samman.

1 Nätutredning

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
1.1	<ul style="list-style-type: none">• Tidiga dialoger med länsstyrelsen och kommuner underlättar för planering inom den egna organisationen inför kommande projekt. Kan lyfta en del frågor tidigt i processen med bland annat kunskapsunderlagsmedskick med representanter från olika sakområden.• För stora och komplicerade ledningsprojekt med flera motstående intressen kan det vara bra att ha en tidig dialog med länsstyrelsen före samrådet.	Länsstyrelserna
1.2	<ul style="list-style-type: none">• Utredningen om nätutbyggnad tar lång tid, struktur/tidplan är otydlig.• Pågående arbete med nätutvecklingsplaner.• Nätägarna bör utreda snabbare om en ledning ska byggas eller inte.• Det krävs en tydligare tidsplan för att alla parter ska jobba mot samma mål.	Nätägare
1.3	<ul style="list-style-type: none">• Nätägaren behöver genomföra en gedigen lokaliseringsprocess för att planera sträckningen för att undvika så många intressekonflikter som möjligt.• Nyttja länsstyrelsens och statens underlag tidigt i processen. Planeringskatalogen, geoportalen, artportalen, fornsök etc.• Nätägarna kanske skulle kunna vara mer hjälpta med mer datorstöd.	Nätägare

2 Samråd & Ansökan

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
2.1	<ul style="list-style-type: none"> • Ett tidigt myndighetssamråd hålls med berörd nätägare och myndigheter som är involverade i nätutvecklingsprocessen. (T.ex. har Svenska kraftnät provat att genomföra flera myndighetssamråd innan vanliga samrådet). Om detta ska ske behöver Ei:s roll tydliggöras. Kanske ska det vara som för länsstyrelsen med en rådgivande del och en beslutande del. Det blir viktigt att vara noga med vilken roll Ei tar i samrådet. Enbart peka på vilka typer av utredningar som typiskt sett behövs, etc. • Att t.ex. Ei är med på samråd får inte betyda att Ei inte får ändra sig kring saker när väl ansökan är inne hos Ei. • Om Ei ska vara involverade tidigt i processen så är det bästa utanför det vanliga samrådet. Utan markägare och fastighetsägare. • Få med Ei tidigare i processen. • Har Lantmäteriet svårt att uttala sig redan i samråd baserat på den detaljnivå gällande intrång i fastigheter som samrådsunderlaget har? Deras roll kanske handlar om att yttra sig mer generellt över fastighetsägarnas synpunkter i samrådet, vad som är praxis. Å andra sidan kanske nätägarna har bra koll på det. • Får Ei som beslutsfattare vara med och påverka? Samma handläggare som är med i samråd är inte den som föredrar ärendet lägre fram? 	Ei
2.2	<ul style="list-style-type: none"> • Länsstyrelserna bör säkerställa att prövningar sker på en gemensam grund och basis. Att länsstyrelsen inte kommer med ny info i Ei:s remiss. Tydligare riktlinjer hur länsstyrelsen ska utreda inför samrådssvar. • Länsstyrelsen beslutar om behov av inventering, Ei kan inte begära att inventering krävs om länsstyrelsen inte tycker det. • Samordna svaren från länsstyrelsen där helheten tydliggörs. • Länsstyrelsegemensam vägledning kring kunskapsunderlag krävs. Vägledningen kan röra till exempel inventeringsbehov och utförande. • Samsyn på länsstyrelserna för att slippa en dubbelprövning av 12:6-samråd. Tydligt uttala en tolkning om behovet av 12:6-samråd efter en koncessionsprövning. • Tydliggörande (likt Plan- och bygglagen) – Vilka sakområden förväntas länsstyrelsen ge sin syn kring. • Tidigare och bättre samordning mellan berörda myndigheter. Tydliga kravställningar som är tydligt motiverade och som endast varierar över tid till följd av förändrad rättspraxis eller lagändring. 	Länsstyrelserna
2.3	<ul style="list-style-type: none"> • Ta fram vägledning kring vad som behöver utredas och inventeras i olika typer av områden, naturtyper, för olika typer av ledningar osv. Dessa ska nätägare ha när de påbörjar ett ledningsprojekt och ska tillhandahållas av Ei. • Arbeta in effektiv hantering av frågor som rör arter och vad som behövs i en ansökan. Länsstyrelsen ser till att förmedla all information kring känsliga arter och områden redan vid samråd. 	Länsstyrelserna

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
2.4	<ul style="list-style-type: none"> Den nya lagen om konsultationsordning för det samiska folket innebär att en ny process måste implementeras hos Ei. Konsultation ska ske med Sametinget om de vill ha det. Detta täcks inte in i samtal innan remiss. Ei arbetar med att ta fram formerna för konsultationerna och implementera lagstiftningen i tillståndsprocessen och så att det ska påverka ledtiderna så lite som möjligt 	Ei
2.5	<ul style="list-style-type: none"> Väl genomförda samråd kan leda till att konsultationen går snabbare och blir mindre omfattande än vad den blir om det funnits brister i samrådet och begäran om konsultation kanske minimeras. 	Nätägare
2.6	<ul style="list-style-type: none"> Tydliggöra, kravställa och kommunicera vilket underlag som krävs vid ett kompletterande samråd. Bör tas fram tillsammans med nätägare. 	Länsstyrelserna
2.7	<ul style="list-style-type: none"> Tydliggörande om eventuella följdprövningar tidigt i processen. 	Länsstyrelserna
2.8	<ul style="list-style-type: none"> Inventeringar bör ske tidigt i processen (Ligger på nätägaren, länsstyrelsen kan påtala detta om den ser brister, alternativt positiva kring att processer ska dra igång tidigt och parallellt, artskydd och Natura 2000 främst). Nätägare måste planera inventeringar och utredningar så att de görs vid rätt tid och tillräckligt många gånger för att kunna användas vid bedömningar av påverkan. Nätägare bör redovisa en tidsplanering för inventeringar och utredningar i samrådet. Inventeringar kan behöva göras under olika tider på året beroende på vad det är man letar efter, vissa inventeringar behöver göras flera gånger för att få med de mellanårsvariationer som ibland kan vara ganska stora, t ex för fåglar. 	Nätägare
2.9	<ul style="list-style-type: none"> Prioritera undersökningar/utredningar som inte kräver fältbesök underlättar totala ledtiden om de görs tidigt i processen (Kan finnas risk om det visar sig att något alternativ väljs bort). Om möjligt att jobba på flera alternativ parallellt. 	Nätägare
2.10	<ul style="list-style-type: none"> Beställar-/nätägarförhållande bör klargöras och tydliggöra rollerna för inblandade parter i processen från början. Formell motpart i samråd och BMP är enbart nätägaren eller dennes ombud. 	Nätägare
2.11	<ul style="list-style-type: none"> Marktillträde och kommunikation (nätägare med berörda sakägare). Klargöra rutiner kring markåtkomst för undersökningar. I samband med/under samrådsprocessen för en ny ledning så ställer länsstyrelsen ofta krav på att olika typer av utredningar/inventeringar ska genomföras i fält. I samband med att de ställer dessa krav så borde de även ge nätägaren rätt till/tillstånd för att utföra dessa utredningar i fält. Länsstyrelsen ger rätt till/tillstånd för projektering och inventering i fält (okulär) i samband med samråd. Detta inkluderar även rätten att få färdas med personbil på enskilda vägar. Ei behöver hitta ett snabbt och effektivt sätt att hantera frågor om tillträde till mark för undersökningar. 	Nätägare, Länsstyrelserna, Ei

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
2.12	<ul style="list-style-type: none"> • För stora komplicerade ledningsprojekt med flera motstående intressen kan det vara bra att ha en dialog med länsstyrelsen före samrådet, men det ska inte göras i alla typer av ledningsärenden. • Dialog mellan nätägare och länsstyrelsen innan samråd där länsstyrelsen är rådgivande under processen för att stämma av omfattning på alternativutredning, förordat alternativ, inventeringsbehov etc. • Vid rennäringsintresse och BMP bör kanske länsstyrelsen efterfråga expertis från länsstyrelserna i Jämtland, Västerbotten och Norrbotten. • Länsstyrelsen skulle kunna vara mer rådgivande, bättre dialog mellan länsstyrelsen och nätägare. 	Länsstyrelserna
2.13	<ul style="list-style-type: none"> • Ei har en tät dialog med nätägaren vid komplexa ärenden som sker så fort en fråga dyker upp för att minska behov av kompletteringar. Kanske inte heller behöver dokumenteras. 	Ei
2.14	<ul style="list-style-type: none"> • Kulturvärdesinventering (etapp 1) samt arkeologisk utgrävning (etapp 2) handlas upp och hanteras av nätägaren i stället för länsstyrelsen 	Nätägare
2.15	<ul style="list-style-type: none"> • Försvarsmakten måste utse någon samrådspartner med mandat. Regering bör ge Försvarsmakten i uppdrag att delta och möjliggöra för nätägarna att komma fram i Norrbotten. • Få med länsstyrelsen och Försvarsmakten på samma möte. 	Försvarsmakten
2.16	<ul style="list-style-type: none"> • Teknikval: Tydliggör när det är givet att utreda både luft- och markkabel och när det inte är givet. Exempel är att Norge har gjort så. Finns kopplingar till Klimaträttsutredningen och Elektrifieringsstrategin. • Förhandsbesked av något slag från Ei i tidigt skede (inför samråd) om att ledningen (145 kV) lämpligast byggs i luft. • Utred möjligheten att införa förval på teknik för högre spänningsnivåer. Teknikval, luftledning mot markkabel. • Nätägaren behöver inte presentera alla olika teknikval (både luftledning och markkabel) i ansökan när det är uppenbart att markkabel inte är ett alternativ. Då presenteras alternativet endast i inledningen i samrådet. • Ei skulle kunna vägleda nätägarna mer kring alternativredovisning. • För att Ei ska kunna ha bra beslutsunderlag kanske man behöver ta in en konsult som jobbar fram ett beslutsunderlag. • Om svaret på teknikutförande ska vara löst vid samråd så ska det vara löst baserat på de tekniska delarna, inte miljöperspektivet. Miljöperspektivet ska hanteras när ansökan kommer in till Ei. Om detta ska gå att tydliggöra behövs troligen författningsförslag. 	Ei
2.17	<ul style="list-style-type: none"> • Ärendehantering hos länsstyrelsen: För att få en tydlig röd tråd och samlad hantering under hela tillståndsprocessen borde det vara ett och samma ärendenummer under processen samt att det kan tas ut i tidigt skede när tidig dialogen inleds. 	Länsstyrelserna

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
2.18	<ul style="list-style-type: none"> Genomföra dialogmöte med länsstyrelsen och kommuner efter inkommit yttrande under samrådet. Gå igenom de huvudsakliga synpunkterna, få det presenterat muntligt, möjlighet till dialog. Få ökad förståelse för varandra. 	Länsstyrelserna
2.19	<ul style="list-style-type: none"> Projektinformation på Ei:s hemsida. Berörda markägare kan följa projektets framdrift samt kan via formulär skicka in eventuella frågor. Handlingar såsom samrådsredogörelsen läggs ut på denna sida. 	Ei
2.20	<ul style="list-style-type: none"> Nätägarna utreder dispenser³ innan/medan ansökan skickas till Ei/handläggs av Ei. Länsstyrelsen behöver vara involverad och göra den bedömningen innan ansökan kommer till Ei. Åtgärden kräver troligen lagstiftning för att det ska vara tydligt och att nätbolagen ska våga göra parallellt arbete. Ett alternativ är att det är utrett tills Ei skickar ansökan på remiss. Nätägarna ser till att vissa tillstånd är utredda och godkända innan ansökan kommer in till Ei. Länsstyrelsen behöver vara involverad och göra den bedömningen innan ansökan kommer till Ei. Kan det vara bra att använda åtgärden på ställen där sträckningen framför allt är låst på grund av områden som kräver tillstånd? Det finns ett värde i att få dispenser godkända innan ansökan skickas till Ei. När Ei har fattat beslut så är ju sträckan ganska självklar och dispenser kanske oftast ges då. Det kan ibland upplevas som lite för sent att komma och söka dispenser efter att sträckan ändå är satt, det kanske ska få styra i större utsträckning? Dispenser och tillstånd som eventuellt ska sökas behöver samordnas. 	Nätägare
2.21	<ul style="list-style-type: none"> Ei och länsstyrelserna pratar ihop sig tidigt i processen för att klargöra vad som krävs i ansökan. Det kanske kräver att man tydliggör länsstyrelsens roll i regleringsbrev eller liknande. Det kan även behövas en formell struktur för det på något sätt så att det inte blir olika beroende på länsstyrelse. Ei och länsstyrelsen har en tidig dialog ungefär i samrådsstadiet för att reda ut vad som kommer krävas från nätägaren. Direktkontakt mellan handläggare på Ei och länsstyrelsen. 	Ei
2.22	<ul style="list-style-type: none"> Tydliggöra för sakägare vart och när de faktiskt har möjlighet att påverka och ha synpunkter. Exempelvis är det ju sällan någon idé att överklaga teknikvalet när ärendet är hos Lantmäteriet. Tydliggörande handlar också om att många markägare inte förstår varför de ska yttra sig igen vid remiss när de sagt något i samråd. Delgivning av beslut genomförs på ett tidseffektivt sätt och endast när det är nödvändigt. Nätägaren tydliggör i samrådsinbjudan (brevet) de frågor nätägaren förvänta att få svar på (t.ex. om huruvida planerade skyddsåtgärder är väl valda). Tydliggör att nätbolagen förväntar att representanter från olika sakområden ska medverka i yttrandet. Nätägaren bygger rimliga förväntningar hos sakägarna/intressenterna vid samråd. 	Ei

³ Ex. på dispenser är naturreservat, nationalparker, naturminnen, biotopskyddsområde, djur- och växtskyddsområde, vattenskyddsområde.

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
2.23	<ul style="list-style-type: none"> • Genom hela nätutvecklingsprocessen använda personnummer i större utsträckning för att underlätta och effektivisera. Exempelvis använda personnummer på markägare i ansökan. Då kan samrådsinbjudan och delgivning ske via exempelvis Mina meddelande i Kivra eller levereras till folkbokföringsadressen. Myndigheter behöver få i uppdrag från regeringen att använda personnummer i större utsträckning. • När lagen ändrades i augusti 2021 hade man föreslagit att göra som i Plan- och bygglagen. Där kungörelsen innebär delgivning, så blev det inte. • Kan underlätta om det i lag tydliggörs att nätägare får använda personnummer utan att få problem med GDPR. 	Ei
2.24	<ul style="list-style-type: none"> • Harmonisera benämning av olika begrepp. Exempelvis använda samma standard vid benämning av spänning. Exempelvis verkar betydelsen av "sakägare" vara olika beroende på instans. • Ett alternativ vore att bara kräva in konstruktionsspänning om det planeras att använda en annan än den som rekommenderas i standarden. Om inget annat har angetts kan man då utgå från standarden. 	Ei
2.25	<ul style="list-style-type: none"> • Få nätägare att alltid använda Ei:s digitala verktyg DINKEL när koncessionsansökan skickas in. Föreskriva att ansökan ska lämnas in via DINKEL. • Genomföra en workshop om DINKEL. 	Ei
2.26.	<ul style="list-style-type: none"> • Göra beskrivning av vad ansökan ska innehålla mer pedagogisk att förstå samt förtydliga att Ei efter en inlämnad ansökan som uppfyller formella regler kan ställa de frågor som Ei behöver få svar på för att kunna göra bedömningen enligt miljöbalken. Detta för att minimera behov av kompletteringsrundor. 	Ei
2.27	<ul style="list-style-type: none"> • Nätägare är tydligare med vilket stöd de behöver för att veta vilket underlag som ska skickas in till Ei och hur upphandling ska hanteras bäst. 	Nätägare
2.28	<ul style="list-style-type: none"> • Nätägarna tar reda på allt de behöver för att undvika överklaganden senare i processen för att minska risk för överklaganden senare i processen. 	Nätägare
2.29	<ul style="list-style-type: none"> • Förundersökningstillstånd för markundersökningar i ett tidigt skede, t.ex. Ei handlägger och beslutar om rätt att markundersöka innan koncessionsbeslut. Jfr åtgärd 2.11. 	Ei

3 Prövning av nätkoncession för linje

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
3.1	<ul style="list-style-type: none"> • Behov av effektivare hantering av kommunernas remissrundor. Ett förslag att lösa detta på är att skicka remisser enligt årshjul som kommunerna arbetar utifrån. Om remisserna skickas ut samma vecka i flera ärenden med samma svarstid (samma datum) så blir det lättare och effektivare för både Ei och kommunerna. Exempelvis skickas remisser ut första veckan varje månad för att ha sista svarsdag om 8–12 veckor, samma svarsdag för alla remisserna som skickas den månaden. Alla remisser som kommer ut i januari har samma svarstid i mars och alla remisser i februari har samma svarstid i april. Det kanske gör att kommunerna kan planera lättare och också bevaka om de har missat att svara på någon remiss. På ei.se borde man kunna få upp remisser med start/svar JANUARI, FEBRUARI, MARS osv. och kunna sortera på kommun. • Kan kommunernas del i remiss snabbas på genom att kolla med kommunerna hur de ställer sig till ledningen i ett tidigare skede. Idag kan anstånden för remisstiden bli långa på grund av att kommunerna styrs av deras sammanträden. 	Ei
3.2	<ul style="list-style-type: none"> • Det är lång tid för prövning av ändringar enligt 2 kap. 28 § ellagen. Förslag är att hantera ändringar enligt 2 kap. 28 § ellagen lika fort ansökan om förhandsmedgivande enligt 2 kap. 8 §. 	Ei
3.3	<ul style="list-style-type: none"> • Generellt långa tider eftersom ärenden är liggandes utan hantering. Gäller både innan ett ärende påbörjats och mellan att remissen är avslutad och Ei skickar ut yttrande för bemötande. Minimera tiden där ärenden ligger obehandlade. • Tidsatt handläggning. 	Ei
3.4	<ul style="list-style-type: none"> • Inför systemperspektiv som en del av helhetsbedömningen. • Prövningen vid en koncessionsansökan görs endast utifrån den enskilda ledningen, hänsyn tas inte till helhets- eller systemperspektiv vilket för nätägaren är viktigt för att kunna planera och bygga ett långsiktigt hållbart nät. I prövningen av en ledning väger varje enskilt lokalt intresse tungt och ingen hänsyn tas i bedömningen till de positiva effekter som ledningen avser leda till, t ex. klimatnytta, samhällsutveckling etc. Detta gäller flera myndigheter såsom länsstyrelsen och Ei samt kommuner. Prövningen vid en koncessionsansökan görs endast utifrån lokal påverkan på naturvärden och inte utifrån länsstyrelsens hela uppdrag. Hänsyn tas inte till helhetsperspektivet att en långsiktigt hållbar nätutbyggnad möjliggör den gröna omställningen och uppfyllandet av klimatmålen. Länsstyrelsen väger inte in andra statliga intressens påverkan för planeringen av nätutbyggnaden, t.ex. Försvarsmaktens och Trafikverkets intressen. Översyn av nuvarande prövningsordning för nätkoncession när det gäller både prövande myndighet och prövningens omfattning. Att för transmissionsnätet förändra koncessionsprövningen så att den i större utsträckning fokuserar på åtgärder som har en sammanhängande betydelse för systemet genom att de samverkar för att uppnå syftet med förstärkningarna. En sådan koncessionsprövning skulle kunna avse ett antal ledningar utifrån vad nätägaren bedömer ha sammanhängande betydelse, dvs. i vissa fall en eller två ledningar och i andra fall mer omfattande omstruktureringar. 	Ei

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
3.5	<ul style="list-style-type: none"> • Förutsättningarna kring vad som krävs för att få en koncessionsansökan godkänd är inte tillräckligt tydliga då kraven höjs och detaljnivån skärps löpande. Tydligare krav och vägledning redan från start. Tydliga kravställningar som är tydligt motiverade och som endast varierar över tid till följd av förändrad rättspraxis eller lagändring. • Risker vid förkortade svarstider hos länsstyrelsen. Med för kort tid för bedömning riskerar vissa frågor att missas vid internremittering vilket kan få följder senare i processen som drar ut än mer på totala tiden – exempelvis behov av omfallsplanering och nya ledningsalternativ. Att naturvårdsverket tydliggör vägledning om specifika miljöbedömningar och särskilt riktar mot elektrifieringsstrategin (vägledning mot såväl länsstyrelsen som nätägare). 	Ei
3.6	<ul style="list-style-type: none"> • Utreda ett antal brister i ellagen som påverkar tillståndprocessernas effektivitet såsom att en liten ändring invid en station följer samma process som en ny koncession och att rättsskydd saknas. 	Ei
3.7	<ul style="list-style-type: none"> • Harmonisera det kartmaterial som används genom hela nätutvecklingsprocessen. Exempelvis vid Ei:s remisser efterfrågas tydligare kartor. En fundering kopplat till denna åtgärd är att eftersom exempelvis Ei och Lantmäteriet beslutar om olika saker och på olika detaljgrader så behöver kartorna vara olika. Exakta stolplaceringar kommer senare i processen, vilken kan vara en anledning till att det är bra att kartorna inte är harmoniserade. • Kan osäkerheterna för mottagaren vid remiss tas bort genom att ha ett tydligare brev vid remiss om att Ei begär kartor i skala 1:50 000? • Påbörja viss utredning innan koncession med stöd av 17 § ledningsrättslagen (t.ex. framtagande fastighetsförteckning och utkast till karta samt att få ledningsägare att ansöka om åtgärder innan förrättning t.ex. fastighetsbestämning). • Tydliggör vad som krävs för medgivande enligt 17 § ledningsrättslagen. • Ärenden kring ledningsrätt tas inte upp för prövning om inte giltigt koncessionsbeslut finns. 	Lantmäteriet
3.8	<ul style="list-style-type: none"> • Ledningsgators värden för biodiversitet bör utredas och nyttjas 	Ei
3.9	<ul style="list-style-type: none"> • Prioritera klimatnytta, ge förtur för detta. 	Ei
3.10	<ul style="list-style-type: none"> • Inför Kortare ledtider på fler projekt. 	Ei
3.11	<ul style="list-style-type: none"> • Bekräftelse på inkomna yttranden (i huvudsak via mailsvar) med hänvisning till nätägares bemötande i samrådsredogörelsen som läggs upp på projektsidan på hemsidan. Ei bör skicka över alla inkomna yttranden när remisstiden gått ut och samtidigt informera om någon part begärt anstånd. 	Ei
3.12	<ul style="list-style-type: none"> • Onödigt många blir involverade i samråd. • Förslag att Lantmäteriets fastighetsägarförteckning används av Ei vid remiss och att Lantmäteriet flyttar sin uppgift att ta fram förteckningar sent i processen till innan ansökan skickas till Ei. 	Ei

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
3.13	<ul style="list-style-type: none"> • Parallellställa koncessionsprocessen och ledningsrätt i större utsträckning. Skulle kunna övergå att detta är huvudregeln alltid och på så sätt skapa större förståelse hos markägare? Genom att parallellställa det mer kanske det även ger ett tydligare forum för markägare att diskutera specifika detaljfrågor om deras mark som Ei inte kan svara på. • Påbörja viss utredning av ledningsrätt innan koncession med stöd av 17 § ledningsrättslagen (t.ex. framtagande fastighetsförteckning och utkast till karta samt att få ledningsägare att ansöka om åtgärder innan förrättning t.ex fastighetsbestämning). • Påbörja ledningsrättsprocess parallellt med koncessionsansökans handläggning och eventuell överklagan, t.ex. påbörjad ledningsrättsprocess innan Ei fattat beslut om koncession alternativt direkt efter Ei:s beslut men innan beslutet vunnit laga kraft. 	Ei
3.14	<ul style="list-style-type: none"> • Att myndigheternas ansvar tydliggörs med avseende vilken information vilken myndighet kräver in. I vissa fall kräver Ei in information som en annan myndighet/instans behöver senare i processen. Exempelvis begär Ei idag in uppgifter om teknik som Elsäkerhetsverket behöver för att göra sin bedömning. Viss information behöver Ei för att anse att ansökan är komplett. Däremot är viss komplettering enbart materiell och inte formell, därmed kanske det kan tas parallellt med att ansökan är ute på remiss? • Det behöver tydliggöras mer i vad som är formella krav och vad som är materiella krav. 	Ei
3.15	<ul style="list-style-type: none"> • Om kompletteringar har gjorts och nya bilagor har skickats in från nätägare som innehåller ny information blir plötsligt MKB fel. Det är missvisande för de som får materialet i remissen. Lösning kan vara att Ei kräver in uppdaterad MKB efter att ny info inkommit från nätägaren. Ei måste pröva enligt miljöbalken så viss komplettering kring miljöpåverkan behövs. • Länsstyrelsen och Ei harmoniserar sin process så att man gör en likartad bedömning om BMP oavsett var det är någonstans. • Ei:s prövning av liten MKB ska generellt inte behövas ställas inför samma kompletteringskrav som en "stor MKB". • Alla möjliga miljöeffekter i 6 kap. 2 § miljöbalken är inte väsentliga miljöeffekter i det enskilda fallet som en liten MKB ska innehålla. Viktigt är att göra skillnad på formella och materiella kompletteringar. • Tydliggöra i samrådsunderlag och MKB, genom eget avsnitt, om ytterligare tillstånd enligt miljöbalken kommer krävas. • Att Ei och länsstyrelsen ska ha en likartad bedömning om BMP kanske kan skapas innan samråd vid ex. myndighetssamråd. Ei begär in mer och mer underlag i ansökningar kring flera olika ämnesområden än vad som kan anses nödvändigt. Dialog mellan Ei, länsstyrelse och kommun för att skapa samsyn om allt ovan och beviljande av tillstånd/dispenser. Om något ytterligare underlag krävs inför de ansökningarna. 	Ei
3.16	<ul style="list-style-type: none"> • Utredning behövs för att få vägledning i magnetfältsfrågan. Finns kopplingar till klimaträttutredningen. 	Ei

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
3.17	<ul style="list-style-type: none"> • Sätta i gång tillståndsprocessen utan att investeringsbeslutet formellt är taget likt "Fingrid" även om de har avsatt mark för transmissionsnät eller att nätägare åtar sig andra åtgärder som inte måste vänta på koncessionsbeslut exempelvis att upphandla entreprenad. • Få nätägarna att ta större risker och exempelvis upphandla entreprenad tidigt då Ei bara underkänt en handfull ärenden de senaste åren. 	Nätägare
3.18	<ul style="list-style-type: none"> • Tydliggörande mellan miljöprövning och lämplighetsprövning. Tydliggöra vad Ei ska bedöma när ansökan kommer in och vad som redan är utrett. • Förenkla förståelsen av vad Ei ska pröva. 	Ei
3.19	<ul style="list-style-type: none"> • Ei beslutar om förtida tillträde till mark för undersökning. Ei beslutar enligt 2 kap 57 § ellagen att en undersökning får påbörjas innan beslut om tillträde har vunnit laga kraft 	Ei
3.20	<ul style="list-style-type: none"> • Effektivisera Ei:s hantering av artskyddsfrågor genom att kunniga handläggare med spetskompetens går in direkt i inkommen handling och granskar detta. 	Ei
3.21	<ul style="list-style-type: none"> • "Enkla" ärenden tar lika lång tid som mer komplicerade ärenden och det finns behov för en snabbare prövningsprocess. Alternativ hantering för att hantera enklare ärenden snabbare, t.ex. olika spår för ärenden med BMP eller inte BMP. • Justera vilka typer av ledningar som alltid ska vara BMP. Att det är fler än de som är över 15 km och 220 kV som står i miljöbedömningsförordningen idag. • Använda mer exempel där BMP alltid kan antas för att snabba på processen. • Sätta en maxtid till 4 veckor för beslut om BMP. 	Ei
3.22	<ul style="list-style-type: none"> • Förenklad remiss vid mindre ändring av ledningssträckningen vid omprövning/förlängning för att minska tiden för remiss hos Ei. • Om inte BMP borde man kunna remittera enbart med kungörelse samt länsstyrelse och kommun. 	Ei
3.23	<ul style="list-style-type: none"> • Långa ledtider för mindre utlandsledningar av mindre betydelse. Förslag att Ei får ta beslut för mindre utlandsledningar av mindre betydelse, som annars har långa ledtider. Det borde inte regeringen behöva bli inblandad i. 	Ei
3.24	<ul style="list-style-type: none"> • Samordna Trafikverkets processer i samband med Ei:s remisser. 	Ei

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
3.25	<ul style="list-style-type: none"> Ei ger rätt till/tillstånd för projektering och inventering i fält (som innebär fysisk åverkan på fastigheten) i samband med inskickad koncession alternativt beviljad koncession. Efter inskickad koncession så avses detaljprojektering genomföras för att kunna fastställa mer exakt vilka ledningsåtgärder som ska vidtas. Dessa detaljprojektering innebär att man behöver borra, gräva, mäta, röja etc. – dvs. fysisk åverkan på berörd fastighet. I samband med detta kan man även behöva utreda eventuell åverkan på kulturmiljö, en så kallad arkeologisk utredning etapp/steg 2 där utgrävningar etc. behöver vidtas. För detaljprojektering likväl arkeologisk utredning etapp/steg 2 krävs tillstånd för att utföra dessa åtgärder. I samband med att koncessionsansökan skickas in alternativt beviljas kan Ei ge nätägaren tillstånd för att utföra dessa åtgärder. 	Ei
3.26	<ul style="list-style-type: none"> Otillräckligt underlag för Lantmäteriet att utreda sitt samrådsbehov: Att nätägare skickar med de tillstånd som krävs enligt koncessionsansökan och redan har sökts tillsammans med ansökan om förrättning till Lantmäteriet, då detta är nödvändigt underlag för att kunna bedöma samrådsbehov. 	Nätägare
3.27	<ul style="list-style-type: none"> Längre tider för start och slut av åtgärder i beslut från länsstyrelsen avseende dispenser och tillstånd. Länsstyrelsen sätter ofta att åtgärden (byggnationen) ska vara påbörjad inom 2 år och slutförd inom 5 år. Det blir omöjligt att hålla med nuvarande projekttider. 	Länsstyrelserna

4 Projektering, rättigheter, tillstånd, dispenser

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
4.1	<ul style="list-style-type: none"> Lantmäteriet upprättar en tjänst för att ta fram fastighetsägare som smidigt kan användas genom hela nätutvecklingsprocessen. Lantmäteriet uppdaterar informationen i fastighetsregistret, t.ex. outhämta eller delvis outhämta samfälligheter. 	Lantmäteriet
4.2	<ul style="list-style-type: none"> Lantmäteriet gör markåtkomsten. Förslaget innebär att det frivilliga markupplåtelseerna utgår och markåtkomst säkras genom ledningsrätt som är ett tvingande beslut. 	Lantmäteriet
4.3	<ul style="list-style-type: none"> Nätkoncessionsärenden får förtur i domstol och hos Lantmäteriet. 	Lantmäteriet
4.4	<ul style="list-style-type: none"> Tätare dialog mellan Lantmäteriet och nätägaren för att undvika att ledningsrättsärenden överklagas pga. att frågor inte har diskuterats igenom innan beslut. Nätägare och Lantmäteriet bör så snart som möjligt efter att handläggningen av en ledningsrättsförrättning påbörjas och inventering genomförts utbyta information gällande berörda fastighetsägare. 	Lantmäteriet
4.5	<ul style="list-style-type: none"> Möjliggöra att ärenden hålls öppna till detaljprojekteringen är klar för att ledningsrättsbeslut tas innan detaljplanering kan utföras. Nätägare kan därför behöva söka ny förrättning efter detaljprojekteringen är klar. 	Lantmäteriet

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
4.6	<ul style="list-style-type: none"> • Mer resurser till Lantmäteriet (fler handläggare) möjliggör snabbare handläggning. • Mer resurser/ökad finansiering (Se Trafikverkets ”omfattande infrastrukturinvesteringar” och Regeringens beslut om ersättning inom vissa frågor kopplade till infrastruktur, Elektrifieringsstrategin innebär troligtvis finansiering för genomförande hos länsstyrelserna. • Säkerställa resurser så att ärendena inte behöver bli liggande utan handläggning. • Samma handläggare bör följa ärendet från början till slut, så att inte flera ska behöva läsa in sig på ett ärende. • Säkerställa tillräckliga resurser hos prövande myndigheter. 	Lantmäteriet, Länsstyrelserna, Ei
4.7	<ul style="list-style-type: none"> • E-ansökan för juridiska personer inkl. möjlighet att komplettera för att minska mängden ofullständiga ledningsrättsansökningar från ledningsägaren. 	Lantmäteriet
4.8	<ul style="list-style-type: none"> • Återanvänd utredningar som gjorts i andra ärenden för att minska tiden för utredning av ledningsförrättning. 	Lantmäteriet
4.9	<ul style="list-style-type: none"> • Utveckla och enas om rutiner för internt arbetssätt för förrättningslantmätare gällande outhärdade samfälligheter och avtalsrättigheter. 	Lantmäteriet
4.10	<ul style="list-style-type: none"> • Undersöka om Ei och Lantmäteriet kan samarbeta kring sakägarförteckningarna. 	Lantmäteriet
4.11	<ul style="list-style-type: none"> • Tydliggöra tolkning när Lantmäteriet ska samråda och utveckla rutin så att förrättningslantmätare motiverar om Lantmäteriet inte ska samråda. 	Lantmäteriet
4.12	<ul style="list-style-type: none"> • Jämför intern/extern värdering: undersök vilka incitament som styr valet av värderare, samt jämför för- och nackdelar med intern/extern värderare. 	Lantmäteriet
4.13	<ul style="list-style-type: none"> • Värderingsmomentet tar lång tid: Använd enstegsprocessen i högre utsträckning: värdera före byggnation och avsluta ledningsrättsärendet. 	Lantmäteriet
4.14	<ul style="list-style-type: none"> • Värderingsmomentet tar lång tid: Lämna ansvaret för värderingen av efterföljande byggsador åt parterna att reglera. 	Lantmäteriet
4.15	<ul style="list-style-type: none"> • Utbildning i delgivning för att kompetenshöja när kungörelsedelgivning kan användas för att minska risken för att ofullständig delgivning (pga. svåra fall) blir handlägningsflaskhals. 	Lantmäteriet
4.16	<ul style="list-style-type: none"> • Kan använda stämningssman tidigare i stället för att skicka brev och ringa vid uteblivet svar. 	Lantmäteriet
4.17	<ul style="list-style-type: none"> • Villkorat kommande EU-lagstiftning som är på väg in, kommer man kunna förenkla delgivning genom användningen av e-legitimationer för personer i andra länder i framtiden och undvika att ofullständig delgivning blir handlägningsflaskhals. 	Lantmäteriet

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
4.18	<ul style="list-style-type: none"> Bryta ut fastigheter. Ledningsrätt enbart på vissa fastigheter. Resterande fastigheter kan hanteras efter byggnation. För att undvika att fastigheter/delsträckor med markåtkomst- eller delgivningsproblematik blir handläggningsflaskhals. 	Lantmäteriet
4.19	<ul style="list-style-type: none"> Utveckling av Lantmäteriets kartprogram Geosecma (inventeringsfigurer). 	Lantmäteriet
4.20	<ul style="list-style-type: none"> Utveckla bättre digitala sammanträdeslösningar. 	Lantmäteriet
4.21	<ul style="list-style-type: none"> Enstegsprocess med förtida tillträde och avslutningsbeslut (ledningsägaren väljer/yrkar). Idag kan överklagan göras i olika steg i processen (många olika beslut att överklaga) samt att byggskadehantering inom ramen för förrättning innebär extra moment: 	Lantmäteriet
4.22	<ul style="list-style-type: none"> För att minska otydliga beslut vid överklagandehantering: Löpande förbättring av handläggningsstöd till förrättningslantmätare, mallar och handledningar, samt arbete med ständiga förbättringar inom de handläggande teamen. 	Lantmäteriet
4.23	<ul style="list-style-type: none"> Omvandling (16 § ledningsrättslagen) och ev. lagutveckling för förenklad hantering. 	Lantmäteriet
4.24	<ul style="list-style-type: none"> Lantmäteriet ska kunna inhämta inskrivna servitut som ska upphävas i samband med en ledningsrättsförrättning direkt från fastighetsinskrivningen 	Lantmäteriet
4.25	<ul style="list-style-type: none"> Ge Lantmäteriet rätt att sätta elnätsutbyggnad som förtur. Lantmäteriet kan använda sitt snabbspår vid handläggning i större utsträckning. 	Lantmäteriet
4.26	<ul style="list-style-type: none"> Tidsvillkoren för andra tillstånd och dispenser som behövs genom processen harmoniseras med nätkoncessionens beslut. Exempelvis att nätägaren ska beviljas strandskyddsdispens i samband med koncessionsbeslutet. Förslag att ändra lagstiftningen så att strandskyddsdispens inte behöver sökas vid kraftledningsbyggnationer (jfr väg och järnväg). 	Länsstyrelserna

5 Byggnation

Inga förslag har haft Byggnation som huvudprocessteg.

6 Övrigt

Nr	Åtgärd	Ansvarig aktör
6.1	<ul style="list-style-type: none">Införa riksintresse för elnät, elnätsutbyggnad. Exempelvis riksintresse för eldistribution eller riksintresse för ledningar. Antingen generellt eller lokaliserat.	Ei
6.2	<ul style="list-style-type: none">Att nätägarna i större utsträckning lyfter fram ledningens syfte och vad den möjliggör under processens gång. Visar på den stora bilden kring klimatomställning och elektrifiering.	Nätägare
6.3	<ul style="list-style-type: none">Att alla parter är införstådda med vilka processer som finns i nätutvecklingsprocessen.	Alla
6.4	<ul style="list-style-type: none">Implementera metoder och arbetssätt från andra infrastrukturprocesser, exempelvis från Trafikverket.	Ei
6.5	<ul style="list-style-type: none">Tydliggöra nätägarens ansvar för att förbättra underlag från nätägare.	Länsstyrelserna
6.6	<ul style="list-style-type: none">För att minska mängden kompletteringar från Ei. Tät dialog mellan nätägare och remissinstanser. Fånga upp och bemöta frågeställningar utanför formella processer.	Nätägare

Bilaga 5 Bild nätutvecklingsprocessen

Rektangel = aktivitet Romb = tvingande myndighetsbeslut Grå = nätägare Mellanblå = Ei Grön = Lantmäteriet Mörkblå = länsstyrelse Brun = kommun

